

somut

5 AĞUSTOS 1983
70 Lira
Yıl: 3 Sayı: 53/27

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

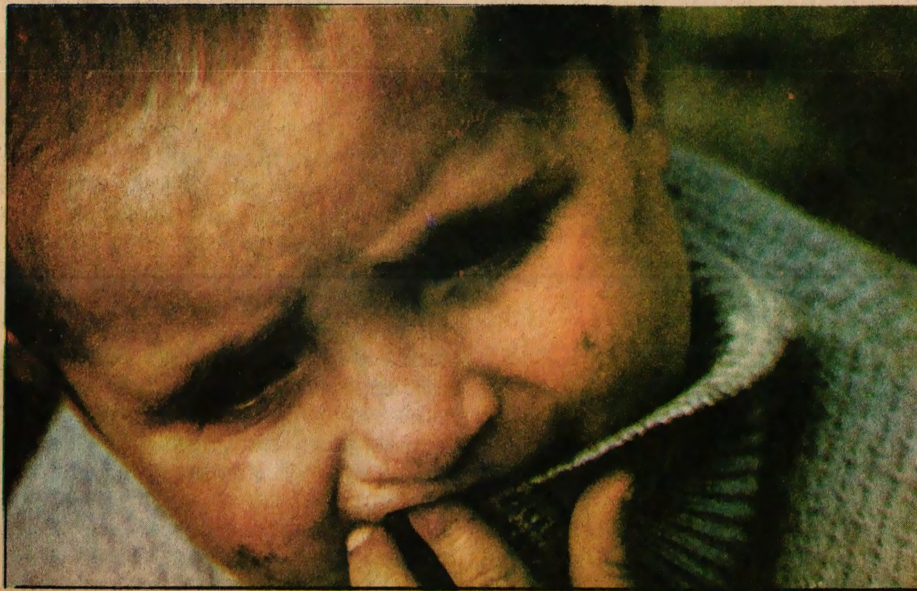
Dünyanın en güzel şeyi barıştır

Hiroşima... 6 Ağustos 1945. Otuzsekiz yıl sonra bugün dünyamız kendini bir anda sonsuzca durduracak silahlarla patlamaya hazır barut fıçısı durumunda.

Depolanan silahların patlamasıyla birlikte ne yengiden ne yenilgiden söz edilemeyecek. Kazanan olmayacak bu savaşı ama kaybeden olacak: İnsanlık

6 Ağustos 1945.. İnsanlık tarihinin, 80 bin insanın kanıyla yazılan kara sayfası. **6 Ağustos 1945,** ABD'nin insanlığı atom bombası ile tanıştırdığı tarih. **Sonuç:** İlk belirlemelere göre **80 bin,** daha sonra kent kayıtlarına göre **151.689 ölü.** Harabeye dönüşen bir kent: **Hiroşima.** 3 gün sonra 9 Ağustos 1945'te insanlık bir kez daha tanık olacaktır tarihinin en büyük kitlesel kırımına.. Bu kez hedef **Nagazaki. Sonuç:** İlk anda **40 bin ölü,** 40 bin yaralı. 4,5 kilometrekarelik bir alan enkazı ve günümüze kadar, kuşaklar boyu radyasyonun neden olduğu sakatlıkları taşıyan insanlar...

1945'ten günümüze tam 38 yıl geçti. Amerikalıların "oğlan çocuğu" adını verdikleri atom bombası bu 38 yılda insanlık düşmanı silah tacirlerinin elinde büyüdükçe büyüdü, gelişti, güçlendi. Çoğaldıkça da çoğaldı. Kendini yaratan insanoğlunun tarih boyunca karşılaştığı en korkunç canavar olarak, geleceğini tehdit ediyor. 1945'ten 38 yıl sonra bugün, uzayda mavi ışıltılar saçarak dönmeye devam eden dünyamız, kendini bir anda sonsuzca durduracak, birkaç kez yoketmeye yetecek güçte nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlarla patlamaya hazır barut fıçısı durumunda.

İsa Çelik

İnsanlığın daha iyi, daha rahat bir yaşam düzeyine erişmesine olanak sağlayan teknolojik ilerleme, silah tacirlerinin elinde insanların nasıl daha fazla sayıda öldürülebileceği sorusuna da yanıt getirmekte kullanılıyor. Bugün karada ve denizde kısa, orta ve uzun menzilli balistik füzelerin her biri, her füzedeki füze başlığı 1945'te kullanılan atom bombasının birkaç katı daha fazla öldürme, yoketme gücü ile donatılmış durumda. "Bilim adamları" kıtalararası hedefi 7-8 dakikada bulacak füzelerin hızını ve tahrip gücünü biraz daha artırmak için vargüçleri ile çalışıyorlar. Bir nükleer savaş sırasında izlenecek stratejiler, hangi kıtaların yokolacağı, hangi kıtaların nüfusunun yüzde kaçının sağ kalacağı gizlemeye gerek görülmeden seslice tartışılıyor. **Ama unutulan bir gerçek var: Depolanan silahların patlamasıyla birlikte ne yengiden ne yenilgiden söz edilebileceği. Kazanan olmayacak bu savaşı ama kaybeden olacak: İnsanlık!..**

1. Dünya Savaşında 8 milyon 700 bin ölü, 2. Dünya Savaşında 38 milyon ölü veren insanlık elbette **savaş değil barış** istiyor. İlkçağdan bu yana, kendisine insan olma niteliğini kazandıran **aklını** kullanarak doğayı egemenliği altına almış olan insanoğlu, yokolma tehlikesine karşı elbette yine aklını kullanarak **(üstelik günümüzde sahip olduğu güç sadece akıl da değilken),** bir nükleer savaş tehlikesini, çağından sorumlu, barış'ın eylemli savunucusu olarak bertaraf edecek güce sahiptir. Nitekim kıtalar arasında gittikçe genişleyen ve etkinlik kazanan **barış hareketi** bunun böyle olduğunun göstergesi değil de nedir ki?

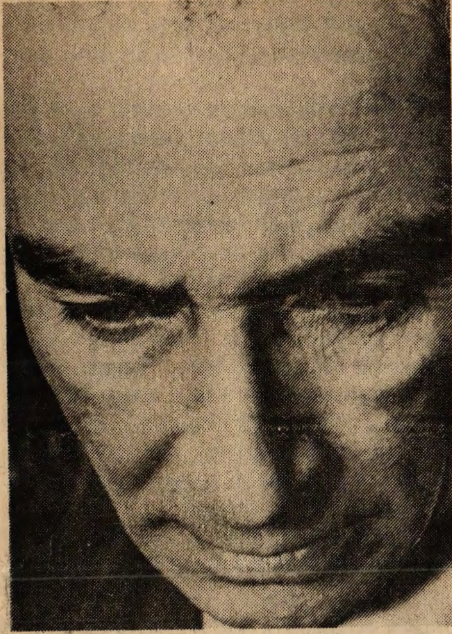
Sayfanın sol alt köşesindeki fotoğrafa bakın. O bombanın adı, "Küçük Çocuk"muş. "The Little Boy" dehşetin, insanlık adına utancın resmidir. Bu resimdeki "küçük kız" ise mutluluğun resmi. "Sen mutluluğun resmini çizebilir misin?" diye soruyordu şair, Abidin Dino'ya. İsa Çelik'se mutluluğun resmini çekti, Hiroşima yıldönümünlerine inat.

İsa Çelik

Sizi sevmek istedim

NECLÂ BAL

"Atom bombasının babası" diye adlandırılan Robert Oppenheimer şöyle diyordu: "Şimdi ölümün yoldaşı, dünya yıkıcısı oldum."

Niçin böyle kuru yaprak gibi titriyor yüreğiniz? Yüzünüz yorgun, renginiz uçuk. Öyle suçlu suçlu bakıyorsunuz...

Hiroşima bombasını atan ekip..

Kapılar kapalıydı, bakışlar düşünceli; bir derdiniz vardı besbelli. Dağınık saçlarınıza uzandı ellerim;okşamak istedim, aldırmadınız. Böyle düşünceli, böyle dalgın nereye gidiyorsunuz?

Caddelerde, bulvarlarda, metrolarda sizinle karşılaştık. Parklarda gördüğüm de siz değil miydiniz? Hani sevdiğinizi öpüyordunuz?..

Renginiz beyaz, sarı, esmer, kızıldı. Otobüslerde, duraklarda hep bir telaş içindeydiniz. Terliydi koltuk altınız, alnınız kırışmıştı. Elleriniz kemikli ve iriydi, belli ki hep çalışmıştı. Nasırlarınıza uzandı dudaklarım, öpmek istedim! Niçin ellerinizi sakladınız?

Biliyorum, piramitleri siz örmüştünüz; kalın taş duvarları, kubbeleri, tavanları... Düşmüştünüz hani, bacağınız kırılmıştı! En az yedi bin yıldır toprakla, harçla haşır neşir elleriniz. İsteseniz yumruklarınızla demirleri döversiniz. Dişlileri döndüren siz değil miydiniz?

Elleriniz becerikli, kemikli, öpülesiydi!

★ ★ ★

Aydınlık gözleriniz vardı. Tekerleği yaparak koşmaya başladınız. Haritalar çizmişti kalemleriniz,Yeryüzünü, yıldızları usa vurdunuz. Dünya düzdü tepsi gibi; yuvarladınız, büyülttünüz, sonra yine küçülttünüz. Evrende kara delikler açtınız; beni ürküttünüz, kızıl ışığı, mor ötesini sizden öğrendim. Atomları parçalayıp elektronları bulmuştunuz. Pozitrondan anti madde kavramını kurmuşsunuz.

Sizinle dinlencede karşılaştık. Sarı saçlı kız çocuğunun elinden tutmuştunuz. Yine düşünceli ve yorgundunuz... Hani çocuğu aslan yontusuna oturtmuştunuz! Resminizi çekmiştim gizlice; şimdi önümde. Nasıl da mutlu görünüyorsunuz!

Alnınız geniş, alnınız çizgili... Taranmamış saçlarınız vardı. Yeni bir şey buluyor gibiydiniz, zaman dardı. Başınızı okşamak istedim, başınız okşanasıydı!

Harç karıyor elleriniz, ter kokuyor derileriniz... Biliyorum yorgunsunuz. Ak, kara, kızıl derili elleriniz kirli, nasırlı; elleriniz kalem tutuyordu. Kiminiz kadın, kiminiz erkektiniz. Renginizle renk, cinsinizle cins değiştirdim. Sizinle her yerde karşılaştık. Gözlerime baksanız tanırdınız.

Uygarlık avuçlarımızda yükselerek usumuza ulaşıyor. Uygarlık usumuzla çarpışıyor. Bir yerde "DUR!" diyecek insan. Böyle düşünmeyi sizden öğrendim.

Geçen gün bir yerde buluşmuştuk. El ele tutuşmuştuk. Ayaklandı insanca yanımız, coşmuştuk. Sizi aradı gözlerimiz, Göz kapaklarınızı öyle indirmeyiniz!

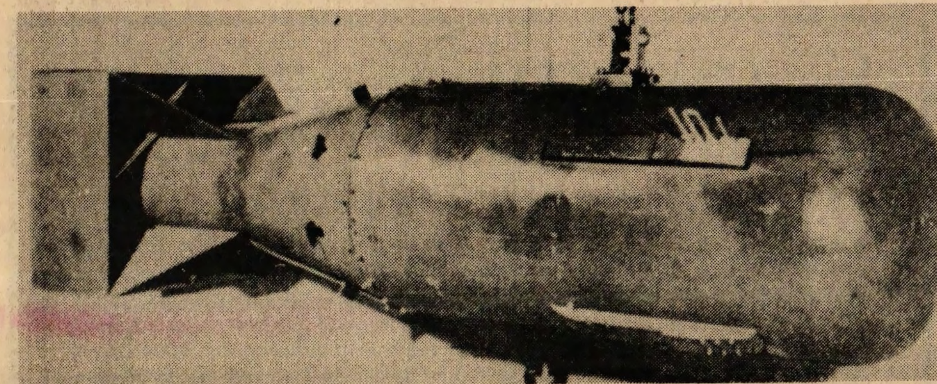
Gözleriniz durgun mavi, gözleriniz boş. Nasıl böyle tanımadan bakıyorsunuz?

Size söylüyorum ter kokan adam! Dönüze çevrilecek silahları nasıl üretti nasırlı elleriniz?

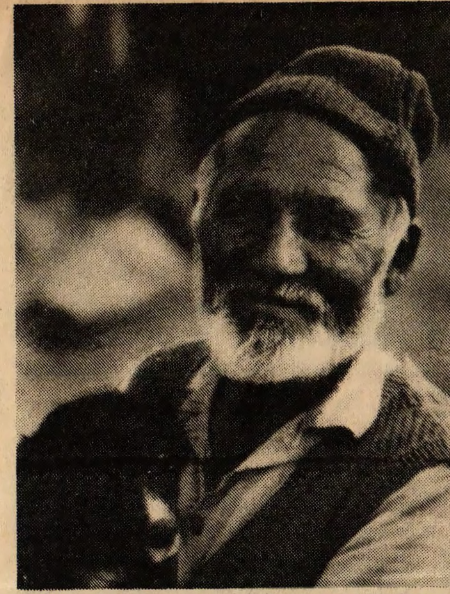
Siz, hele siz! Kimyacı, fizikçi, mühendis! Bu silahları siz mi geliştirdiniz? Sarı saçlı kızınızı hiç mi düşünmediniz?

Niçin böyle kuru yaprak gibi titriyor yüreğiniz? Yüzünüz yorgun, renginiz uçuk. Öyle suçlu suçlu bakıyorsunuz...

Böyle düşünceli, hiç tanımamış gibi; nereye kaçıyorsunuz? Ellerinizi öpmek, saçlarınızı okşamak istedim. Sizi sevmek istedim!

Hiroşima'ya atılan "Küçük Çocuk" "The little boy" adlı bomba.

Rıza Baloğlu

İSÜF 2. Fotoğraf Yarışması 3. Ödülü- "Yaşam Dolu"

İSÜF Fotoğraf Yarışması sergisi

2. İSÜF (İstanbul Üniversitesi Fotoğraf Kulübü) Üniversitelerarası Fotoğraf Yarışması Sergisi İsosem-Sanat Galerisinde 1 Ağustos 1983 Pazartesi günü açıldı. Üniversitelerin çeşitli fakültelerinden 365 fotoğrafla 100 kişinin katıldığı yarışmada 101 fotoğraf sergileniyor. Sergi Odakule İSOSEM-Sanat Galerisinde 12 Ağustos'a dek sürecek.

OĞUL VERMİŞÇESİNE

Ne garip mimarîymiş ki bu hayat
Cümlenin döne döne okuduğu binâda
Aşağ helâ, önde mutfak
Merdivenden tam çıkarken sofaya
Bi de baktım, ne görmem ki
Boşluğun üstüne çatılmış onbir tahta
Ve günlere çakılmış mübalâğa çiviynen
Başlamış yepeyeni bir Hayat!..
Düşmüş sanki başıma şapadanak masamavi bir damla
Sepeserin...
İyide de, kötüde de ılgınlarla uyup kalkan
Hasanım benim, insanım
Sahibül hayrat ve hasenâtım
Bağla'dan taa Akyarlar'a
Oğul vermişine
Hekim olmuş oğlum, duydum
Duymakla lokmanlara doydum
Bakın dedim hakkımla gayrı
Ben işte şimdi şehitler oldum
Oh olsun dese de herkes
Ben ohh diyorum a
OHHHH!

CAN YÜCEL

Ağaoğlu ve Asılyazıcı beraat ettiler

Türk Ceza Kanunu'nun 155. ve 159. maddelerine aykırı davranmaktan haklarında 2 ile 10 yıl arası ağır hapis istemiyle dava açılan Somut Dergisi eski Genel Yayın Müdürü Mustafa Kemal Ağaoğlu ve Yazı İşleri Müdürü Hayati Asılyazıcı, yapılan duruşmaları sonucu beraat ettiler.

Geçtiğimiz cuma günü yapılan duruşma sırasında savunmasını yapan Ağaoğlu, suç konusu edilen derginin haftalık, bilimsel, sanat ve kültürel bir dergi olduğunu belirterek, dava açılmasına neden olan yazıda kimsenin hedeflenmediğini söyledi ve suçlamaları reddetti. Hayati Asılyazıcı da Ağaoğlu'nun sözlerine katıldığını kaydederek, yirmibeş yılı aşkın gazetecilik yaşamında sorunların demokratik yollarla çözümlenmesine çalıştığını vurguladı.

Savunmalar sonunda görüşü istenen Askeri Savcı da karar öncesi şunları söyledi:

"İstanbul'da yayımlanan Somut isimli derginin 33/7 sayılı nüshasında "Toplumsal Denge ve Kurumlar" başlıklı yazıda geçen "12 Eylül Harekâtı ile kurulmuş olan idarenin merkeziyetçi olduğu ve bürokrat aydın kesimin yönetime katkısını en alt düzeye indirerek özgürlüklerin ortadan kaldırıldığı" şeklindeki yazılar normal basın hürriyeti içinde mütalaa edilmesi gerekir.

Bu sözlerle tahkir ve tahfif ile halkı kanunlara karşı gelmeye teşvik kastı ve unsurları bulunmadığından sanıkların müsnet suçlardan beraatlerine karar verilmesi mütalaa olunur."

Bir kültür hareketi nasıl baltalanmak istendi?

Tatil merkezlerine kitap ulaştırmak...
Dinlence yerlerine kitap taşımak...

YAZKO bu amaçla çeşitli turistik bölgelerde kitap sergileri açtı. Yayınlarımız sergilendi ve dinlenen okurla karşılaşıldı. Ama bir İstanbul gazetesi manşetine verecek haber sıkıntısı içinde olmalı ki, bu kültür haberini "yalan"a dönüştürerek verdi. Manşetinde "Olur Şey Değil!" ünlemini kullanarak, kitap sergisini akıllara durgunluk verecek bir senaryoya çevirdi. 12. sayfamızda muhabir arkadaşımız Cemile Özdemir'in yaşadığı olayı ve bir kültür hareketine indirilen darbeyi okuyacaksınız. "Tasvir"le, gerçek dışı tasvirlerinin yarattığı durumu yasal organlarda çözüme ulaştıracağız.

Suna Kan Amerika'da konser verecek

Devlet Sanatçısı Suna Kan, önümüzdeki kasım ayında Birleşik Amerika'da bir 'dizi konser verecek.

Bu turnesinde sanatçımız, 19 Kasımda Robert Lyall yönetimindeki The Oak Ridge Senfoni Orkestrası eşliğinde Sibelius'un konçertosunu seslendirecek, bundan sonra Philadelphia ve Washington'da birer resital verecek.

Rilke

Rilke ve Zweig'ın mektupları yayımlandı

Bir süre önce "Goethe'nin Mektupları"nı yayımlayan Düşün Yayınevi, Rilke ve Stefan Zweig'in mektuplarını da yayımladı.

Yayınevi mektuplar dizisinde Heine, Rimbaud, Tucholsky, Baudelaire, Dostoyevski ve Stenbeick'in mektuplarını da yayımlayacak. Ayrıca özyaşam, anılar anısal roman ve inceleme, araştırma, günce, yaşam öyküsü, inceleme ve araştırma dizilerinin yayımlanacağı da belirtiliyor.

Suzanne Brögger, "Şâir-i azam" ödülünü kazandı

Ülkemizde büyük ilgi uyandırmış ve bugünlerde ikinci baskısını yapmış olan "Bizi Aşktan Koru" kitabının yazarı Danimarkalı gazeteci Suzanne Brögger 6. kitabı olan Kopenhag'lı şapkacı kadın Tone Bonnen'in yaşam öyküsünü dile getirdiği "Tone" isimli epik şiir kitabıyla Danimarka Akademisinin ve Ulusal Kitabevleri Birliği'nin büyük önem taşıyan **"Şâir-i azam" /"Laureate Prize"** ödülünü kazandı.

"Bizi Aşktan Koru" 1973'te 29 yaşında yazdığı ilk kitabıydı ve 13 dile çevrilmişti.

nasılsınız

Ona iki göz vermedik mi? Dil ve dudak vermedik mi? Ve ona iki yol göstermedik mi? Ama o gene de yokuşa dayanamadı. O yokuş nedir, bilir misin? Köleyi azat etmektir. Yahut dar günde doyurmaktır bir öksüzü ya da sere serilmiş bir yoksulu.

Hz. MUHAMMED

Hikâyeciliğinin 40. yılında...

Naim Tirali'ye merhaba!

Yirmidokuz yıl boyunca hep işlerimi bir düzene koyup yeniden hikâye yazmaya başlamayı düşledim, ama işler bir türlü düzene girmedi, gireceği de yok. Bu arada çok ciddi bir kalp hastalığı yapıştı yakama, ameliyattan sonra gözlerimi açtığımda ve yaşadığımı anladığımda ilk aklıma gelen şey hikâye oldu.

MUZAFFER BUYRUKÇU

Varlık Dergisinin yönetim odasında Kemal Özer ile Filiz Deniztekin (Nayır), sigara içmeyi çok sevdiği anlaşılan **Cevdet Bey Ve Oğulları** yazarı Orhan Pamuk oturuyorduk. Orhan Pamuk'a kitabını beğendiğimi söyledim. İçtenlikle ama sevindiğini de saklamadan "O kadar kalın kitabı okudunuz mu?" dedi.

"İlk yayımlandığı günlerde" dedim.

Demirtaş Ceyhun geldi. Konuştuk. Filiz Deniztekin incelikli bir davranışla "Çay içer misiniz?" dedi. Ben karşılık vermeye hazırlanırken Demirtaş Ceyhun gülümsedi. "İyi olur, teşekkür ederiz."

1982 Mart'ında yeniden hikâyeye başladım. Tabii korka korka. Ama baktım yazdıkça açılıyorum, korkuyu yendim. Paris-Mayıs 981

Gri elbisesi, omzuna astığı siyah deri çantasıyla eski arkadaşım hikâyeci Naim Tirali girdi içeriye. Seyrek saçları beyaz, çekik gözlü tatarımsı yüzü solgundu; ayrıca zayıf ve halsizdi. Kimi sözcükleri kullanırken yükselmesi gereken sesinin mırıldanma ölçülerini aşamayışı, önemli bir hastalık geçirdiğini ortaya koyuyordu. Nitekim Amerika'da kalp ameliyatı olmuştu. Varlık'a verdiği hikâyenin ne zaman yayımlanacağını sormaya gelmişti. Yazko, Gösteri, Milliyet Sanat ve Erkekçe dergilerinde de yayımlanacak hikâyeleri vardı. Tükenmiş kitaplarının yeni baskılarını yaptıracaktı.

"Aramıza hoş geldin!" dedim.

"Hoş bulduk Buyrukçu."

Yanakları kızaran Şükran Kurdakul'a baktım. Eşikte gülümsüyordu. "Al al olmuşsun."'

"Yandım." dedi Şükran Kurdakul, Naim Tirali'yle kalp hastalıkları hakkında konuşurken, ben soracağım soruları tasarlamaya başladım.

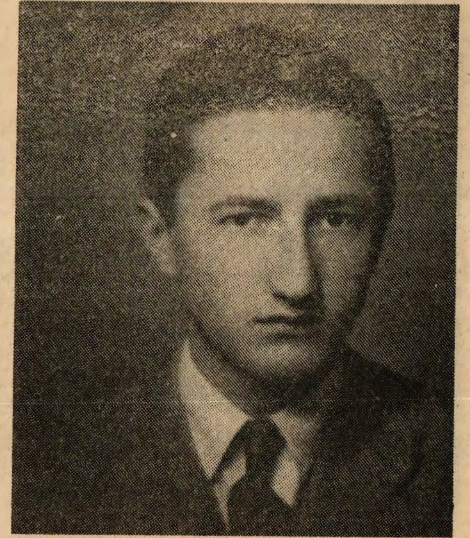
Buyrukçu: Sevgili Naim Tirali, Park, Yirmibeş Kuruşa Amerika, Aşka Kitakse kitaplarınızdaki hikâyeler, genellikle kasabalarda, kentlerde yaşayan gençlerin, öğrencilerin karşılaştıkları ilk olaylara, duygusal patlamalara; sonraları önlerine dikilip dağ gibi sorunlarla ağırlaşacak hayatlarının sıkıntılarını giderme görevini üstlenebilecek güçteki durumların başlangıcı acemiliklere; sevindiren, üzen, mutluluğu tattıran sevdalara, günlük yaşantının diplerinden fışkıran depremlerle boğuşanlara, serüvenden serüvene koşanlara, aylaklara; kadın gerçeğini gerçeklerin en üstünde tutanlara dayanıyordu. Otuz yıllık bir ara verdiğin hikâyeciliğe tekrar döneceğini işittim. Acaba bıraktığın noktadan mı, yoksa bu süre içinde kazandığın deneylerin, bilgilerin getirdiği bir rahatlık ve güvenle daha ileriden mi başlayacaksın?

Tirali: İlk üç kitabım hakkında söylediklerin yerindedir. Otuz yıllık bir susmanın elbette bir etkisi olacaktır yeni yazdıklarımda. Bıraktığım noktadan mı, yoksa otuz yıllık aranın hakkını vererek mi başladığıma gelince, bunu daha çok okuyanlar değerlendirecek. Ama bana kalırsa, otuz yılda insan olarak hem değiştiğimiz yönler var, hem de değişmeden kalan yönler. Ayrıca çevrenize ve olaylara bakış açınız da, bakış biçiminiz de değişiyor. Ama insanın yetişme tarzından, aldığı terbiyeden, gördüğü eğitimden kaynaklanan bir kişiliği var ki, bunu yıllar da değiştiremiyor.

Yeniden hikâye yazmaya başlayalı bir yıl oluyor. Bir yılda dört hikâye yazdım. En verimli olduğum çağda da bundan çok yazmıyordum zaten. Hikâyelerden ikisi çocukluk günlerimden esinleniyor; "Züğürdün Keçisi" ve "Bisiklet". İkisi ise güncel: Almanya hikâyesi. "Piraziz Nere Berlin Nere" ve "Bambarabam". Öyle sanıyorum ki güncel konuları ele alanlarla çocukluk anılarını deşenler, hem hikâyeyi bıraktığım yıllardan çizgiler taşıyor, hem de altmışına yaklaşan Naim Tirali'den. Yani kesin bir ayırımla ben -şuyum- ya da -buyum- demek güçtür, desem de gerçekçi olmaz.

Buyrukçu: Hikâyeden vazgeçip çeşitli işlere, arkadan da politikaya atıldığında ünlü bir hikâyeciydin. Benim ilk karalamalarım yayımlanıyordu. O dönemin modası (Edebiyat Matineleri)nde Sait Faik, Oktay Akbal, Haldun Taner, Salâh Birsel, Özdemir Asaf ve daha başka yazarlarla birlikte yapıtlarını okuyor, alkışlanıyordun. İlgi görüyordun; imzalatılan kitaplarının manevi zevkiyle, çağrılarla, yakınlıklarla ödüllendiriliyordun. Sevinçlerin, uyumların üretildiği günlerin onurlandırıcı tavrından nasibini alıyordun. Bildiğim kadarıyla yürüdüğün yolda aşamayacağın bir engel yoktu; bir mutsuzluk, bir başarısızlık, yazarlıktan soğutacak bir yenilgi, yeteneğinin ateşini söndürmemişti. Öyleyse seni edebiyat dünyasındaki bitek topraklara kök saldıracak nitelikteki çalışmalarını birdenbire neden durdurdun? (1950 lerin başarılı hikâyecisi Necdet Ökmen de sesini soluğunu çıkarmaz olmuştu.) Neden edebiyatla yıldızı hiç barışmayan bir alanı, alanları seçtin? Bu seçtiğin alan, alanlar edebiyatın vereceklerinden daha çoğunu verecek ve gözlerini kamaştıracak zenginlikte miydi? Gerçekten umduklarını verdi mi yoksa ummadığın kadar çoğunu mu aldı?

Tirali: Beni edebiyattan uzaklaştıran sanıldığı gibi politika değil, daha çok gazetecilik olmuştur. Gazetecilik, günlük yazılarıyla, röportajlarıyla hikâyenin yerini tutmasa bile, hikâyeden uzak kalmanın yarattığı eksikliği giderir gibi görünmüştür. Yıllarca hikâye yazmadım. Ama hep, bir gün yine hikâye yazmak umudunu taşıdım içimde. Politika ise gazeteciliğin sürüklediği bir olay. Dört yıllık milletvekilliğimde dört kez Parti Genel Merkezine gitmiş değilim. Bir gazete idarehanesinde duyduğum rahatlığı hiçbir zaman parti merkezinde duymadım. Diyeceğim şu ki, politikayı ben seçmedim. Sürüklendim. Bana bir şey verdiğini de pek sanmıyorum. Aldığına gelince.. Gazetecilikle birlikte politika, hikâyeciliğimi otuz yılık, tam rakamıyla söylersem yirmidokuz yıllık bir sekteye uğrattı.

1943 Nisan'ı

Buyrukçu: Edebiyatın dışında kaldığın sırada hiç hikâyecilikten koptuğun için pişmanlık duydun mu? Bir yanlışlık yaptım galiba diyerek kendini suçladın mı? Geriye dönme girişiminde bulundun mu? Bulundunsa niye dönmedin?

Tirali: Yirmidokuz yıl boyunca hep işlerimi bir düzene koyup yeniden hikâye yazmaya başlamayı düşledim, ama işler bir türlü düzene girmedi, gireceği de yok. Bu arada çok ciddi bir kalp hastalığı yapıştı yakama, ameliyattan sonra gözlerimi açtığımda ve yaşadığımı anladığımda ilk aklıma gelen şey, hikâye oldu. Bunca yıl boşa akıp gitmişti! Sağlığıma kavuşturacak, sevinçlerimi çoğaltacak, bundan sonraki hayatımı anlamlı kılacak yalnız hikâyeydi. Doktorların kesin ev istirahati vermelerinden yararlanarak 1982 martında hikâyeye başladım. Tabii korka korka. Ama baktım yazdıkça açılıyorum, korkuyu yendim. Hastalık sırası ve sonrası doğan düşüncelerimden, duygularımdan başka, hikâyeye yeniden başlamamda Oktay Akbal'ın ısrarlarının ve şurada burada karşılaştığım ama hiç tanımadığım okurlarımın, bana otuz-kırk yıl öncekihikâyelerimdensöz etmelerinin etkisi büyük olmuştur.

Buyrukçu: Yıllar önce okuru ansızın terkederek uzaklaştın. (Necdet Ökmen de öyle yaptı sanki yazarlık serüvenine daha ilginç, daha boyutlu serüvenler katmak ister gibi) Bu davranışının altında -Ortaya koyduklarım Türk Edebiyatının yüzünü ağartacak değerde, bundan daha iyisi can sağlığı. Yazmayı sürdürmem yazdıklarımı tekrarlamaktan başka bir şey değildir- düşüncesi mi yatıyordu? Böyle bir düşünce yok ise, arkanda bıraktığın okur kitlesiyle hiçbir şey olmamış gibi ilişki kurabileceğine inanıyor musun? Ya da genç kuşaklardan yeni bir okur topluluğu oluşturma olanaklarını mı arayacaksın?

SÖYLEŞİ

Yavuz: "Entelektüel" sözcüğünü benimseyemedim

CÜNEYT AYRAL

İnce eler sık dokur, her sorunun yanıtını birkaç gün düşünür. Önce soruları alır üzerine yatar. Sonra birgün gelir gider konuşursunuz. Bu Hilmi Ya-

de düşündüğümüz zaman ise, Antik Yunan'dan Kant'a uzanan idealist geleneğin yerine, onun karşısında olan, onu

Aydın'ın tanımını yapmak güç.

Sakallı Celal'in

vuz'la söyleşi yapabilmenin, ondan sağlıklı yanıtlar alabilmenin galiba tek yoludur. Eğer "Hadi gel otur hemen konuşalım" derseniz, telefon telefon üzerine "Yahu, birader orada şöyle demiştik ama şunu da eklemekte yarar var, ne dersin, soruyu bozar mı?" v.b.....

Kısacası Nisan 1983'te vermiş olduğum sorularım üzerine Hilmi Yavuz'la bir söyleşi durağındaki dördüncü buluşmamız Haziran'ın son gününe rastladı.

AYRAL: Bu söyleşi seninle yaptığımız, yanılmıyorsam dördüncü söyleşimiz. İlk ikisinde daha çok şiir ve felsefe ağırlıklı konuşmuştuk, sonuncusunda ise doğrudan kadınları ve senin kadınlar üzerine düşüncelerini konu etmiştik. Bu söyleşiyi daha bir başka yönde değerlendirmek istiyorum izin verirsen. Öncelikle şu aydınlar konusundaki görüşlerini istiyorum. Önce senin anladığın aydın kavramını açıklar mısın?

YAVUZ: 'Aydın'ın tanımını yapmak güç. Bu sözcük bizde 'entelektüel' karşılığında kullanılıyor. Oysa Osmanlıcası 'münevver'di; 'aydın'da 'entelektüel'i değil, sözcük anlamıyla 'münevver'i karşılıyor. Yanılıyor olabilirim ama, Osmanlı'nın 'münevver'i doğrudan batılı 'Aydınlanma' geleneğinden kaynaklanıyor. Aydınlanma: akla ve bilime dönüş! Bu anlamda batıda 'entelektüel' sözcüğünün Aydınlanma geleneğine eklemlenen bir yanı yok. Yeri gelmişken söyleyeyim: 'entelektüel' sözcüğünün Fransa'da ilk kez Dreyfus Dâvâsı dolayısiyle kullanıldığını biliyor muydun? 1898'de, bir gazetede yayımlanan bir bildirinin adında geçiyordu: "Manifeste des İntellectuels". Bu anlamda, eleştirel bir işlevi var entelektüelin: dönüştürücü, bilinçlendirici...

ENTELEKTÜEL, YANİ KAFA EMEKÇİSİ...

Bir anlamda da entelektüel, tarihsel olarak belirli bir işbölümüne de tekabül ediyor: Antik Yunan'da en köktenci ifadesini bulan bir işbölümü bu: zihinsel emek / kol emeği işbölümü... Entelektüel, yani, kafa emekçisi... Antik Yunan'da köleci üretim tarzının bir zorunlu belirlenimi olarak ortaya çıkan - ve pratikte son kertesine vardırılan - bu ayrım, Kant'la teorik temellerini bulur. Bu konuda Sohn - Rethel'in öğretici kitabına bakmak yararlı olur: **Mental And Manual Labour** (Zihinsel emek ve kol emeği). Soruna, matematik ve bilimin tarih - dışı temellendirilmesi ile (Kant'ta olduğu gibi) bu iki emek türünün birbirinden ayrılması arasındaki bağıntılar açısından bakıyor Sohn - Rethel. Bu yüzden 'entelektüel' sözcüğünü hiç benimseyemedim, - bu iş bölümünü kapitalist toplumda geçerli kıldığı için...

Entelektüeli, dönüştürücü ve bilinçlendirici, dolayısıyla eleştirel işlevi için-

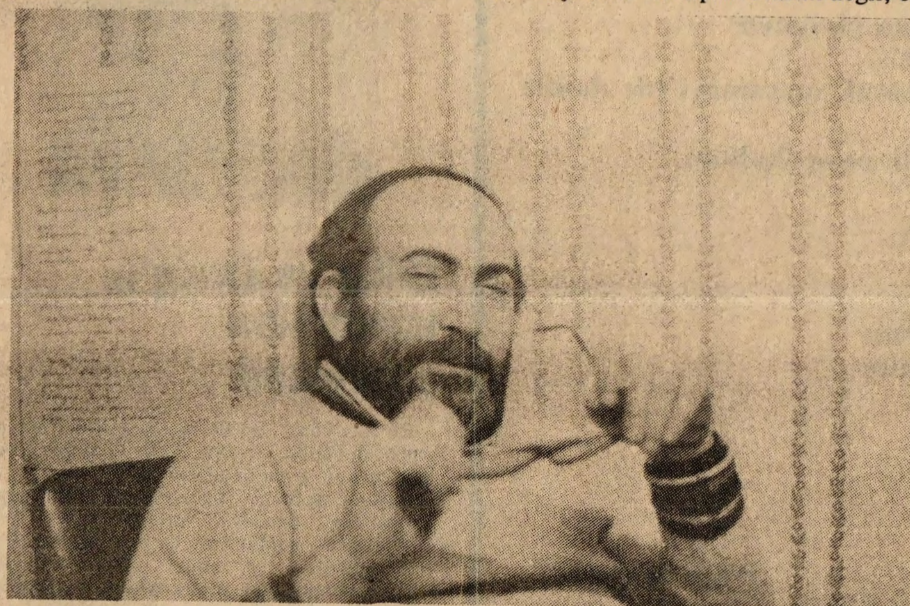
Bu sözcük bizde "entelektüel" karşılığında kullanılıyor. Oysa Osmanlıcası "münevver"di. "Aydın" da, "entelektüel"i değil, sözcük anlamıyla "münevver"i karşılıyor.

olumsuzlayan bir başka geleneği koymuş oluruz. Gramsci'nin yaptığı da bu. Ben gene de, 'aydın' sözcüğünü yeğlerim. Dönüştürücü, bilinçlendirici, dolayısıyla eleştirel işlevini, 'entelektüel' sözcüğünden çok daha iyi vurguladığı için...

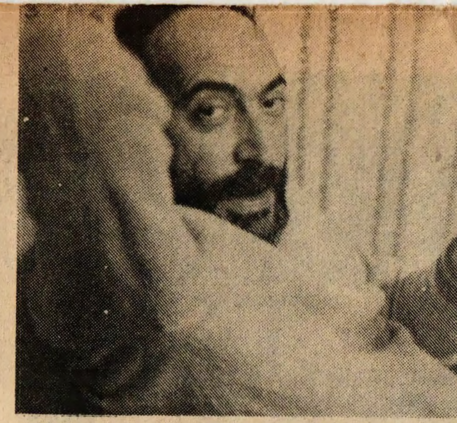
AYRAL: Türkiye'de, belki de göçebe toplum özelliklerimizden kaynaklanan bir "batılı olmak, batıya doğru yürümek" isteği vardır. Burada ad anmak istemiyorum, ama hepimizin bildiği gibi bir öbek düşünür ve yazarımız "Türk aydını" karşısına "batı tipi aydın" çıkartmak çabasındalar. Bu çabaları ya da bu "batılı aydın yaratmak" ya da "olmak" eylemini nasıl değerlendiriyorsun?

YAVUZ: Göçebe toplum? Burada kuşkusuz, 'göçebe'yi bir eğretileme olarak kullanıyorsun. Bu, Gilles Deleuze'ün 'nomad düşüncesi'ni getiriyor akla:

Ben gene de "aydın" sözcüğünü yeğlerim. Dönüştürücü, bilinçlendirici, dolayısıyla eleştirel işlevini "entelektüel" sözcüğünden çok daha iyi vurguladığı için...

Yanılıyor olabilirim ama, Osmanlının "münevver"i doğrudan batılı "aydınlanma" geleneğinden kaynaklanıyor.

"İyi bir şairin kendini okutma diye bir sorunu yoktur"

senin sorundaki 'batıya doğru yürümek' de bu anlamda, öyle değil mi? Gerçek göçebeler, bir yerden başka bir yere gidenler ('göç edenler', 'yürüyenler') değil, tersine, oldukları yerden kıpırdamayanlardır. Öyle diyor Deleuze: "belli kodlarından kaçarak aynı yerde kalmak için göçebeleşenler". Türkiye'de batı tipi aydının (deyim senindir) da yapmak istediği bu: aynı yerde kalarak kodlardan kaçmak istiyor. Ama kaçıyor mu gerçekten? Sakallı Celal'in ünlü sözünü anımsa: "Türkiye hep doğuya giden bir gemi gibidir, ki yolcuları batıya doğru koşar." Batı tipi Türk aydını, bu anlamda gerçekten bir göçebe değil. Kodlardan kaçamıyor ki! Ne denli batılılaşmaya kalksa o denli doğulu kalıyor! Entelektüel mekânını değiştiremiyor. Her entelektüel mekân, bir kod'dur, bir dizgedir. Batının entelektüel mekânını gerçek anlamda temellük edecek bir geleneği olmayan bu ülkede, gerçek anlamda bir batılı aydından söz edilebilir mi? Bilmiyorum. Belki geleneği değil, ama düşüncenin kipini temellük etmek mümkün olabilir. Oysa sözde batılı Türk aydınının, düşüncenin kipiyle ilişkisi yoktur: düşünme bir kiplik olarak değil, bir

Sakallı Celal'in ünlü sözünü anımsa: "Türkiye hep doğuya giden bir gemi gibidir, ki yolcuları batıya doğru koşar." Batı tipi Türk aydını, bu anlamda gerçek bir göçebe değil.

imge olarak alımlanır bunlarda. Şaka yollu söylemişimdir: Freud, sözde batılı Türk aydının, batı düşüncesi karşısındaki affektif tavrını, herhalde çok iyi analiz ederdi. Onun 'yerdeğiştirme' kavramına çok uyuyor bu çünkü: düşünceye bir imge olarak bağlanıyor, belli bir duygusallıkla. Sonra bu duygusallığı, bir başka düşünce - imge'ye bağlıyor. Bundan daha iyi bir 'yer değiştirme' olur mu?

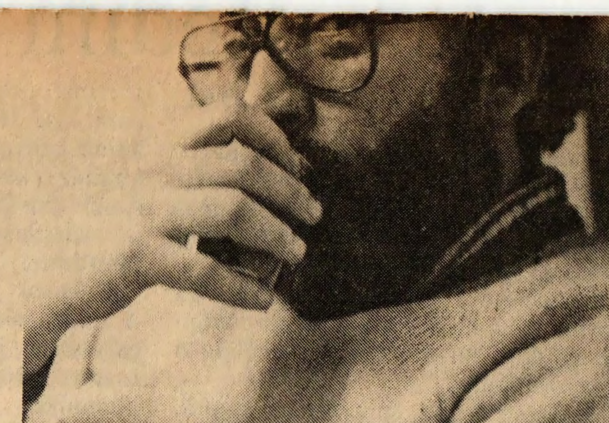
DÜŞÜNCENİN İMGESİ VE SNOBLUK.

Neden sözde batılı aydınlar dedim? Bunlar için düşüncenin kipliği değil, imgesi önemlidir. (Kip'i 'mode' sözcüğünün karşılığı olarak kullanıyorum. Batının 'mode' dediğini, bizim ancak 'moda' diye karşılıyabiliyor olmamız anlamlı değil mi? Kimbilir Derrida ne derdi buna?) İmge de onları snob yapıyor. Düşüncenin imgesi, kendi imgeleri oluyor. Artık **öyle** görünmeye başlıyorlar. Öyle görünenler de biraradalar zaten. Bizden olanlar ve olmayanlar! Düşünce bir imge olunca da önemsenmek düşünmekten önce gelir, üretmekten de... Çevrene bak Cüneyt Ayral, göreceksin...

AYRAL: Şiire dönelim istersen. Bildiğin gibi şiir bizim toplumumuzda ve dahi hemen hemen bütün toplumlarda az okunan ama özellikle bizde çok yazılan bir yazın türü. Şiiri toplumda yaygınlaştırmak için sence neler yapmak gereklidir? Şiirin kitap olarak yayınlanmasının dışında okuyucuya, ya da başka bir deyişle şiirsevere ulaştırılmasının yolu yok mudur? Bildiğin gibi kâğıt fiyatlarının bu denli artıyor oluşu kitapları da el yakar fiyatlara ulaştırdı. Çözümü görebiliyor musun?

YAVUZ: Şiiri nasıl okutacağız? Ben sana birşey söyleyeyim mi, iyi bir şairin kendini okutma diye bir sorunu yoktur.

AYRAL: Senin genç şairlere karşı uzun yıllar öncesinden bir tavrın vardı. Yani ürünlerini sana getiren ya da senin eline geçirdiğin genç adamlara hep ilgiyle bak-

Gerçekten iyi bir genç şairler kuşağı ile karşı karşıyayız.

mış ancak onların sırtlarını hiç sıvazlamamış ve sürekli gerçekçi davranmayı yeğlemiştin. Evet, mişli geçmiş konuşuyorum, çünkü şimdilerde dikkat ediyorum da tavrında bir değişiklik var. Genç şairlerin yanlış, eksik, olmaz yanlarını daha çok görmezden gelmeye, hatta onların "aferim" diye sırtlarını bile sıvazlamaya başladın. Bu değişen tavrın nedenini neye bağlamak gerekli?

YAVUZ: Genç şairler konusunda sırt sıvazladığımı da nerden çıkardın? Bilirsin, şiir konusunda titizliğim son kertededir. Genç şairlere de sürekli olarak söylediğim budur: güç beğenir olun!; dize yazmasını öğrenin!; düzyazıya düşmeyin!; öykülemeden kaçının!

"GELECEĞİN TÜRK ŞİİRİ ADINA SEVİNİYORUM"

Ama şurası önemli: gerçekten iyi bir genç şairler kuşağıyla karşı karşıyayız. 50'li yıllarda doğanlar şimdi erginleşmiş şiirlerini yazıyorlar: işte kitap sahibi olanlar: Tuğrul Tanyol, Haydar Ergülen. İşte Ali Günvar. Turgay Nar; Hüseyin Sungur, Orhan Tekelioğulu, Sami Baydar; Şimdiye değin hiç yayımlamadığı şiirleriyle Vural Bahadır Bayrıl. Bu gençleri tanıyorum şiirlerini okuyorum. Ne yalan söyleyeyim, geleceğin Türk şiiri adına seviniyorum. Bu arkadaşları yüreklendirmek, ama titizce eleştirerek yüreklendirmek mi sırt sıvazlamak oluyor?

Tirali: Ansızın ya da farkında olmadan uzaklaşmamda işini bitiren bir adamın kendine güveni ile o söylediğin, -yazdıklarını tekrarlama korkusu- yoktu. Yalnız hikâyeye sırt çevirdiğimi, başka bir yöne doğru yürüdüğümü gördüm.

Şimdi artık eski okurlarıma mı duyururum sesimi, yoksa genç kuşaklarla mı ilişki kurarım, bilemiyorum. Zaten sorunum bu değil. Sorunum: Kafamda oluşan hikâyeleri yazabilmek, yayımlayabilmek ki, kırk elli hikaye konusunu barındırıyorum zihnimde.

Buyrukçu: Sıfırdan başlamak gibi bir tedirginlik sıkıştırdı mı yüreğini? Otuz yıl önceki üç kitap dolusu hikâyeyi yazmış bulunmak, kalem tutma alışkanlığın, ikinci başlangıcı rahatça yapmana yardım etti mi, yoksa otuz yıllık boşluğu kapatma girişimin zorluklarla mı doldu?

Tirali: Başlamadan önce çok tedirgindim. Sinirliydim. Ama yazmaya başlayınca bıraktığım noktaları gördüm, iletişimi sağladım, erince kavuştum.

Buyrukçu: Bu otuz yılda otuz hikâyeci çıktı sahneye. Onları izledin mi? Sergiledikleri ürünler üstüne bir şeyler söyleyebilir misin?

Tirali: Otuz yıl boyunca hikâyeden kopmuştum. Yazmadığım gibi muntazam izleyemiyordum da; olaylara, çevreme bir sanatçı gözüyle bakamadığım için. Ama iki yıldır dergileri, yayınları daha yakından izliyorum, izlemeye çalışıyorum. Bazı genç ve yaşlı hikâyecilerin anlaşılmaz, karanlık, söz salatası gibi hikâyeler yazmalarını yadırgıyorum ve üzülüyorum. Çok şükür ki, anlaşılır bir dille başarılı hikâyeler yazan hikâyecilerimiz çoğunlukta.

Buyrukçu: Bugünlerde ya da yakınlardayayımlamayıdüşündüğün kitaplar var mı?

Tirali: Önce ilk üç kitabımın, -bazı hikâyeler ekleyerek- ikinci ve üçüncü baskılarını yapmak istiyorum. Daha sonra da yeni hikâyelerle dördüncü kitabım "Piraziz Nere Berlin Nere"yi yayınlamak. İlk hikâyem 7 Ağustos 1943 günü Yeşil Giresun gazetesinde çıktı, demek ki hikâyeciliğimin 40. yılını kutluyorum.

yazko **somut**

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Yıl: 3
Sayı: 53/27
Tarih: 5 Ağustos 1983
Fiyatı: 70

S.S. Yazar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi-YAZKO adına Sahibi ve Genel Yayın Müdürü: Erol Toy/Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ülkü Karaosmanoğlu/Ankara Temsilcisi: Gülşen Karakadıoğlu/Yönetim Yeri: Türkocağı Caddesi No: 17 Kat: 2 Cağaloğlu/Yazışma ve Havale Adresi: YAZKO, P.K. 442 Sirkeci, İstanbul/Telefon: 522 78 45/Abone Koşulları: 6 aylık: 1.750 lira, 12 aylık: 3500 lira/Yurtdışı için iki katıdır/İlan sayfalarında santim/sütun: 800 lira, diğer sayfalarda santim/sütun: 1000 lira (İlanlar için sütun eni 3 cm'dir)/Dizgi film, ofset hazırlık: Çağdaş Yayıncılık ve Basın Sanayii A.Ş./Baskı: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A.Ş./Dağıtım:Hürriyet Holding A.Ş.

ARAŞTIRMA

Eşanlamlılık ve kullanış

TALÂT TEKİN

Dilimizin yabancı asıllı kelimelerden tamamıyla "eşanlamlı" Arapça, Farsça kelimelerin bırakılmasını, hiç kullanılmamasını istiyorlar. Sayın İskender Ohri de bu görüşte olanlardan. Haziran ayında yayımlanan bir yazısında(1) şöyle diyor: "Hiçbir dilde, bizdeki gibi, aynı kavram için hem Türkçesi, hem de Arapça ve Farsçası olmak üzere, birkaç kelime yoktur, kullanılmamaktadır. Halk **gök, yürek, gebe, eşek** derken bir azınlık **sema, kalp, hamile, merkep** diyor. Oysa en ileri diller olan Fransızca ile İngilizce bir tek kelime var. Herkes **gebe, eşek** der. Başkası, kibarcası yoktur." Sayın Ohri **ak** ve **kara** varken **beyaz, siyah** diyenlere, **yürek** varken **kalb** kelimesini kullananlara da kızıyor ve şöyle söylüyor: "Bu bir dil zenginliği değildir. Dilimize çok zararı dokunmuş ve dokunmaktadır. Yabancı kelimeler Türkçe karşılıkların yerini almakta, bizimkiler kullanılmaz olmaktadır. Meselâ **kara, ak** kelimeleri gibi. Hep **beyaz, siyah** kullanılmaktadır. Halk **yürek** kelimesini kullanırken, ne hikmetse, şairler, yazarlar ve doktorlar hep **kalp** kelimesini kullanıyorlar."

ARAPÇA İSTEYEN URBAN'A GİTSİN

Sayın Ohri'nin sözleri ilk bakışta doğru ve inandırıcı gibi görünüyor. Öyle ya, herhangi bir nesne veya kavram için Türkçe asıllı bir kelime varsa ne diye Arapça veya Farsça asıllısını kullanmalı? Burası Türkiye, dilimiz de Türkçe değil mi? Şairin dediği gibi "Arapça isteyen Urban'a gitsin, Acemce isteyen İran'a gitsin!" Ne var ki biraz düşününce ve verdiği örneklerden bazılarına bakınca sayın Ohri'nin görüşüne katılmak pek mümkün olmuyor. **Sema** kelimesini bir yana bırakıyorum; çünkü **gök** ve **gökyüzü** varken bu kelimeyi kullanmak isteyecek birinin çıkacağını sanmıyorum. Bu kelime şarkı güftelerinde ve eski şiirin etkisiyle "şiir" karalayanların dilinde kalmışa benziyor. Ancak **gebe-hamile, eşek-merkep** ikililerinin farklı bir durumu var. Türkçe **gebe** ve **eşek** kelimeleri yerine bazı durumlarda **hamile** ve **merkep** kelimelerinin kullanılması veya yeğlenmesi dilbiliminde **euphemism** denilen "kaba ve hoş karşılanmayacak bir kelime veya deyimden kaçınma" isteğinden ileri gelir ve hemen her dilde örnekleri vardır. Ayrıca, Arapça asıllı **hamile** ve **merkep** kelimeleri Türkçede anlam değişmesine uğramışlardır. Arapçada **hâmile** kelimesi "taşıyıcı" anlamına gelir, **merkeb** de "eşek" değil, "gemi, vapur" anlamınadır!

KALBSİZ VE YÜREKSİZ

Türkçe **yürek** ile Arapça **kalb**'e gelince, sözcüklere bakılırsa bu iki kelime "eşanlamlı"dır. Ama gerçek böyle midir? İki kelimenin eşanlamlı sayılabilmesi için bunların her yerde birbiri yerine kullanılabilmeleri gerekir. **Yürek** ile **kalb** her yerde ve her durumda birbirinin yerini alabilir mi? Alamaz. **Kalbsiz** başka, **yüreksiz** başkadır. Herkesin bir **kalb**'i vardır ama **yürekli** olanların sayısı fazla değildir. Hiç kimse sakatatçıya gidip "Bana bir **kalb** ver!" demez. Buna karşılık, **kalb hastası** denir, **yürek hastası** denmez. "Filancanın **kalbi** var" yerine "**yüreği** var" diyemeyiz. **Kalb**'le ilgili deyimler pek boldur: **kalb ağrısı** "aşk acısı", **kalbini açmak** "birine sırlarını söylemek, **kalbini çalmak** "aşık etmek", **kalbine girmek** "sevgisini kazanmak", **kalbine doğmak, kalbinden kopmak, kalb kırmak, kalb sektesi, açık kalb ameliyatı,** vb. vb. Öte yandan **yürek**'le ilgili deyimlerimiz de az değildir: **yüreği yanmak, yüreği yağ bağlamak, yürekler acısı, yürekten,** vb. gibi. Bu "kullanış"tır. Sözlük anlamları birbirine eşit olan bu iki kelime birbirlerine ve dile hiçbir zarar vermeden, zarar vermek ne kelime, dili zenginleştirerek yaşamakta ve kullanılmaktadır.

BEYAZ PEYNİR — AK PEYNİR

Ak ile **beyaz, kara** ile **siyah** da böyledir. **Beyaz peynir**'e hiç kimse **ak peynir** demez. Öte yandan, herhangi bir soruşturmadan veya hesap vermeden alnımızın **beyaz**'ı ile değil, **ak**'ı ile çıkarız. Türkçe **ak**'ın pek çok mecazi anlamı olduğu halde, Arapça asıllı **beyaz** dilimizde daha çok gerçek veya sözlük anlamı ile kullanılır: **beyaz peynir, beyaz zambak, beyaz şarap, beyaz ırk, beyaz perde, beyaz zehir,** vb. vb. Amerika Birleşik Devletleri Başkanı **Ak Saray**'da değil **Beyaz Saray**'da oturur. **Beyaz** kelimesi ile yapılmış başka deyimler de var: **beyaz etmek** veya **beyaza çekmek** "temize çekmek", **beyaz** "bir yazının temiz kopyası", vb. gibi.

BEYAZ ŞARAP- SİYAH ŞARAP

Tükçe **kara** ile Farsça asıllı **siyah**'ın da kullanışları farklıdır. Kimileri **beyaz,** kimileri de **siyah şarab**'ı tercih eder. **Renkli film**'in karşıtı **siyah-beyaz**'dır. Kimyada ayrışmalar sonucu oluşan çökelti veya tozlar **siyah** kelimesi ile ifade edilir: **asetilen siyahı, manganez siyahı, platin siyahı** vb. gibi. Yanmış fildişinden elde edilen ince parçacıklara da **fildişi siyahı** denir. Görüldüğü gibi, **siyah** kelimesi dilimizde daha çok gerçek veya sözlük anlamında kullanılır. Türkçe **kara** kelimesinin ise pek çok mecazi anlamı vardır: **kara gün, kara cahil, kara çalmak, kara haber, kara kuvvet, kara liste, kara yazı** vb. vb. gibi. Bu kullanış farkı küçümsenemez. Ayrıca şunu da işaret edelim ki **beyaz** ve **siyah** kelimeleri dilimizde uzun zamandan beri kullanılmaktadır ve daha önemlisi bunlardan birçok yeni söz de türetilmiştir: **beyazımsı, beyazımtrak, bembeyaz, siyahımsı, siyahımtrak, simsiyah...** Bu kelimeler Arabistan'da veya İran'da değil, Türkiye'de, Türk halkınca yapılmış olup her gün kulanılıp durmaktadır.

Özetlemek gerekirse, yabancı asıllı karşılığı ile "eşanlamlı" sanılan birçok kelime gerçekte öyle değildir. Dilbilimcilerin dedikleri gibi, "Dilin canlı söz hazinesinde gerçekten eşanlamlı kelimeler yoktur". Eşanlamlı oldukları sanılan kelimeler arasında daima ince bir anlam farkı vardır; bu yoksa bile "kullanış" farkı bulunur. Kullanış farkı da en az ince anlam farkı kadar önemlidir.

1)İskender Ohri, "Dil Konusu", Milliyet Sanat Dergisi, 1 Haziran 1983 s.62.

İNCELEME

Aile içinde çocuğun yeri ve sosyal değişmenin aile etkileşimine etkisi -2-

PROF. DR. ÇİĞDEM KAĞITÇIBAŞI

Özellikle ana baba tarafından çocuğa atfedilen değer ve çocuktan beklentiler ailenin işlerlik türünü yansıtır. Şöyle ki, çocuğa faydacı değerler atfedilen aile sisteminde çocuğun aileye gerçek (nesnel) katkısı yüksek düzeydedir. Bu katkı, hem çocukken aile ekonomisine yardım şeklinde, hem de ileride ana babaya yaşlılık güvencesi sağlamak şeklinde belirir. Bu yapı içinde çoğunlukla çekirdek konumdaki aile, daha geniş aileye işlevsel bağlarla bağlıdır ve "işlevsel geniş aile" görünümündedir. Çocuğun aileye katkısının önemli olduğu bu aile-toplum bağlamında çok çocukluluk işlevseldir. Özellikle bu konumda çocuk ölümlerinin de yaygınlığı gözönünde tutulunca yüksek doğurganlık düzeylerinin süregelmesi anlaşılabilir.

"Çocuğun Değeri" araştırmasında çocuklara atfedilen değerler arasında çocuğun ekonomik ve psikolojik değeri ön plana çıkmıştır. Ekonomik değer ise hem çocuğun küçükken aileye maddi katkısı (%47), hem de yaşlılık güvencesi (%79) olarak belirmektedir. Bu değerler, birlikte çocuğa faydacı bir yaklaşımı simgelemektedir. Bu faydacı yaklaşım

İbrahim Akyürek

den A.B.D. ve Almanya'da bireysel bağımsızlığa o kadar önem verilmektedir ki, kişi, evladına bağımlı olma fikrini tamamen reddetmektedir. Bir çocuk isteme sebebi olarak "yaşlılıkta güvenilecek birinin olması"nı önemseyenler A.B.D. ve Almanya'da yalnızca %7-8 kadarken, Türkiye'de hem kadınlar, hem erkekler arasında %77'dir. Bu toplumlarda yaşlılara bakım işlevi birincil grup-

ması daha da güçleşecektir.

Kızlar ise daha küçük yaştan kendilerinin daha değersiz olduğunu öğrenip düşük düzeyde bir benlik kavramı edinebilirler. Erkeklerden farklı bir sosyalleşme sürecinden geçen kızlar baskı ve kontrol altındadırlar. Sonuç daha tutucu ve ezik bir kişilik yapısı olup geleneksel rol beklentilerine uymaktadır.

SOSYAL DEĞİŞİMİN AİLE ETKİLEŞİMİNE ETKİSİ

"Çocuğun Değeri" araştırmasında Türkiye'de çocuğun ekonomik değerinin yanında psikolojik değerinin de ön plana çıktığını belirtmiştik. Burada ilginç olan, anababanın çocuğa atfettiği bu iki değerin sosyal değişme içinde birbirine zıt yönde değişmesidir.

Özellikle, yaşanılan yörenin gelişmişlik düzeyi, aile geliri, eğitim ve özellikle kadının eğitim düzeyi yükseldikçe, kırdan kente hareketlilik arttıkça ve nihayet ailede mevcut olan çocuk sayısı azaldıkça, çocuğun genel ekonomik değeri önem kaybetmektedir. Aynı gelişmelerle, çocuğun psikolojik değeri ise artmaktadır.

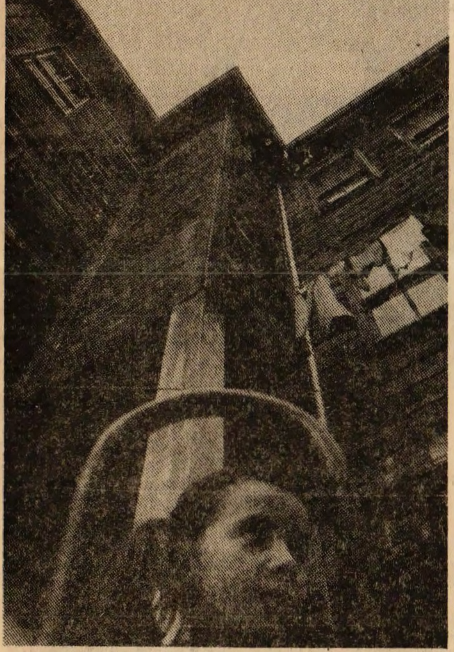

EĞİTİM

Bir yetiştirme yurdu daha açılırken

ise çocuktan özellikle ilerideki beklentilerin yoğun olduğu bağımlı aile ilişkileri içinde oluşmaktadır.

Ana- baba ve çocuk arasındaki bu karşılıklı bağımlılık örüntüsü zaman içinde değişen bir süreçtir. Bu örüntü özellikle geleneksel sosyo-ekonomik yapı içinde başka yaşlılık güvencelerinin yokluğunda ve çocuğun aileye gerçek katkısının önemli olduğu aile toplum ortamında yaygındır. Nesnel gereksinmeler aile değer sistemine de yansımakta ve sıkı aile ilişkileriyle karşılıklı bağımlılığa değer verilmektedir. Böyle bir bağlamda çocuğun bağımsızlığı işlevsel değildir. Hatta bağımsız bir kişilik gelişimi, aile gereksinmelerinden çok kişinin kendi gereksinmelerine öncelik tanıyabileceğinden, aile için bir tehlike bile sayılabilir.

Şahin Selvi

Ana- babaya saygılı ve bağımlı büyüyen çocuk ise aileyi terketmeyecek, onlardan ayrı bir hanede yaşasa bile duygusal ve maddi katkısını ana-babasından esirgemeyecektir.

Çizelge 2

Çocukta En Çok İstenen Özellikler

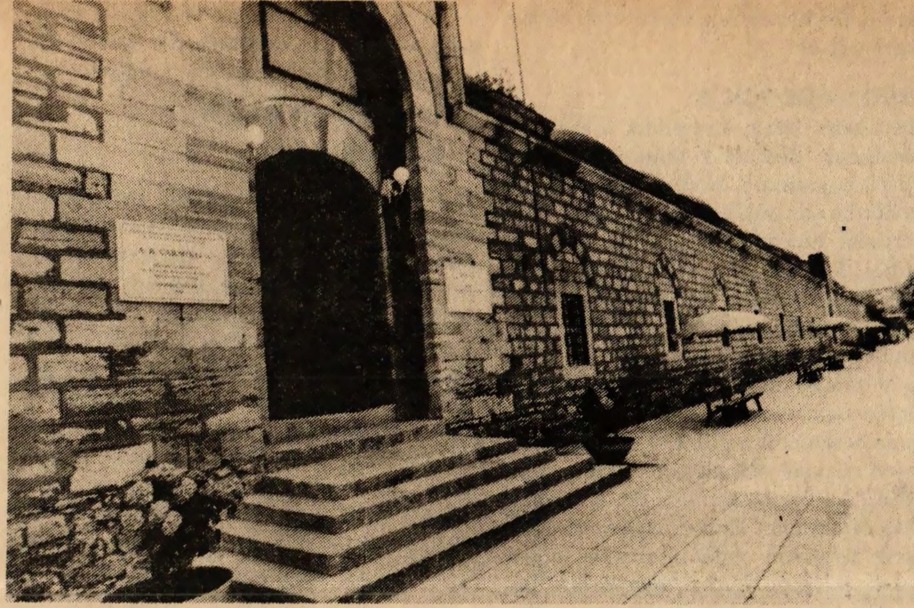
	Kadın %	Erkek %
Ana-babasının sözünü dinlemesi	59	61
Bağımsız olması ve kendine güvenmesi	19	18
Çevresinde sevilen biri olması	17	29
İyi okuması	46	36
İyi bir insan olması	59	58

Çizelge 2'de görüldüğü gibi, çocuğun bağımsız değil, bağımlı olması, ana-babasının sözünü dinlemesi istenmektedir. Anababalara çocukları büyüdüğünde onların nasıl olmasını istedikleri sorulduğunda "hayırlı evlat olsun" isteği en yaygın olarak belirmiştir. Yanıtlayıcıların bazıları da "eğer oğlum ailesine layıksa yaşlılığımızda bize bakar", "ailesine sırt çevirmez" demektedirler. Karşılıklı bağımlılık, geleneksel sosyo-ekonomik yapı içinde bir yaşam gereği olmanın yanında aile şerefinin de gereğidir.

Gelişmiş teknoloji toplumunda ise buna zıt bir durum söz konusudur. Örneğin Çocuğun Değeri araştırmasının yapıldığı diğer ülkelerde ... lardan, ikincil gruplara aktarılırken, değer'de nesnel koşullara uymuştur. Böylece aile-içi gerçek katkı çocuktan ana-babaya değil, ana-babadan çocuğa doğrudur. Az çocukluluk bu örüntünün bir parçasıdır.

Çocuğun aileye maddi destek sağlama konusunda kadınların beklentileri, erkeklerinkinden daha yüksek düzeydedir ve kadının ekonomik bağımlılığını gösterir.

Kız ve erkek çocuklardan farklı beklentiler değişik cinsiyet rolleri sosyalleşmesine yol açmaktadır. Şöyle ki, erkek çocuktan daha çok şey beklendiğinden, ona daha çok değer verilir. Çünkü erkek çocuk kırsal ortamda çoğu zaman ana-babanın tek yaşlılık güvencesi olmasının yanı sıra, ailesine saygınlık da sağlar. Böyle önemli işlevleri olan erkek çocuk, kız çocuğa tercih edilir. Bu tercih "Çocuğun Değeri" araştırmasında %84'e %16 olarak ortaya çıkmıştır. Bu aşırı tercihle birlikte erkek çocuğun üstüne de çok düşülür. Bu şekilde özellikle anasına çok yakın büyüyen erkek çocuğun özerk kişilik gelişimi bakımından pek elverişli bir ortama sahip olmadığı ileri sürülebilir. Özellikle erkek çocuğun üstüne ana-babasına, ailesine, bakma yükü yüklenince, ailesinden bağımsızlaş-

Fatih Yetiştirme Yurdu.

Ender Erkek

RÖPORTAJ

Danışma Meclisi Sağlık Komisyonu Başkan Yardımcısı MEHMET AKDEMİR'le bir söyleşi:

"Sağlık hizmetleri parası olana gidiyor"

Sayın Akdemir, ülkemiz sağlık sorunları gündelik konularımız arasında yerini alıyor. İyi bir sağlık hizmeti için ne gibi temel unsurlar gerekir?

İyi bir sağlık hizmeti için üç koşul gerekir. Öncelikle kaliteli ve kalifiye, üstelik yeterli sayıda personele gereksinme vardır. Sonra altyapı gerekir. Sağlık Ocağından büyük hastanelere kadar, vatandaşa sağlık hizmetlerinin sunulacağı yapıların inşaası ve teçhizatla donatılması gerekir. Bütün bunlardan sonra hizmetin dengeli dağıtımı gündeme gelir.

Türkiye için bir değerlendirme yapılırsa sonuç nasıl?

Kadrolarımız, gerek doktor gerek yardımcı eleman açısından yetersiz sayıda ve niteliktedir. Altyapı da bilindiği gibi yetersizdir. Bunlardan ötürü, bazan bir doktora günde 150 hastanın muayene ve tedavisi düşmektedir ki bu çok zor ve yanlış bir iştir. Doktorun burada ciddi bir muayene ve tedaviyi gerçekleştirmesi beklenemez. Dağılım ise çok olumsuz boyutlardadır. Örneğin Ankara'da dünya standartlarının üzerinde bir oranda doktor bulunmaktadır: 525 kişiye bir doktor düşmektedir, oysa Bingöl'de bu sayı 17.000 kişiye bir doktor olarak değişmektedir. Dağılımın bilimsel bir dengeye kavuşturulabilmesi için Türkiye'nin bir sağlık haritası çıkarılmalıdır.

Sağlık haritasıyla ne sağlanacaktır?

Sağlık hizmetleri iki aşamalıdır. İlki Koruyucu Hekimlik ki bu, devletin görevidir, zorunludur. Vatandaşın çevreye uyumunu sağlamak ya da çevrenin vatandaşa uygun hale getirilmesini sağlamak gibi bir görevi vardır. Beslenme, gıda kontrolü, mikroplardan korunma ve benzeri gibi. Örneğin, kanalizasyonu sokakta açıkta akan bir kentte bulaşıcı hastalıklar önlenemez. Bu aşamada, vatandaşın hastalanmasını önlemek görev edinilir.

Tüm dünyada, genel bütçesinde sağlık hizmetleri için en az ödenek ayrılan ülkelerden biridir Türkiye. Almanya'da % 20'ye varan bu oran, Türkiye'de 1978 yılı bütçesinde sağlığa ayrılan miktar % 6'dır. 1983 yılında ise bu oran % 2.9'dur. Bu oranlara bakıp, bir netice çıkarılmak istendiğinde, Türkiye'deki sağlık hizmetlerinin her geçen gün daha ileriye gittiği kanısına varılır. Halbuki tam tersinedir. Bununla da bir yere varmak mümkün değildir.

İkincisi ise Tedavi Edici Hekimliktir. Devletin karşılaması gerekirken, başetmesi olanaksız olduğundan, sağlık hizmetleri parası olana gidiyor. Sağlık haritası, bu hizmetlerin dengeye kavuşturulması için bir çalışma programı hazırlanarak, uygulamanın denetlenmesini sağlayacaktır.

Evet, ülkemizde 'tedavi edici hekimlik' dediğiniz anlamdaki hizmetlerin görüntüsü hiç iç açıcı değil.

Öncelikle Sağlık Müesseseleri dağınık illerde. Bunların bir düzenlemeyle elden geçirilmeleri gerekir. Sonra buralarda çok fazla sayıda insana hizmet verilmesi mecburiyeti, sağlıklı muayene ve tedavi imkânını ortadan kaldırıyor. Sonuç olarak doktor ilaç tedavisine yöneliyor. Semptomatik tedavi'ye; yani hastanın tarif ettiği hastalık belirtilerini tahminen karşılayacak bol miktarda ilaç yazarak muayeneyi bitirmek. Bu durum da fazla ilaç yazmaya (Polifarmazi) sebep olarak, döviz kaybımıza neden olmaktadır.

Mevcut altyapı ve kadro olanaklarından daha dengeli bir şekilde yararlanabilmek için ne yapılabilir?

Bence genel sağlık sigortasına gitmek gerekir. Bu durumda altyapılar devletçe yapılacak, hizmeti, devlet küçük bir ücret karşılığı sunacaktır. Bu küçük karşılığı ödeyemeyen vatandaşın bakımını da devlet üstlenecektir.

Olumlu ve olumsuz yanları bir yana, sanırım bu belli bir zaman içinde gerçekleşebilecektir. Daha önceleri de böyle bazı girişimler vardı değil mi?

Evet. Daha önce de birçok kez gündeme gelmiş, ama yasa önerileri ve çalışmalar bazı yerlerde takılıp kalmış hep.

O halde, daha kısa süre içinde, hastanelerdeki eşitsiz düzeni (Örneğin Hastanelere giden yolun muayenehanelerden geçmesi zorunluluğunu) ortadan kaldıracak bir düzenleme olamaz mı?

Bu, rüşvetin meşru şeklidir. Ülkedeki tüm rüşvet ilişkileri gibi rahatsız edici.

Üstelik burada insan hayatını ilgilendiriyor.

Tabii. Ama bunun çözümünü gündelik, kolaycı yaklaşımlarda aramamak gerekir. Bence en iyisi, en kısa yoldan genel Sağlık Sigortası Kurumunu oluşturmaktır.

Yetiştirme yurtlarının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlandığı şu günlerde, öğretmen sorununun sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Bizi düşündüren, yeni yetiştirme yurtları açmanın korunmaya muhtaç çocukların sadece barınma sorununu çözebileceğini, fakat çocukta fazladan duygusal ve toplumsal sorunlar yaratabileceği gerçeğini bilmemizdir.

ERTAN ALKAN

Geçtiğimiz hafta sonu, Fatih Yetiştirme Yurdu, Başbakan Bülent Ulusu tarafından törenle açıldı. Topkapı'daki Mevlânakapı Yetiştirme Yurdu, Ali Rıza Çarmıklı tarafından yurt olarak kullanılmaya elverişli hale getirilen, Fatih Külliyesinin Fevzi Paşa Caddesine bakan 3. bloğuna taşındı. Bunu söylerken, çocukların tören gününden itibaren yeni yurtlarında kaldıkları anlamı çıkmasın diye de ekleyelim: Çocuklar henüz yeni yurtta kalmıyorlar. Bir süredir, hazır olarak Cumhurbaşkanımız tarafından açılması için bekletilen yurt, törenden sonra da boş olarak durmaya devam ediyor. Nedense, sayın Valimizin bile İstanbuldaki yetiştirme yurtları içerisinde en kötü koşullara sahip olduğunu belirttiği Mevlânakapı Yetiştirme Yurdu'nda çocuklara bir süre daha kalmak layık görüldü.

Gerçekten Fatih Yetiştirme Yurdu'nda herşeyin eksiksiz olması için hiç bir masraftan kaçınılmamış. Hele Mevlânakapı'daki yurtla karşılaştırılınca burası ideal bir yurt gibi görünüyor. Fakat değişen sadece bina ve eşyalar.

Sonuçta çocuk için yetiştirme yurdu karın tokluğuna yeni sorunlar kazandığı bir barınma ortamı olmaktadır.

Korunmaya Muhtaç Çocuk, yetiştirme yurduna olumsuz aile ortamının ortaya çıkardığı çeşitli sorunlarla gelir. Yurtlar bu sorunları en aza indirecek bir kurum olması gerekirken, çoğu zaman çocuğu daha sorunlu hale getiren bir yer oldu. Kanımızca yurtlarda görülen en önemli sorun çocuk- grup öğretmeni- yönetici ilişkilerinde karşımıza çıkmaktadır. Yurtlardaki çalışmalarımız sırasında, grup öğretmenlerinin bir çoğunun ilk öğretmen okulu mezunu olduklarını saptadık. Liseye hatta üniversiye giden gençlere, ilköğretmen okulu mezunu bir grup öğretmeninin ne derece yardımcı olabileceği ortadadır. Bunun yanında yurt çocukları genellikle anlaşılamamaktan şikâyetçi. Çocuk psikolojisi ve korunmaya muhtaç çocuk konusunda bilgi sahibi olmayan bir kişiden ise özel bir durumu olan çocuğu anlamasını zaten bekleyemeyiz. Fazladan, yurt öğretmenliğinin, görevi yapmama veya kötüye kullanma (çocuğu okulda veya iş yerinde takip etme-me, içkili görev başında bulunma, ikinci bir işte çalışma vb.) gibi sapmalara daha elverişli olduğu ve bu örneklere sıkça rastlandığı düşünülürse, sorun daha da önemli boyutlara varmaktadır. Yetiştirme Yurtlarının Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlandığı şu günlerde, öğretmen sorununun sağlıklı bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir.

Eğitimci olarak üzerinde önemle durduğumuz bir konu var. Açılan ve açılacak yetiştirme yurtları. Tören günü yapılan konuşmalardan ve basından öğrendiğimiz kadarıyla birçok yeni yetiştirme yurdu açılması için çalışılıyor, birçok iş adamımız kendilerinin yaptıracakları yetiştirme yurtlarının temellerini atıyorlar. Son zamanlarda iş adamlarımızın birbirleriyle yarış edercesine yurt kurma girişiminde bulunmalarının asıl nedeni konumuz dışında. Bizi düşündüren, yeni yetiştirme yurtları açmanın korunmaya muhtaç çocukların sadece barınma sorununu çözebileceğini, fakat çocukta fazladan duygusal ve toplumsal sorunlar yaratabileceği gerçeğini bilmemizdir. 150-300 arasında çocuğu barındıracak bir yurt açmak, bu kadar çocuğu kışla tipi bir hayata başlatmak demektir. Zorunlu ilişkileri dışında toplumsal ilişkilerini en aza indirmek demektir. Kaldı ki korunmaya muhtaç çocuk, okul ve iş hayatı gibi zorunlu ilişkilerinde bile sorunlarla karşılaşabilmektedir. (Genellikle, toplum kimsesiz çocuğa acıyarak veya hor görerek bakar, arkası olmadığını düşünerek faydalanacak kişi olarak da görenler çoktur.) Kalabalık olma, sayı fazlalığı çocuğun en fazla ihtiyacı olduğu şeyin ilginin ve sevginin bölünmesi azalması demektir. Sonuçta çocuk için yetiştirme yurdu karın tokluğuna yeni sorunlar kazandığı bir barınma ortamı olmaktadır.

Bir yurtta çocuk sayısının fazla olması uygulamada çocuklara faydası olmayan bazı kolaylıklar sağlayabilmektedir. Az sayıda çocuğun bulunduğu yurtlar, yurt sayısının artması, daha geniş bir alana yayılma ve idari güçlüklerin artması demek olacağından, giderek kapasiteleri (500-1000 arasında) değişen yurtlar kurulmasını bekleyebiliriz. Amacın çocukları sadece barındırmak, idari sorunları en aza indirmek değil de topluma faydalı bireyler yetiştirmek olduğu düşünülürse uygulamanın ne kadar yanlış olduğu kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Her şeye rağmen sayıları 5 milyona yaklaşan korunmaya muhtaç çocuklarımızın topluma faydalı, sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetiştirilebileceğine inanıyor, bu konuda yeni ve sağlıklı bir model geliştirme çalışmalarına önemli katkılarda bulunabileceğimizi düşünüyoruz.

SÖYLEŞİ

Doç. Dr. Necla Arat: "Kadın sorunu tek bir anahtarla çözümlenecek bir sorun değil"

"Bilinçlendirme derken işin saptırılmış şeklinden ayrı bir şey söylüyorum. Salt cinsel özgürlük bağlamında bir bilinçlenmeden söz etmiyorum. Asıl sorun, birtakım yapay istemlerle amacından uzak olarak ele alındı mı başarıya ulaşmak da zor bana kalırsa..."

MUSTAFA K.ERDEMOL

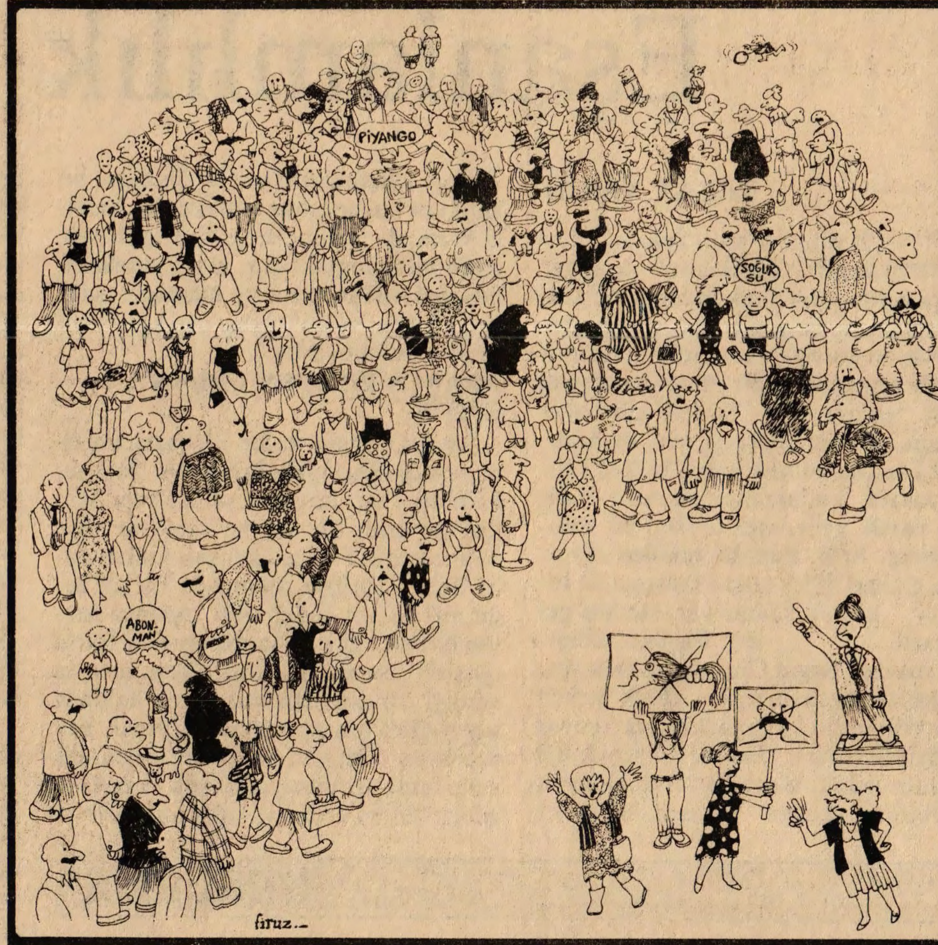
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sistematik Felsefe ve Mantık Anabilim Dalı öğretim görevlilerinden Doç. Dr. Necla Arat'ın, kendi deyimiyle "alanı dışında ilk kez denediği bir çalışma"sı var. Edebiyat Fakültesi yayınları arasında çıkmış olan sözkonusu bu çalışmanın adı "Kadın Sorunu".

Necla Arat kitabında kadın sorununun dünya ve Türkiye'deki gelişimini ele alıyor. Aşağıda sayın Arat ile yapılan bir söyleşiyi bulacaksınız.

Kadın sorununa nasıl bakıyorsunuz, kısaca özetler misiniz?

Soruyu yanıtlamadan önce şunu belirtmek istiyorum. Felsefe çalışmaları Türk toplumunun sorunlarıyla ilgili olmaktan uzak kalmıştır. Felsefecilerin de kendi toplumlarının sorunlarına eğilmeleri gerektiğine inanıyorum. Bundan olsa gerek böylesi bir çalışmaya girme zorunluluğu duydum. Pek iddialı bulmadığım kitabımda kadın sorununa bakış açım bellidir. Orada yaptığım en önemli şey birtakım sorulara yanıt aramaktı.

Şunu söyleyebilirim öncelikle, soruna kesinlikle feminist açıdan yaklaşmadım. Ama buna karşın konuya feminist, ütopik sosyal demokrat ya da evrimci olarak yaklaştığım da söylendi. Oysa bir soruna belli dizgelerle yanaşmamak gerektiğini biliyorum. Kadın sorunu da tek bir anahtarla çözümlenecek türden değil. Tek başlarına ekonomik ya da cinsel yaklaşımlarla da ele alınamaz kadın sorunu. Bunların tümünü kapsayan bir sorundur. İn-

Firuz Kutal

sanıyorum.

"Hangi partiye oy vereceğini nasıl kararlaştırırsın" sorusuna dört ayrı köyden kadınların verdiği yanıtlar şöyle:

	a köyü	b köyü	c köyü	d köyü
Kendim karar veririm	13.2	--	7.0	23.8
Kocam söyler	54.7	59.4	44.2	57.1
Başka yanıt	13.2	21.9	11.6	4.8
Yanıtsız	18.9	18.6	37.3	14.3
Toplam yüzde	100	100	100	100
TOPLAM	32	32	43	42

Bir de şu var; kimi kadınlarımızın cinsel özgürlük isteminden yola çıkarak erkeklerin de cinsel özgürlüğü var mı diye sorulabilir mi? Bana kalırsa erkeklerimizin de gerçekten bu konuda özgür oldukları iddia edilemez. Bilinçli bir eğitimden yoksun olarak yalnız bırakılmış birçoğu. Bu eğitimsizliklerini gidermek için seçtikleri yol sapmalara da yol açabiliyor.

Sonuç olarak söylemek istediğim şu, kadının kimi sorunları erkeklere savaş açarak çözümlenemez. Yöntem üzerinde iyi düşünülmeli. Erkekleri suçlayacak yerde kültür çatışmalarını ve bunların sonuçlarını tartışıp çözüme bağlamalı.

FEMİNİZM

Çok uzun bir konuda kısa bir açıklama

ŞULE TORUN

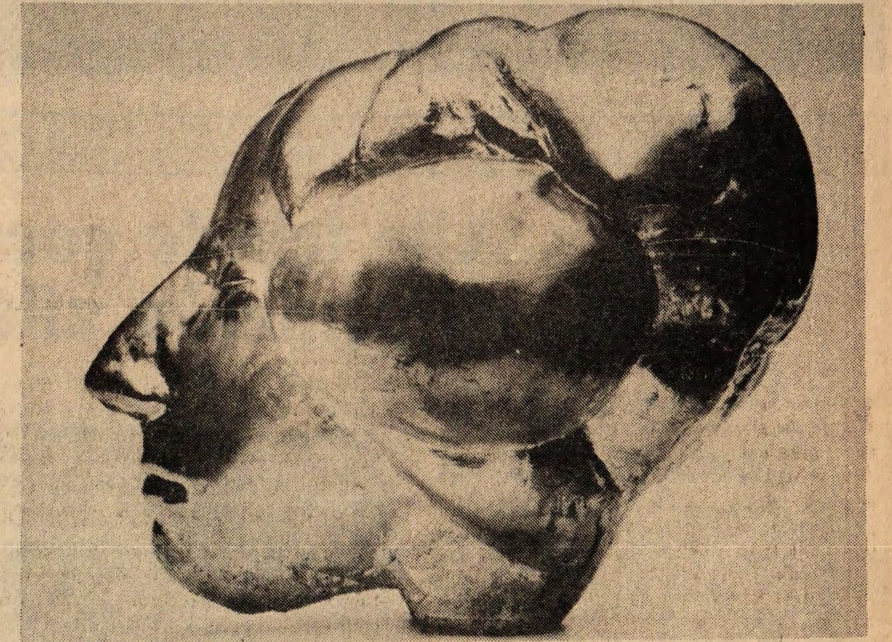
Biz, bu sayfaya yazı yazarak ya da başka biçimlerde emeği geçmiş kadınlar, bir süre için yayıma ara vermeyi düşünüyoruz. Bir süredir yarım sayfaya düşmek zorunda kalmış olmanın rahatsızlığını duyuyorduk. Ayrıca okurlarımızdan gelen mektuplardan hem sayfanın sürmesinin istendiği, hem de yeni yarım sayfa düzenlenmesinin doyurucu olmadığı anlaşılıyor. Bu durumda, sayfanın hem içerik hem de biçim açısından olması gereken niteliğini tartışmak üzere bir süre yayıma ara vereceğiz. Bu düşünme, tartışma aşamasında, sizlerden gelen eleştiriler de övgüleriniz kadar bizlere yol gösterici olacak.

Gelişmeleri ileride sizlere de duyuracağız.

Şimdilik hoşçakalın.

ÖNEMLİ BİR DUYURU

Somut'un 22. sayısında, "Ondan önce nasıl yaşıyordum ben?" başlıklı yazısı bu sayfada basılan, 27 yaşında, anne adayı eğitimci arkadaşla haberleşmek istiyoruz. Lütfen, "4. sayfa, P.K. 442, Sirkeci, İst." adresine yazarak bize nerede olduğunuzu bildirir misiniz?

KÜLTÜR

Latin Amerika'nın ümidi Avrupa'da

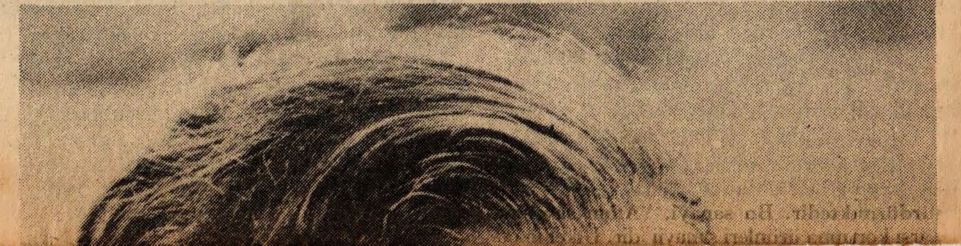
Sanıyorum, sonunda ne eski ne yeni, fakat kendimizin olan otantik bir Latin Amerika, kültürel ve politik değerlerde uyumlu, kendi kimliğini bulmuş bir topluma varacağımız yoldayız.

Kriz ve kültür üzerine toplantı, sosyalizm tarihinin yayınlanmamış bir bölümünü okuduğumuz Fransa gibi bir ülkede yapılıyor. Bu sosyalizm, önceden kazanılmış özgürlüklerini reddetmeyen bir sosyalizmdir. Politik demokrasi ve ekonomik gelişme değerlerini içeren bir düzenin merkezine, kültür sahibi olma hakkını koyuyor,

le, ablukalarla, propaganda kampanyalarıyla ve askeri müdahalelerle tepki gösterdi.

Bu olgular bizleri yaralamakta, koşullandırmakta hatta zaman zaman gözlerimizi köreltmektedir.

İnanıyorum ki Avrupa Sosyalizmi Latin Amerika için başka bir tercih ekseni ola-

sansal bulunduğu kapsar.

Anlayışım böyle olduğu halde kitapta bir çelişkiden söz ediliyor ve konuya yine feministçe yaklaşıldığı ileri sürülüyor. Kadınların erkekler tarafından ezildiğini yazmış olmam böyle bir kanının uyanmasına yol açmış olabilir. Bu gerçeği söylemek için feminist olmak gerekmez, ayrıca kitapta yazmış olduğum somut bir gerçek. Kadınlarımız bu duruma bilerek ya da bilmeyerek boyun eğiyorlar. Burada bilinçlenmenin altı çizilmesi gereken bir konu olduğunun kabul edilmesi gerek.

Kitabınızda "kadının kurtuluş sorunu erkeğin kurtuluşu sorunu ile birlikte çözümlenmesi gereken bir sorundur" diyorsunuz. Buradan yola çıkarak feminizm hakkındaki görüşlerinizi söyler misiniz?

Batıda ortaya çıktığı dönemin koşullarında kullandığı yöntem açısından belki haklıydı. Siyasal anlamda birtakım hakların erkeklerin tekelinden çıkarılması doğrultusunda bir tepki olarak belki haklıydı. Batıda feministlerin, tam bir erkek düşmanı kesilmelerinde kendilerine hiçbir hak tanınmamış olmasının etkileri de olabilir...

Türkiye'de nasıl bakıyorsunuz feminizme?

Bizde feminizm Türkiye'nin toplumsal yapısı içinde gerçek bir yöntem olabilir mi? Önce bunun tartışması yapılmalıdır. 1813'lerde feministlerce verilen bu savaşım, Türkiye'de böylesi girişimlere gerek olmadan Atatürk devrimleriyle kadınlarımıza tanınmış olan haklarla bir ölçüde de olsa verilebilmiştir. Bunun sorunları çözüp çözmediği de tartışılmalı.

Şu bir gerçektir; kırsal kesimlerdeki kadınlarımızın yüzde 85'i siyasal tercihlerini eşlerinin etkisiyle belirliyor. İlk aşamada kırsal kesimdeki kadınlarımızın seçme ve seçilme hakkı gibi birincil sorunları var. Feminizm burada şimdiki istekleriyle biraz yetersiz kalmıyor mu? Sorun buralardaki kadınımızı bilinçlendirmektir.

Bilinçlendirmeden anladığınız nedir?

Bilinçlendirme derken işin saptırılmış şeklinden ayrı bir şey söylüyorum. Salt cinsel özgürlük bağlamında bir bilinçlenmeden söz etmiyorum. Asıl sorun, birtakım yapay istemlerle amacından uzak olarak ele alındı mı başarıya ulaşmak da zor bana kalırsa. Toplumun yapısı da gözönüne alınarak kadının ekonomik özgürlüğünü kazanma ve siyasal haklarını elde edebilme bilincine sahip kılınması gerekir. Oysa feministler hâlâ bir kişilik arama çabası içindeler.

Kadının erkeklerce ezilmiş olduğu görüşünü nasıl yorumluyorsunuz?

Kadının erkeklerce ezilmesi nitelendirmesinden çok, erkeklerin buna koşullandırıldığını söylemek daha doğru olur.

Biraz önce kırsal kesimdeki kadınlarımızın siyasal tercihlerini eşlerinin etkisiyle belirlediğini söylediniz. İstatistiki bilgiler var mı elinizde?

1970 yılındaki nüfus sayımında ulaşılan bulgulara başvurabiliriz. O zamandan beri çok önemli bir değişiklik olmadığını

CARLOS FUENTES

Kriz ortasında kültürün önemi biz Latin Amerikalılar için yeni bir şey değildir. Ülkelerimiz her zaman kriz içinde yaşadılar; her şeyin yitirildiği zamanlarda bile anılara, birkaç kelimeye, her şey bizi reddetse de bizim olan biçimlere bağlı kimliğimizin yüzer-gezer dayanaklarını biliriz.

Latin Amerika politik ve ekonomik olarak bölünmüş bir kıtadır. Dağınık durumdaki kızılderililerin, zencilerin ve Akdeniz'den gelenlerin kültürü dışında hiçbir birlik yoktur. Avrupalı'lara şimdi de kendi miraslarında en derin, evrensel ve devamlılığı olan öğeler üzerinde düşündükleri için müteşekkiriz. İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en kötü krizi yaşayan bizler, hepimiz, başarının, bağımsızlığın, kurtuluşun karşısındaki aynı tehditleri yaşıyoruz. İlk defa olarak Latin Amerika ve Avrupa kendi uygarlık biçimlerinin dayanıksız ve güvensiz olduğunun bilincine varıyorlar.

ama bu değerlerin vazgeçilebilir arkadaşlarını, yani bireysel grupların açgözlülüğü ile politik bir büroksinin zorbalığını da kapıdışarı ediyor.

TARİHİ KADERCİLİK

Sosyalizm, tarihi kadercilik olarak tanımlanamaz. Böyle bir tanımlama onun kültürel boyutunun kaybolmasına sebep olur: kültür unuttuklarımızı ve olmak istediklerimizi dinleyebildiğimiz bir deniz kabuğudur. Bu, biz Latin Amerikalılar için, çoğu muz cumhuriyeti olmaktan kurtulmaya çalışan, mücadele eden, ama balalayka cumhuriyeti de olmak istemeyen bu ülkeler için önemli bir olaydır. Ekonomik olarak sıfır noktasından başlıyoruz: birincil isteğimiz beslenmek, eğitim ve sağlık sorunlarımızı çözmek. Bu alçakgönüllü isteklerin Meksika'da, Guatemala'da, Küba'da, Şili'de, Nikaragua'da gerçekleşmesi defalarca ve defalarca ABD tarafından engellenmeye çalışıldı. Latin Amerika'nın bağımsızlık yolundaki küçük çabalarına Kuzey Amerika defalarca politik müdahaleler-

bilir. Böyle bir ortam çok-kutuplu bir dünya oluşumuna yolacar. Bu, özel sermayenin veya dogmatik bürokrasilerin diktatörlüğü olmaksızın kalkınma ve demokrasi için işbirliği çeşitlenmesine yolaçar.

TARİHİN EN DERİN DÖNÜŞÜMÜ

Meksika'dan Arjantin'e kadar Latin Amerika, tarihinin en derin dönüşümünü yaşamakta. Yalnızca İspanyol atalarımızdanmiras kalan sistemin karton kaleleri yıkılmakla kalmıyor, Kuzey Amerikalı sömürgecilerin selüloit gökdelenleri, komünizmin kâğıttan padogaları ve soğan kubbeleri ve genel olarak, sınırsız düzelme ve ilerleme adına ilerlemeye karşı aşırı güven gözlerimizin önünde çöküyor. Sanıyorum, sonunda ne eski ne yeni, fakat kendimizin olan otantik bir Latin Amerika, kültürel ve politik değerlerde uyumlu, kendi kimliğini bulmuş bir topluma varacağımız yoldayız.

AĞIT YAKACAKLAR

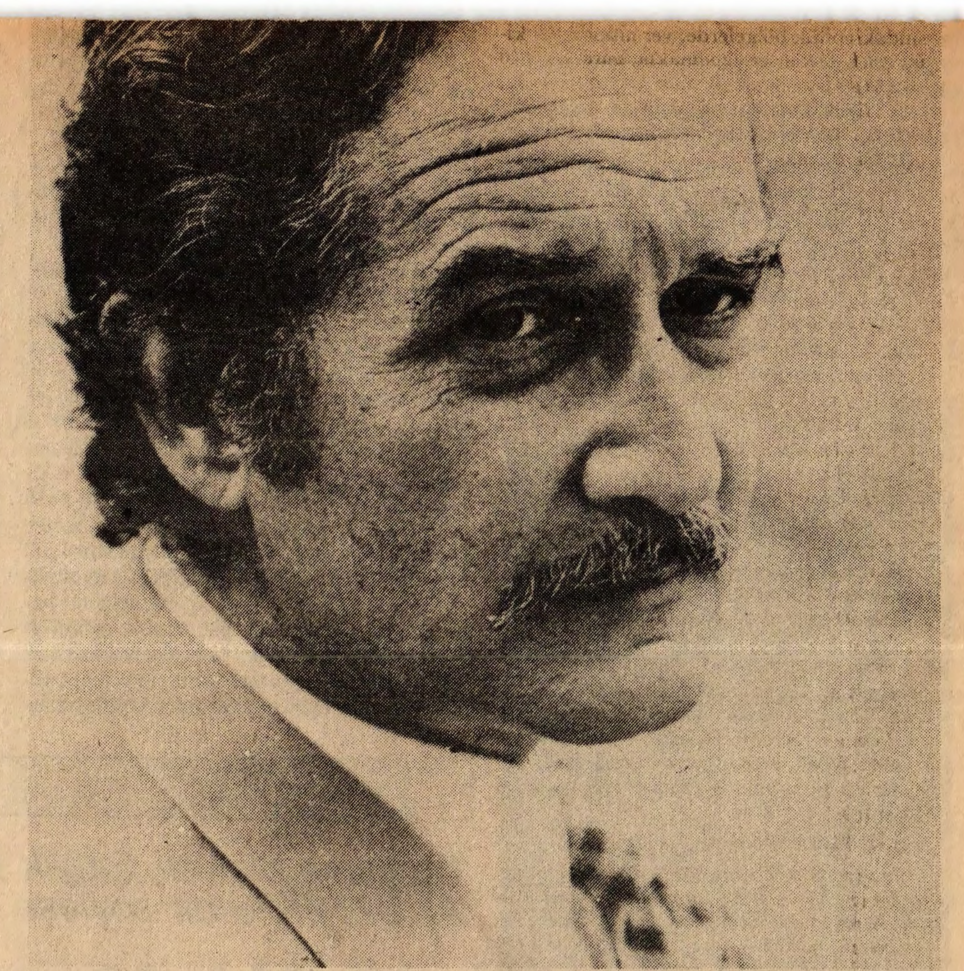
Bu toplumlar sağlık, eğitim, iş gibi temel ihtiyaçlarının sağlanmasına özen göstermeli, fakat bunların sağlanması uğruna, aynı derecede temel ihtiyaçlar olan tartışma, eleştirme ve kültürel, politik düşünceleri belirtme haklarını feda etmemelidir. ABD kendinibizim yapabileceklerimizle özdeşlemediğine ve özgürlüğümüze katlanmadığına pişman olacaktır. ABD bir gün cana yakın ortağı Sovyetler Birliği ile yalnız kalacak, aptalca ve tehlikeli bir biçimde egemen oldukları dünyanın değişivermesi karşısında ağıt yakacaktır.

Latin Amerika'da demokrasiye karşı kullanılan bahane, bağımsızlığa, okullara ve hastanelere karşı kullanılan bahane kadar eften büftendir. Bir süper-gücün ahlak dışı stratejisine göz yumup öbüründe aynı şeyi lanetlemek de tıpkı böyledir. Afganistan'ı savunmak için El Salvador'u da savunmalıyız. Ne ABD ne de Sovyetler Birliği'nin kendi geleneksel "etki alanları"ndaki ülkelere müdahale etmeye hakları vardır. Bu "etki alanları" ancak herkesin böyle bir "hakkı" her iki süper güç için de reddetmesi ile ortadan kalkar. Polonya, Polonyalıların olsun, Nikaragua Nikaragualıların.

KOLONİLERDEN BAĞIMSIZLIĞA

Latin Amerika'nın bağımsızlık umutları bugün Fransa'dan, Avrupa'dan geçiyor. Bu kıtada, politikamızın yenilenmesine ve farklılaşmasında bize yardım etmeye yönelik kararları dikkate almalıyız. Dünyaya bizim vereceğimiz tarihi krizlerle içlidışlı bir tanışıklık ve kültürümüzün kurtarıcı kimliğine duyduğumuz yakınlıktır. 19. yüzyılda koloni döneminden bağımsızlığa geçişin öncüleriydik. 20. yüzyılın sonlarında, dünyayı iki süper gücün zulmedici kaprislerinden kurtarmanın öncüleri olmalıyız.

Çeviren: Hakan Keni

Carlos Fuentes

İkinci Dünya Savaşı'ndan beri en kötü krizi yaşayan bizler, hepimiz, başarının bağımsızlığın, kurtuluşun karşısındaki aynı tehditleri yaşıyoruz. İlk defa olarak Latin Amerika ve Avrupa aynı zamanda kendi uygarlık biçimlerinin dayanıksız ve güvensiz olduğunun bilincine varıyorlar.

ELEŞTİRİ

Ağabiy bi cigara atsana

YASEMİN YAZICI

"Erkek gibi kadındır" deyimi, entelektüel çalışma kurumlarında da başarılı kadınların kimisine özgülenmiştir. Böylesi sıfatlar kadınlar için çoğu kez övgüsel bir içerik taşır. En önemlisi de erkeklerle ilişkilerinde güvenceli çalışma ortamını da sağlamaktadır.

Bu türdeki kadınlarımızı irdelediğimizde; bulundukları işyerinde genellikle babacan tavırlı, çevresindeki erkeklere her an yardıma hazır tipler olduklarını görmekteyiz. Sıkışıldığında borç para alınan pekçok özel sorunların paylaşıldığı bu kadın tipi erkeklerin de yadsımadıkları "kendilerinden birisi"dir. Bu nedenle onun başarısı kendilerinden birinin başarısıdır. O, babacanlıkla çevresindeki erkeklere başarısını onaylatırken, öte yandan yüreksel girdaplara düşmekten de kaçınır. Öznel sorunlarını bilincinin gerilerine savurarak, özel hayatının netleşmesini aramaz. Sade, erkeksi görünümüyle salt başarısının kadını olur.

Elbette çağdaş ahlaktan yanadır. Burada da çağdaş ahlaktan yana erkekle benzeşmektedir. Savunduğu ahlak kavramını yaşama geçirmeye gelince; bocalar, tutarsızlaşır, yerleşik konumunu yitirme korkusuyla algıladığı özdoğrular arasında gelgitlere kapılır. Süregelen yaşamının tekdüzeliğini bozmaktan korkar. Çünkü çağdaş ahlak yanlısı erkeklerin bu konudaki ürküntüsünü sezmiştir; yaşam çıkarlarından yana bir tavır olmadığını algılamıştır.

Zaman zaman da çevresindeki dedikodulara katılır. Ancak dedikodunun kadınsal aşağıcılığını bildiğinden, adının dedikoduya karışmamasına özen gösterir. Nitekim sözcüklerin dengesini pek güzel kurarak, bu konudaki tüm becerisini yöntemleştirir. Sözgelimi; bir toplulukta birisinden sözediliyordur. O işiyle meşgul görünmektedir. Hatta konuşmanın ortasında, başını işinden soluk alırcasına kaldırır "ağabiy bi cigara atsana" der. Böylece konuya olan ilgisizliğini de belirtir. Bir zaman zonra, kulak misafiri olmuşçasına, çekiştiren kişiyi kastederek "Ha...O mu?" diyerek gülümser. Elbet bu "ima"dan güç alacak birisi çıkacaktır. Ve söylentiler giderek genişleyip, hareketlenecektir...

Bu sahneler de onun bilinçaltının doyumsal çıkışlarındandır. Genellikle iş yaşamındaki başarısını yitirme korkusunda ve bireysel yalnızlığını ele vermeme kaygısında yaşadığından; bu tür gölgeler altındaki taşkınlıklara gizlenir.

Erkek gibi kadınların sosyal konumlarına gelince; hiç evlenmemiş ya da tekdüze bir evliliğin ortağı olduklarını görmekteyiz. Evlenmemişse, kendi cinselliğinden uzaklaşarak, cinselliğini yok sayarak erkek dünyasındaki varlığını sürdürür. Evli ise; çocuklarına olan babacanlığını, iş başarısını, evliliğini koruyarak; genel geçer ahlak kurallarının keskin kollayıcılığını yapar. Gerçekte mutsuz olup olmadıklarını dahi düşünmek istemezler. Özel yaşamın tabulara olan savaşımında, cephe gerisine çekilmekte yarar bulurlar. Böylece toplumdaki yeri sakıncasız çağdaşlıkla kurulur.

Ayrıca erkek hovardalığına da kuşanarakyaşayan "erkek gibi kadınlar"ımız vardır. Çoğu özel yaşamlarını kendi istemleri çerçevesinde yaşamak isteyenlerdir. Başkaca çıkış yolu olarak: Yani "fahişe" olmadan çemberi kırabilmek için, erkekleşirler. Erkeklerle bir masada kafa çekip, meyhaneden adam kaldırmaya değin süren yarışa katılırlar. Ellerini cebine yerleştirip, çevresine çapkınca bakışlar atan bu türden kadınlarımızın cinsel yaşamlarının bir zaman sonra, lesbiyenliğe vardığı görülür. Özgürlük saydıkları yaşam biçimi; erkek dünyasına göre seçilip biçimlendiğinden; bu dünya değerlerinin kısıı saplantıları ve tutarsızlıklarıyla uyum içindedir. Ne yazık ki insanca başkaldırılardan da uzaktır.

Kendilerine benzemeye çalışan "erkek gibi kadın" tiplerine erkekler pek yabancılaşmazlar. Ayrıca yaratılmasına da bir anlamda neden oldukları bu tiplerle: güvenceli, kendilerince net ilişkiler içindedirler. Onların yaşamında süren yalnızlık dramını ise hiç algılamamaktadırlar.

Görülüyor ki, erkek gibi olmanın bedeli, tutucu ahlak bağımlılıklarıyla doludur. Bu türdeki kadınlarımızın dramları, erkeklerce çok kez önemsenmez, ciddiye alınmaz. Hatta bir erkeğin erkek kılıfı içindeki kadını anlamak istemesi olağanüstü bir davranıştır. Öyle ki, ilkin kadınlığını yadsıyan bir insan, erkek yaşamında da bir fantezyadır. Uç noktalarda yaşadıkları için, zaman zaman da salt cinselliğini öne süren kadınların konumuna düşerler. Biri salt düşüncedir öteki salt meta. Anlaşılır ki, erkek dünyasında rahatlığı sağlayan bu saygınlığın değeri tartışmalıdır.

Ve yine anlaşılır ki, gün ışığına çıkmak, ödev ve sorumlulukların bilincinde kişilikler üretmek gerekiyor. Öyle ya, sürgit bunalımları bastırarak, sığınaklarda yaşamak ne denli doğrudur... Üstelik hiçbiri salt kadının sorunu değildir. Bu kötücül sonuçları, yazgıları üleşmek gerek... Erkek gibi bir kadın yerine; kadınlığının ve insanlığının erincinde olmak için emek vermek; daha doğru değil midir?

"Kendi kendimizle yarışmadayız, gülüm
ya ölü yıldızlara hayatı götüreceğiz
ya dünyamıza inecek ölüm."

KIZÇOCUĞU

Kapıları çalan benim,
kapıları birer birer.
Gözünüze görünemem.
göze görünmez ölüler.

Hiroşima'da öleli
oluyor bir on yıl kadar.
Yedi yaşında bir kızım,
büyümez ölü çocuklar.

Saçlarım tutuştu önce,
gözlerim yandı kavruldu.
Bir avuç kül oluverdim,
külüm havaya savruldu.

Benim sizden kendim için,
hiçbir şey istediğim yok.
Şeker bile yiyemez ki,
kâat gibi yanan çocuk.

Çalıyorum kapınızı
teyze, amca, bir imza ver.
Çocuklar öldürülmesin,
şeker de yiyebilsinler.

N. HİKMET
1956

Rıza Baloğlu

Apokalips'in İki Buçuk Süvarisi

VEHBİ BELGİL

Beş ay sonra, aralık ayında, Batı Almanya'ya Pershing ve Cruise füzelerinin yerleştirileceği haberi yalnız Avrupa ülkelerinde değil Amerikan başkentinde de sürekli sokak gösterilerine yol açmaktadır. Pershing füzeleri çok güçlü atom silahlarıdır. Cruise füzesi ise, hedefini elektronik beyni ile bulan, önüne tepe, dağ çıkınca yükselen, ova çıkınca 60-70 metre yükseklikte dümdüz uçan tam denecek kadar isabet kaydeden bir bombadır.

Batılı devlet adamları ve Amerikan yönetimi, gösterileri Rusların kışkırttıklarını söylemektedirler. Bu sözde yarı yarıya gerçek payı vardır. Ama, göstericilerin büyük bir kısmı da, dünyanın atom silahlarından arındırılmasını içten isteyen kimselerdir. Çünkü, nükleer bir savaşta Amerikan nüfusunun yüzde yetmişi, Rus halkının yarısından fazlası, yani 60 milyonu yok olacaktır. Amerikan Kongresince yıllarca önce yaptırılan bir araştırma, bu gerçeği bütün çıplaklığı ile ortaya koymuştur. Rusların daha az zarar göreceğinin hesaplanması, bu ülkenin çok geniş ve sanayiinin de daha dağınık olmasına bağlanmaktadır.

GELİŞEN BİR SANAYİ

Bugün Amerika'da iktisadi durgunluk bütün hızı ile sürmektedir. Fakat, bir sanayi kolu var ki onda yatırımlar da, alışverişler de hızlarını sürdürmektedir. Bu sanayi, "Atom savaşına karşı korunma ürünleri sanayii"dir. Ülkenin or-

bu düzen, girmese araya bozan".

Atom bombasının kötülüğünün başında öldürücü ışınlar çıkarması geliyordu. Bir yere bir bomba atıldıktan sonra oraya aylarca, hatta yıllarca girme olanağı kalmıyordu. Bu özellik, bombanın kullanılma olanağını kısıtlıyordu.

TEMİZ BOMBALAR PEŞİNDE

Öyle bir bomba yapılmalı idi ki sadece düşmana zarar versin, atana dokunmasındı. İşte Hidrojen Bombası bu yönde çalışmaların sonucu olmuştur. Fakat, 1953'de Ruslar da bu bombayı yapmışlardır. Hidrojen bombasının özelliği, daha çok, sıcaklık ile tahribat yapması idi. Atom bombasında uranyumun çekirdeği patlatılıp yok ediliyor, ışın da bundan çıkıyordu. Hidrojen bombasında, iki helyum atomu 100 milyon derecelik sıcaklık altında eritilip birleştiriliyordu. Bu birleştirme de ayrıca büyük ısı veriyordu.

Bu bombanın, atana zararı olamazdı. Ama, durum öyle değildi. Çünkü, atom bombası patlatılmadan, Hidrojen Bombası diye bir şey olmazdı. Çünkü, Hidrojen Bombasının çalışabilmesi için 100 milyon derecelik sıcaklığa gereksinme vardı. Böyle bir sıcaklığı ancak atom

Uçağın ikinci pilotu Robert A. Lewis

1.5 ay önce ölen Lewis, izlenimlerini şöyle anlatıyordu: "Gördüğüm manzaranın korkunçluğunu anlatacak sözcükleri bulmakta cidden güçlük çekiyorum. Ah Tanrım, ne dehşet verici bir iş yapmıştık biz? Bombanın düşüp patlamasından sonraki dakikalar, yüzyıl yaşasam aklımdan çıkmayacak."

bombası verebilirdi: Atom bombasının patlaması ile 100 milyon derece sıcak çıkıyor, bu sıcaklık Hidrojen Bombasını harekete geçiriyordu.

Ancak bu atom bombası çok küçük bir bomba idi. Ama, neticede yine de atom bombası idi. Çakmak görevini yapacak bu bomba da ışın çıkarıyordu. Daha da "temiz", yani, yalnızca düşmana zarar verebilecek bir bomba yapılmalı idi.

İşte "Nötron Bombası" nâm-ı dîger "temiz bomba", bu uğurda çalışmaların sonucu olmuştur. Bu bomba, Hidrojen Bombasının yapımı sırasında bulunmuştu: Hidrojen Bombasındaki uranyum yakıtını "uranyum-238" denen madenden bir çember, bir kılıf içine alınca patlama en aza iniyor, buna karşılık "nötron" ışınları çok çıkıyordu. Öbür ışınları, uranyum-238 çemberi yutuyordu.

İşte temiz bomba diye adlandırılan bomba bu nötron bombasıdır. Bombanın şu özellikleri vardır: 1) En kalın zırhları bile geçip arkasındaki canlıları öldürmektedir. 2) Bir yere atılan nötron bombasının zararlı etkisi en çok 2-3 saat sonra dağılmakta, bombayı atanın askerlerinin arkadan gelmelerine olanak sağlamaktadır.

KULLANIŞ ALANLARI

Nötron Bombası Sovyetlerin 20 bin tankına karşı en etkin silah sayılmaktadır. Rusların, batı sınırında 20 bin tankının bulunduğu, NATO'luların elinde bu kadar tank olmadığı ve olamayacağı bilinmektedir. Fakat, atılacak Nötron Bombaları, bu 20 bin tankı kullanacak olanları tankların içinde öldürmek suretiyle bu korkunç silahı işe yaramaz hale getirecektir.

Nötron Bombasının Almanlar bakımından önemi, bu ülkenin kentlerinde büyük tahribat yapmaması olacaktır.

Bombanın müttefikler için yararı, bomba atıldıktan bir kaç saat sonra askerlerin hücuma geçebilmelerini sağlamasıdır.

Halen Cenevre'de Amerikalılarla Sovyetler Birliği arasında sürdürülen "nükleer silahların sınırlandırılması" çalışmalarında, Rusların teklifi üzerine, "silahların sınırlandırılması" ilkesinden çok "atom başlıklarının sınırlandırılması" ilkesi üzerinde durulacaktır. Çünkü, önemli olan, silah değil, taşıyacağı nükleer başlıktır.

Bu arada, yaklaşan Üçüncü Dünya Savaşı için Amerika'nın dünya çapındaki stratejisi "iki buçuk" savaş üzerine oturtulmaktadır. Buna göre, bu savaşta, Amerika, Avrupa'da bir Uzak Doğu'da da bir olmak üzere toplu, tüfekli, nükleer bombalı Nötron Bombalı iki cephe açacak, orta bölgede, örneğin Orta Doğu'da ise Vietnam Savaşı tipi klasik bir savaş verecektir.

SONUÇ

Nükleer silahların veya başlıkların sınırlandırılmaları çalışmaları aslında boş çalışmalardır, dünya kamuoyunu oyalamaktır. Çünkü önemli olan, sınırlandırmadan çok, bu silahların ve başlıkların karşılıklı yasaklanmasıdır. Bu yapılmadıkça dünyada rahat olmayacaktır.

Hiroşima üzerine ilk atom bombası, o zaman henüz icad edilmiş B-29 türü bir Uçan Kale'den atılmıştı. "Enola Gay" adı verilmiş olan uçak İkinci Dünya Savaşı içinde hizmete giren uçakların en güçlüsü idi. Tam yük 64 ton ağırlığındaki uçağın motorları, döneminin en güçlü motorları idi. Araç 7.500 metre yükseklikte; saatte 590 kilometre hızla gidebiliyordu. Pasifik Okyanusunun sonsuz uzaklıklarını yenecek biçimde yapılmıştı. Bu uçaklardan, sonraları, 3970 tane daha yapılmıştır.

Uçağın ikinci pilotu Robert A. Lewis idi.

OKUR İLİŞKİLERİ

Sesimizi duyurmak istiyoruz

tasındaki çöllük bölgelerde, yer altında tek kişilik, çok kişilik evler yapılmakta, buralara 5-10 yıl dayanabilecek biçimde hazırlanmış yiyecek, içecek, giyecek maddeleri şimdiden depo edilmektedir. **Bu yeraltı evlerini her hafta görmeye gitme, başlı başına bir turizm hareketi yaratmıştır.**

Kuşkusuz, Sovyetler Birliği'nde de buna benzer şeyler yapılmaktadır. Burada "Amerika atom bombasını bulmakla kendi kuyusunu kendi kazdı" gibi kolay hükümlere sapacak değiliz. Çünkü, atom bombası nasıl olsa yapılacaktı. Dünyanın büyük kafaları bu iş üzerinde durmadan kafa yoruyorlardı. Einstein, Başkan Roosevelt'e gönderdiği 2 Ağustos 1939 tarihli mektupta, Fransa'da **Joliot**'nun, Amerika'da da **Fermi** ile **Szilard**'ın çalışmaları sonucu atom bombası olasılığının doğduğuna dikkat çekiliyordu. Mektupta, ayrıca, Almanya'nın, yeni işgal ettiği Çekoslovakya'daki uranyum madenlerinin satışını yasakladığı da belirtiliyordu. Bilgin, böylece, Hitler'in atom bombasının peşinde olduğunu haber veriyordu.

Roosevelt, 2,5 ay sonra gönderdiği 19 Ekim 1939 tarihli yanıtında işin önemini çok iyi kavradığını ve bu iş için bir komite kurduğunu haber veriyordu.

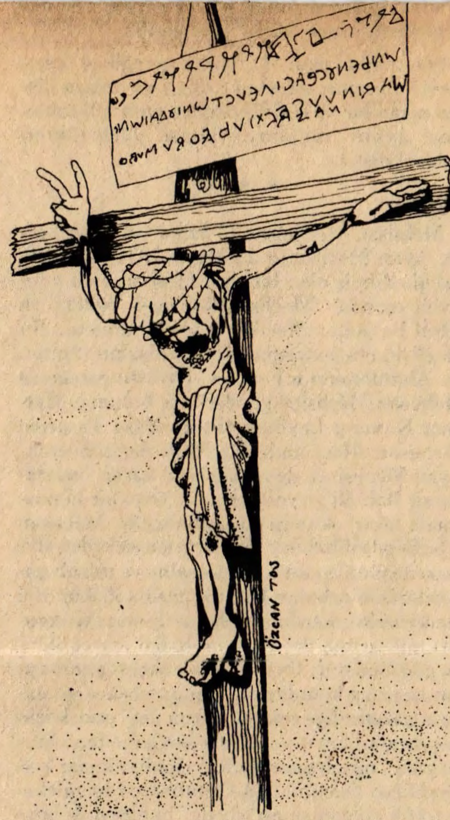
Gerçekten de, Alman kimyacısı Otto Hahn, daha 1938 Aralığında, o zamana kadar bölünemez sanılan atom çekirdeğini parçalamayı başarmıştı. Şimdi, bütün dünyada fizikçiler, kimyacılar atom bombası yapımı çalışmalarına başlamışlardı.

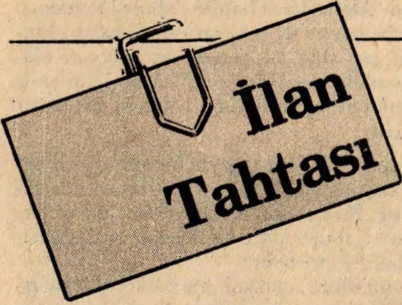
İLK BOMBALAR

Sonuçta; **Otto Hahn, Robert Oppeheimer, Sir Henry Tizard, Sir James Chadwick, Enrico Fermi, General Gorves, Otto Frisch, Niels Bohr** ve tabiî **Einstein**'ın birbirini tamamlayan çalışmaları ile ilk atom bombası yapılmış ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Yeni Meksiko eyaletinin Alamogordo çölünde patlatılmıştır. Atom bombasının canlı hedefler üzerinde patlatılması ise 21 gün sonra, **6 Ağustos 1945**'de **Hiroşima**, bundan da 3 gün sonra **Nagazaki** üzerinde olmuştur.

Yalnız, bu bombalar Japonya'ya atılmış olmakla birlikte, aslında Sovyetler Birliği'ne gözdağı niteliğinde idi. Truman bu ülkeye: "Zafer coşkunluğu ile fazla ileri gider de bizi hiçe saymaya kalkarsan elimizde, senin kullanamayacağın, böyle bir dehşet aracı var." demeye getiriyordu.

Fakat, Truman'ın fiyakası 1949'da, Sovyetler'in de ilk atom bombasını patlatması ile sona erdi. Şimdi şöyle bir durum ortaya çıkıyordu: Atom bombası, tek bir devletin elinde kaldığı sürece iyi bir bomba idi. Bunu şantaj aracı olarak kullanmak suretiyle istediğin ülkeye istediğini yaptırabilirdin. Ama, bomba, karşındakinde de olunca ne olacaktı? Halkımız bunu çok güzel bir deyişle özetlemişti: "İyi düzen

YAZIŞALIM MI?...

Gazeteciliğe ilgi duyan, üniversiteli arkadaşlarla her konuda yazışmak istiyorum.
Yazışalım mı?

Cengiz MUMAY
Son Söz Gazetesi
SİİRT

Sesimizi duyurmak istiyoruz

Biz taşralı ozanlar, biz taşralı çıraklar...

Hoca Nasrettin'in torunlarıyız. Akşehir gölüne maya çalanlardanız. Kısıtlı olsa da olanaklarımız "Ya tutarsa" deriz.

Taşrada genç kalemler var. Elden bırakılmasın kalem, batmasın aydınlık güneş.. el uzatın. Sesimize kulak verin.

Öykülerimiz, anılarımız var, beyinlerimiz, üreten kalemlerimiz var.

İstanbul, bir edebiyatçı çıkarırsa Anadolu on çıkarır. Biraz da bize olanak tanıyın.

Unutmayın sesimizi duyurmak isteriz.. Beynimizde güzel günler var.

Ayhan Hamlı
SAMSUN

Evlilik kurumu

Evlilik; tanışma ya da isteme olayından çocuk sahibi olana dek ve dahası yaşam boyunca çevrenin kıskacı altında yönlendirilmekte, kişiler özgür düşüncelerini bu koşullandırmalar yüzünden ortaya dökememektedirler. Belki de toplumda bu düşüncelerinden dolayı dışlanacaklarından korkmaktalar. Kimbilir?

Şöyle çevremize baktığımızda % de kaç mutlu ve evliliklerini bu tür yobaz kavramlardan uzak ve kısıtlamalara karşın ayakta tutabilmiş çift görürüz? Ya da % de kaçımız dünyaya koşullanmalar içinde geldiğimiz "getirildiğimiz" için isyan etmemişizdir ? Bunun özünde sosyo-ekonomik, kültürel sorunlar, evlilik kurumunun sağlam temellere dayandırılmadan kurulması gerçeği yatmaktadır. Ne yazık ki; günümüzde büyük bir kent olan İzmir'de bile elele gezen iki çifti kuşkulu bakışlar denetliyor, gözlüyorsa ve işin gerçeği küçük doğu köylerinde de (kent çevresinde kurulan gecekondularda da) evlilik gecesine dek kadın olarak tek anne tanınıyor ve kişi evlendiği gece hemen göbeğe saldırıyorsa; bu genelde toplumsal bir açlık "cinsel açlık" içinde olduğumuzu gösterir. Doğal olarak da "kafa ve yüreği paylaşma, karşılıklı sevgi-saygı" yerine salt cinsel açlığın doyumu üzerine kurulu. Görünüşte "mutlu evlilikler"in temelinde, özünde mutsuzluk, sorunlar ve yetişen çocuklar üzerinde kötü ve yanlış sapmalara neden olacak psikolojik bunalımlar yatmaktadır. Oysa böyle mi olmalı? Hangimiz iç düşüncelerimizi, hayallerimizi korkusuzca yılmadan dışa vurabiliyoruz? Kendimizi yargılarsak ya korkuyoruz ya da düşüncelerimiz sapıkça geliyor, iğreniyoruz. Oysa, bu yine çevrenin koşullandırması değil midir ki? Birey olarak bazı görevlerimiz var. Eğitim yoluyla ve çeşitli kültürel etkinliklere katılmakla edindiğimiz özgür düşüncelerimizi dışa yansıtabilmeliyiz. Evlilik, cinsel açlığın giderilmesi olmaktan kurtarılmalı; kişiler evlilik öncesi ilişkilerinde doğallığı yaşayabilmeli, özgür davranabilmeliler. Deney denilebilecek evlilikle başlayan dönem, flört döneminde yaşansa ve her türlü uyum sonrası, yıkılmaz ve mutlu bir evliliğe yönelinse daha mı kötü olur? Son günlerde kabul edilen "kürtaj yasası"; evlilikte istenmeyen doğumları önlemekte, ancak yobaz çevrelerce cinayet ya da fuhuşun artışına neden olarak gösterilmektedir, çok yanlış. Saçma da. Kanımca bu kadın özgürlüğü açısından çok olumlu ve belki de kadın-erkek ilişkilerinde özgürlük zirvesine çıkışın bir basamağı, öncüsüdür. "Evlenmek için evlenmek" değil; karşılıklı sevgi saygı temeline dayalı sağlıklı ve sorunsuz bir kuşak yetiştirmek için deneyli birliklerden sonra kurulan mutlu bir evlilik. Bunun da tek yolu evlilik öncesi kafa, yürek ve bedeni paylaşma, kişinin kendini tanımasıdır, sanırım.....

Saygılarımla
Ünal TÜMER
İZMİR

"İki okur"u yürekten kutlarım

Antalya'da, 10 Haziranda Akdeniz Kitabevi'nin düzenlediği imza gününde, değişik bir yöntemle, Sayın Bekir Yıldız ve Şükran Kurdakul, iki okura sorular sorarak "sanat" konusundaki görüşlerini öğrenmişler. Somut'un 1 Temmuz sayısında çıkan bu söyleşiyi birkaç kez okudum. Sorular ve yanıtlar çok güzeldi. Yüksek öğrenimini yeni tamamlayan Servet Serter ile, lise 2. sınıf öğrencisi Şükriye Eyiler'in yanıtları daha da güzeldi. Yanıtlar, edebiyatımızın--sanatımızın gelecekte de, çok emin ellerde olacağını bize göstermiştir.

Örneğin Şükriye Eyiler'in "okuyucuyu yönlendirmek için, onu hırpalayıp, uyandırmak gerek. Yoksa onu gözleri kapalı, elinden tutup yönlendirmek, yönlendirme sayılmaz bence. Ben sanatın insanları değiştirebileceğine inanıyorum" sözleri sanatımızın geleceği açısından umut verici değil midir? Şükriye Eyiler'in yaşındaki öğrenciler diskoteklerde vakit geçirip, Tommiks, Teksas ya da resimli romanlar okuyarak zamanlarını öldürürken, Şükriye Eyiler "dilerim, yakın bir gelecekte kitap düşmanlığını ve toplatılmasını doğuran nedenler ortadan kalksın" diyerek sanata, kitaba tutkunluğunu dile getirmekte.

Servet Serter ise, "sanatçıyım" diyen bazı kimselerin bile bilemeyeceği çağdaş şairlerin isimlerini sayıyor. Şiirlerinden örnekler veriyor. Hele Şükran Kurdakul'un şiirleri için "sizin şiiriniz ise, bu güçlülüğü aşmış, kendi yaşam kavganız ile, genelde toplumcu kişiliğin çakıştığı bir şiir. Hem şiirin hem de toplumcu kişiliğin çektiği bütün güçlüklere karşın umudunu sonuna kadar dinç tutan insanların bir seslenişini, çığlığını sezinliyoruz bu şiirde". diyerek, şiir anlayışını ne güzel dile getirmiş.

"Somut" dergisi böyle söyleşilere her zaman yer vermeli. Okur ile yazar karşı karşıya getirilerek, neler düşündükleri tüm okuyuculara yansıtılmalı. Eyiler ve Serter gibi bilinçli okuyucuların ülkemizde daha tükenmediği , tükenmeyeceği o zaman anlaşılır. "Ülkemiz insanı sanattan anlamıyor" diyenlere de yanıt verilmiş olur.

Söyleşiyi yapan her iki yazarımızı ve okuyucuları yürekten kutlarım.

Niyazi ARSLAN

İSKENDERUN

Kendisi de, ekip arkadaşları gibi, tehlikede soğukkanlığını yitirmeyenler arasından seçilmişti.

1,5 ay kadar önce, 18 Haziran 1983'de yaşama gözlerini yuman Lewis, bombanın Hiroşima üzerine atılmasından sonraki izlenimlerini özel defterine şöyle geçirmişti: "Gördüğüm manzaranın korkunçluğunu anlatacak sözcükleri bulmakta cidden güçlük çekiyorum. Ah Tanrım, ne dehşet verici bir iş yapmıştık biz? Bombanın düşüp patlamasından sonraki dakikalar, yüz yıl yaşasam, aklımdan çıkmayacak."

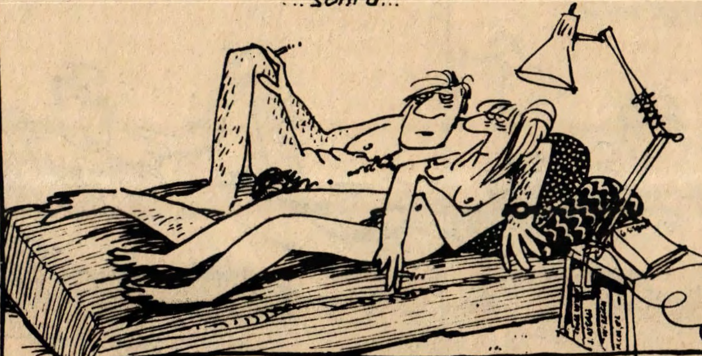
Lewis'in bu satırlarının da yazılı olduğu özel defteri, Malcolm Forbes adlı bir yayıncı, 1978 yılında 85 bin dolara (bazılarına göre 37 bin) satın almıştı.

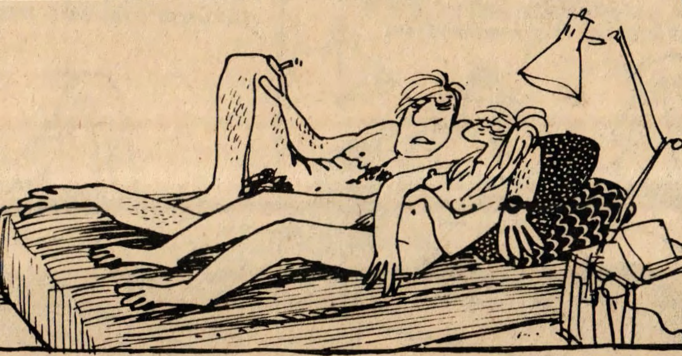

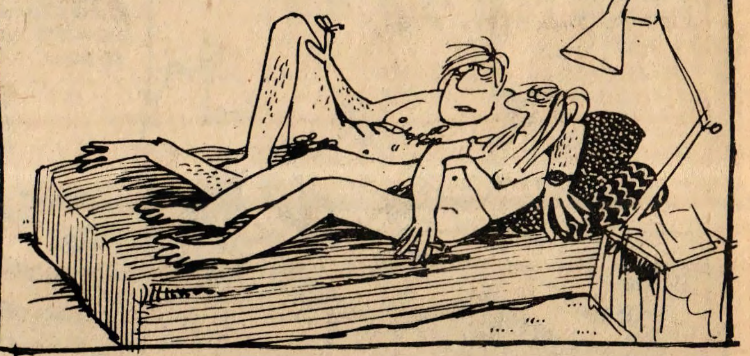
insancıklar

Claire Bretécher

Uyarlayan: Esen Çamurdan

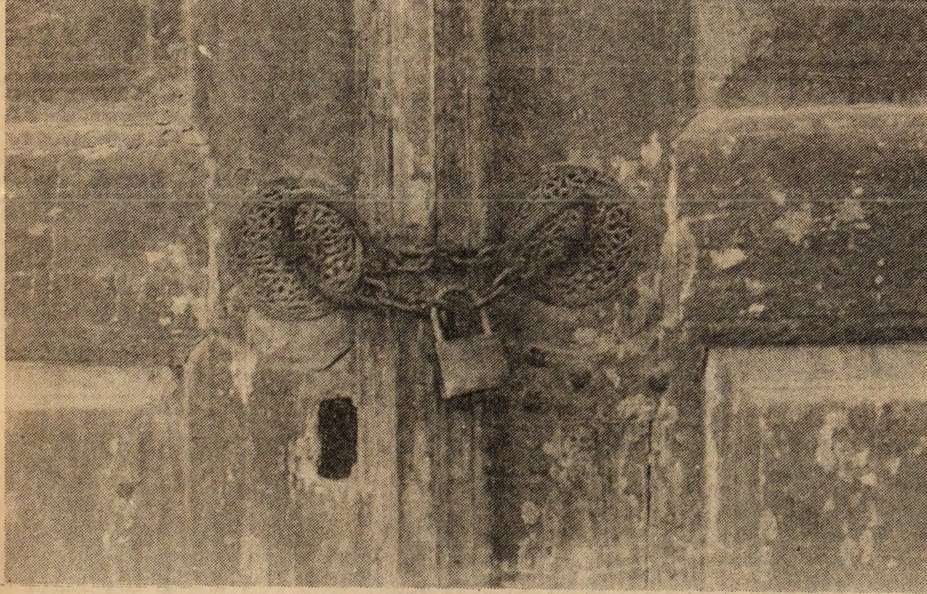

ÇEVRE

Eski eser korumasında temel yanlışlar 2

Nazım Timuroğlu

BESİM ÇEÇENER
(mimar)

"Eski eser" koruma olayında çok önemli bazı temel soruların, ülke olanaklarına ve koşullarına, daha doğru bir deyişle, ülke gerçeklerine en uygun biçimde yanıtlanması zorunluluğu vardır. Hele, bu kez olduğu gibi, korunacak objeler kültür ve doğa varlıkları kavramı içinde çok geniş kapsamlı ise, bu zorunluluk ulusal hatta evrensel bir sorun olarak kabul edilmek zorundadır.

Ne tür şeyi, hangi amaçla, kimin için korumak?

Neyi, hangi ölçek ve derinlikte, nasıl korumak?

Kuşkusuz bu sorulardan birincisinin yanıtı, uygar ülkelerin tümü için aynı olmak durumundadır. Her ulus, kendi toprakları üzerinde iz bırakmış uygarlıkları eksiksiz olarak gelecek kuşaklara tanıtacak belgeleri korumakla sorumludur. Bu görev ulusal olduğu kadar, insanlık tarihine ışık tutması açısından, evrenseldir de.

Neyi, hangi ölçek ve derinlikte, nasıl korumak sorusunun yanıtı ise, ülkeden ülkeye değişen bir olgudur. En yaygın tanımı ile "Kültür", insanla ilgili şeylerin tümüdür. İnsanla ilgili her şeyin korunması, sürekli değişme zorunda olan toplumun kendi doğal yasalarına aykırı bir kabuldür. Koruma, ancak belge niteliği olduğu saptanan taşınır ve taşınmazlar için söz konusu olabilir. Doğa varlıklarının tümünü korumayı amaçlamakla olamaz. Doğada korunacak şeylerin niteliği bellidir. Güzel olan, garip olan veya ender bulunan doğa varlıkları korunur. O nedenle, koruma bir SEÇME işi, bir ülke koruma politikası sorunudur. Bir ülkenin taşınmaz kültür ve doğa varlıkları koruma politikası ise, o ülkenin sosyal, ekonomik, teknik, hukuksal, tarihsel v.s. bir çok etkenlerinin, tüm zamanlar içindeki, irdelenmesi sonucunda ortaya konacak ilkelerin ışığında sağlanabilecek, uygulamasında süreklilik ve değişmezlik isteyen bir olgudur. Yani, en üst düzeyde uzmanlık gerektiren, evrensel boyutlu bir

En yaygın tanımı ile "kültür", insanla ilgili şeylerin tümüdür

sorundur. Böyle bir koruma politikasını, sürekli değişen ve ayrı dünya görüşlerine sahip yönetim ve bürokrat kadrolarla vürütme olanağı yoktur. Korunacak kültür ve doğa varlıkları seçiminin, ülkede kendi konularının en üst düzeydeki uzmanı kabul edilen kişilerden oluşan bir "KURUL" a bırakılmasından başka çözüm yoktur. Ülkeyi bölgelere ayırıp herbiri için birden çok Kurul oluşturmak, değişik ve çelişik koruma politikalarının ortaya çıkmasına neden olacağından, koruma olayında karışıklıklar yaratacak bir kabuldür.

Ülkemizde bu "SEÇME" işleminin ilginç bir geçmişi vardır. Ve bilinçsiz Batı aktarmacılığı nedeni ile düşülen yanlışlıkların tipik bir örneğidir.

1906 yılında son şeklini alan Asar-ı Atika Nizamnamesi, korunması gerekli eski eserleri tâdât etmiş (cinslerini saymış) bunlardan hangilerinin korunacağı hususundaki seçimi ise, konuya en yakın kabul ettiği, Maarif Vekaletine (Milli Eğitim Bakanlığına) bırakmıştı. Oysa, daha o devirlerde Batılı ülkeler, koruma yasaları ile, seçim işini ayırmış, Seçici Kurullarını oluşturmuşlardı. Asar-ı Atika Nizamnamesinin başlangıçta yalnız taşınır eski eserler için kullanılması, korumanın ülkemizde müzecilik anlayışı içinde gelişmesi, müzeci kadroların oluşmasına neden olmuş, bu kadrolar daha eğitim yılları içinde kendi disiplinlerinde seçme yapabilecek niteliklerle donatılmışlardı. O nedenle, müze elemanlarımız, taşınır eski eserlerin korunması gerekli olanlarını rahatlıkla seçebilmektedirler. Uzun yıllar ilgi dışında tutulan taşınmaz eski eserlerdeki seçme zorunluluğu ise, Vakıflar İdaresinin uygulamaları sonunda, 1940 lı yıllarda kendini hissettirmiş, merhum mimar Ali Saim Ülgen'in çabaları sonunda, 1951 yılında, 5805 sayılı yasa ile, "Gayrımenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu" göreve başlamıştır. Hiç kuşku yok ki, o güne kadar taşınmaz eski eserlerin korunmasına bir Devlet disiplininin sağlanamamış olmasının, halkın bu yönde bilinçlenememesinin başlıca nedeni, koruma işinin görüş, bilgi ve deneyim hususunda son derece yetersiz Milli Eğitim Bakanlığı elemanlarının elinde oluşundandır. Bununla, söz konusu elemanları suçladığım sonucu çıkarılmamalıdır. Başarısızlığın başlıca nedeni, o elemanların eğitimleri ve görevleri sırasında uzmanlaştırılmamaları ve yasal dayanaktan yoksun bırakılmalarıdır. "Tesçil Uzmanı" olarak adlandırılan bu eleman sayısının 1951 yılına kadar, hatta 1970 yılına kadar, tüm ülke düzeyinde 4 kişiyi aşmadığını söylemek yeterlidir sanırım.

Taşınmaz eski eser koruma mevzuatını Batıdan aktarırken, onun uygulaması için zorunlu olan Seçici Kurulu oluşturmamak, ülkemiz taşınmaz koruma olayının uzun yıllar en büyük eksikliği olmuştur.

Kuruluş amacı ve yetkileri anıtsal eski eserleri koruma kararları almak olan Anıtlar Yüksek Kurulunun sonraki yıllarda, İmar Mevzuatı ile Eski Eserler Mevzuatı içinde yetki ve görev sahasının genişletilmesine karşın, bünyesinde buna paralel değişikliğin yapılmaması bir diğer eksikliktir. Kent ölçeğinde karar alma yetkisi ile donatılan Kurulda ve onu dokümante eden bürosunda yenileme yapılmaması, alınan kararların nitelik ve nicelik açısından yeterli olamayışının başlıca nedenidir. Bugün, koruma bilgi, bilinç ve uygulamasında bizden çok önde olduğunu kabul ettiğimiz Fransa'da, koruma konusunda 5 ayrı Kurul oluşturulmuştur. Bu Kurullardan yalnız "Tarihi anıtlar Bölümü", 22 Doğal Üye ve 18 Seçilmiş Üye ile, 40 kişidir. Ve Kurula ayrıca Haberci Üyeler ile gözlemciler katılmaktadır. "Tescil veya Kaydedilmiş Binalar ve Çevresi Bölümü" ise, 9 Doğal Üye, 10 Seçilmiş Üye ile 19 kişidir. Bu

ARAŞTIRMA

II. Abdülhamid'in basın ve basımevleri yasası

M.TÜRKER ACAROĞLU

H. 1281 (M. 1864) tarihli Matbuat Nizamnamesi ile H. 1291 (M.1874) tarihli eki yerine geçmek üzere Osmanlı hükümetince H. 1293 (M. 1876) tarihinde bir yasa tasarısı hazırlanarak padişahın iradesiyle Mebusan Meclisi'ne gönderilmişti. 7 maddeden oluşan ilk bölümü basımevlerine ilişkin hükümleri de içeren bu tasarı, adı geçen Meclis'in 1877 yılı Nisan-Mayıs aylarına rastlayan 18-29. toplantılarında görüşülüp hükümleri değiştirilerek kabul edilmişti. 25 Mayıs 1877 tarihinde de Ayan Heyetince tasdik olunduktan sonra, "Tasdik-i şahaneye arzedilmek üzere" usulüne göre Babıâli'ye iade edilmiş, oradan da tasarının yasa olarak ilanından vazgeçildiğine ilişkin H. 14 Ramazan 1294 (M. Eylül 1877) tarihinde "irade-i seniye sadır" olmuştur.

Adı geçen tasarının ve Meclis-i Vükela'da bu konuda yapılan tartışmaların, tasarının padişahça reddolunmasına neden olan görüşmelerin tutanakları ile arz tezkeresini, padişah iradesini içeren Mabeyn-i Hümayun Başkitabetinin tezkeresi metinleri, önemli tarihsel belgelerden olup 1923 yılına değin yalnızca Babıâli Evrak Hazinesinde saklanmış, bunların kamunun yararlanmasına konulması, "Matbuat-Matbaalar-Hakk-ı Telif Kanunları" adlı kitabıyla, eski Babıâli Düstur Encümeni Reisi ve Müdevvenat-ı Kanuniye Müdürü Karakoç Serkiz Efendi'ye 1923'te "nasip ve müyesser" olmuştur.

Dört bölüm içinde 51 maddeden oluşan "Matbuat Kanunu Layihası"nın ilk bölümü basımevlerine ilişkindir. 1. maddeye göre, "ruhsatsız küşat olunan matbaalar kapatılır". İlce-

ilmühaberler, bir de sorumlu müdürün kişisel ve medeni haklarına sahip olduğunu belirten, resmi mercilerden bir "şahadetname" eklenecektir. Bu hükümlere aykırı hareket edilirse, basılıp yayınlanan her bir gazete numarasından beş Osmanlı altınından on beş Osmanlı altınına kadar nakdi ceza alınır. Bu numaraların içeriği için yasal olarak ceza düştüğü takdirde, ayrıca hüküm ve icra olunur. Ruhsatsız çıkarılan gazete, derhal tatil edilir.

10. maddeye göre, yabancı uyruklular gazete çıkaramaz, ama şimdi gazete çıkaranların ruhsatı devam eder.

12. madde hükmüne göre, sorumlu müdür basın yoluyla bir suç ya da kabahat işlerse, hükümetin ek ruhsatıyla başka bir sorumlu müdüre işini devredebilir.

İkinci bölümce, gazetelerin resmi merciine gönderilmesi, altına sorumlu müdürün imza atması konusundadır. Bunun 13. maddesi uyarınca, gazetelerin ya da mevkut evrakın her bir numarasından basılır basılmaz İstanbul'da Matbuat İdaresine, taşralarda yerel hükümete sorumlu müdürün elyazısıyla imzasını içeren ikişer nüsha gönderilecek, ilmühaber alınacaktır. Resmi merciine gönderilmeyen gazetelerin sorumlu müdürlerinden yollamadıkları her bir numara için iki Osmanlı altını nakdi ceza hüküm ve istihsal olunur. Basma yazı ve resimleri derleme işinin başlangıcı sayılabilecek hükümlerden biridir bu. Madde 14'e göre, sorumlu müdürün imzası her bir nüshanın altında basılır. Basılmayan her bir numaradan iki Osmanlı altını nakdi ceza alınır.

Madde 15 gereğince, gazetelerin her bir numarasının içeriğinden müdürleri sorumlu olmadığından ...

Köksal Çiftçi

pisle cezalandırılır. Bundan başka, hapislik süresine eşit bir süreyle medeni haklarından yoksun olur. ...

davranan kişiler hakkında "zem" vukuunda, buna cesaret edenin bir aydan bir yıla kadar hapis ...

fından verilmek üzere, başka bir ya da birkaç gazeteye konulmasını da emredebilir.

44. maddeye göre, basının tecavüzünden kendilerini zararlı sayanlar, dilekçe vermedikçe, muhakemeye başlanmaz. Ancak, padişahın zatına, hanedanına, hükümet şekline, dinler ve mezheplerden birine dokunur söz kullanılırsa, hükümetçe dava açılır.

45. maddede, Meclisler ve Devlet kuruluşlarından biri hakkında vukubulan "zem" ve "kadh"ın muhakemesinin o kuruluşun karar ve isteği ile yapılacağını buyurur.

46. madde uyarınca, dost devletler hükümdar ve başkanlarıhakkında hakaret edici yayınlara girişenlerin muhakemesi, tarafından gelecek şikayet ve istek üzerine, Hariciye Nezaretinden savcı atanmasıyla icra olunur.

47. madde gereğince, mahkemeler aleyhinde "zem" ve "kadh" vukuunda, küstahların muhakemesi mahkemelerin karar ve isteği üzerine yapılır.

48. maddeye göre, basın yoluyla bir kişi ya da kurul aleyhinde genel adaba aykırı olarak rumuz ve 'ihamat' (iki anlamlı sözcüklerden en az kullanılan anlamı bilerek kullanma) ile yazılan sözler, kesin karine ile anlaşıldığında, mahkemece saptanacak duruma göre, sorumlu müdür hakkında bu yasanın belirleyeceği ceza hüküm ve icra olunur.

49. madde: Basın yoluyla vukubulan cürümler, vukuu tarihinden başlayarak altı ay geçtikçe, dava açılmamışsa, bu süre geçtikten sonra bu gibi davaların kabulü caiz olamaz.

50. madde hükmüne göre, bu yasa yayın tarihinden başlayarak yürürlüğe girer. Mevcut basımevi ve gazetelere 1'inci, 9'uncu ve 10'uncu

den daha küçük yerlerde basımevi açılamaz.

3. maddeye göre, kitap ve risale basanlar, ikişer nüshasını yayınından sekiz gün önce ilmühaber karşılığında İstanbul'da Dahiliye Nezaretine, taşrada il valisine vermeye mecburdur. Aksi halde, kendilerinden beş Osmanlı altınından yirmi beş Osmanlı altınına kadar nakdi ceza hüküm ve istihsal olunur. Politikaya, dinlere ve edebiyata dair kitap ve risaleler, İstanbul'da Dahiliye Nezareti, taşrada il valisi aracılığı ile mercilerine gösterilerek önceden resmi ruhsat almadıkça basılamaz. Ruhsatsız basılan kitaplar zapt ve müsadere olunduktan başka, basanlardan beş Osmanlı altınından yirmi beş Osmanlı altınına kadar nakdi ceza hüküm ve istihsal olunur ve her nevi ilan ve resimlerin tabileri ait olduğu belediye dairesine neşrinden önce birer nüshasını vererek tasdik ettirmeye mecburdur.

Madde 5: Müellifin ismi olmayarak veya sahte bir isim yazılarak tab ve neşrolunacak her nevi müellefat ve tesavir için matbaa sahibi mesul tutulur. Bir veya birçok imza altında basılacak eserler için yalnız imza sahipleri mesul olur.

Madde 6: 24'üncü, 25'inci, 26'ncı, 27'nci ve 28'inci maddelerde gösterilen cihetlerden dolayı, bir hüküm lahik oldukta bu hükmü ita eyleyen mahkeme mahkûmiyete sebep olan kitap ve risale ve ilan ve resim ve sairenin müsaderesini dahi emredebilir.

7. madde, Kur'an basmanın yalnızca Maarif Nezaretince ait olduğu hükmünü getirmektedir.

★ ★ ★

İkinci bölüm, o sırada "matbuat-i mevkute" denilen süreli yayınlarla ilgilidir. Bunun ilk bölümcesi, gazetelerin ne şekilde yayınlanacağını hükme bağlar. 8. maddeye göre, 25 yaşını bitirmiş olan, küçük kabahat cezalarından bir yıldan çok hapis ve buna eşdeğer cezalardan biriyle ve cinayetle mahkûm olmamış bulunan herkes- aşağıda gösterilen yasa maddelerine uymak koşuluyla- düzenlice belli günlerde ve düzensizce arada-sırada çıkmak üzere, gazete ve evrak-i mevkute neşredebilir. İşbu gazeteler ve sair mevkut evrak, politikaya ait maddeleri veya ilmi ve edebi bahisleri havi olanlardır. Hükümet, dilekçenin takdimi tarihinden başlayarak ruhsat verilip verilmeyeceğini on beş gün içinde bildirecektir.

Madde 9: Ruhsat alınmadıkça, gazete kurulamaz. Dilekçe ilkin gazetenin adını, bahsedeceği konuları, yayın süresini, ikinci olarak sahiplerinin isim, şöhret ve oturduğu yeri, üçüncü olarak mesul müdürün isim, şöhret ve oturma yerini, dördüncü olarak gazetenin hangi matbaada basılacağını, ne lisanda çıkacağını gösterecektir. Dilekçede gazete sahipleri ve sorumlu müdürünün imzaları bulunacak, buna dilekçe sahibinin mensup olduğu belediye dairesinden ya da mahallesi muhtarınca verilecek

olarak ceza alınır. Bu gibi makaleler başkasının imzasıyla basılmışsa, imza sahiplerinin tümü hakkında da ceza hükmedilir. Gazete hakkında hükmolunan nakdi cezayı imza sahipleri ortaklaşa ödemeye mecburdur.

16. madde hükmüne göre, Mebusan Meclisi üyesinden hiçbiri hiçbir gazete sorumlu müdürü olamaz. Zaten bir gazetenin sorumlu müdürüyken mebusluğa seçilip kabul ederse, üzerine bulunan gazete imtiyazı düşer.

Üçüncü bölümce gazetecilerin gazetelerine koymak zorunda oldukları makalelerle ilgili bulunmaktadır. Bunun 17. maddesi, Matbuat İdaresince ya da yerel hükümetçe gazetelerin sorumlu müdürlerine resmen gönderilen "tashihname" ve "cevapname"lerin ilk ya da ikinci yayınlanacak nüshada parasız olarak konulmak zorunda olduklarını hükme bağlar. Bunu koymayanlardan, iki Osmanlı altınından on altına kadar nakdi ceza alınır.

18. madde, "tekzip hakkı" ile ilgilidir. Bir gazetede açıkça ya da ima yoluyla hakkında bahsolunan bir kimsenin vereceği cevabı, o gazete sahibi ilk ya da ikinci yayınlanacak nüshaya koymak zorundadır. Bu gibi yanıtları yayınlamayan sorumlu müdürden, iki aded Osmanlı altınından on altına kadar nakdi ceza alınır. Suçlanan yazıların neden olduğu cezalar ve başkaca zarar ve ziyan ayrıca hüküm ve icra olunur.

19. maddeye göre, adı geçen cevaplar, bunlara neden olan madde ya da fıkranın iki katından çok olmazsa parasız olarak konulur, çok olursa yalnız fazlası için basım ücreti alınır.

Dördüncü bölümce, mahkeme tutanaklarının basılıp yayınlanması konusundadır. Bunun 20. maddesine göre, gazeteler yönetime, kabahat ve cinayetlere ilişkin muhakemeleri ilan edebilir. Bir gazete, her neye dair olursa olsun, bir davanın muhakemesini yayınladığı halde, o dava için verilen hükmü de yayınlamak zorundadır.

21. madde hükmünce, hukuk, kabahat ve cinayetlere ilişkin açık muhakemelerde adab-i umumiyeye yakışmayan şeyler olduğu halde, muhakeme ayrıntılarının yayınlanması mahkemelerce yasaklanabilir, ancak ilamın yayınlanması yasaklanamaz.

Madde 22: Mebusan Meclisi konularının tutanaklarının aynen ya da özetle yayınında kasıtlı olarak hüküm ve anlamını değiştirecek biçimde ibareler değiştirilirse, buna yeltenenlerden on Osmanlı altınından yüz altına kadar nakdi ceza alınır, bir aydan altı aya kadar hapse atılır.

Üçüncü bölüm, genellikle basın yoluyla vuku bulan cürümlerin cezalarını sayıp döker. Bunun ilk bölümcesi, padişaha, saltanat hanedanına, mevcut dinlere ve Anayasaya dokunacak yayınlara ilişkindir. 24. maddeye göre, basın yolu ile padişahın zatına ve haklarına dokunacak laflar ve deyimler kullanıldığı halde, buna cüret ve cesaret eden, bir yıldan üç yıla kadar ha-

üzere gazetesi kapatılır.

Madde 25'e göre, padişah hanedanına ya da üyelerinden birine dokunacak laf ve deyimler kullanılırsa, buna kalkışan bir aydan bir yıla kadar hapisle, on beş Osmanlı altınından yetmiş beş altına kadar nakdi ceza ile mahkûm olur.

26. madde hükmü, Osmanlı ülkelerinde ünlü olan dinler ve mezheplerden birini basın yoluyla tezyif ve tahkire cüret edenlerin bir aydan bir yıla değin hapisle, yirmi Osmanlı altınından yüz altına dek nakdi ceza ile mahkûm olacağını belirtir. Genel adaba aykırı yazılar basıp yayınlayanlardan beş Osmanlı altınından elli altına dek nakdi ceza hüküm ve istihsal olunur.

27. maddeye göre, Osmanlı devletinin yasaları, nizamları, her türlü resmi emirleri resmen ilan olunmazdan önce basılamaz, yasaktır. Buna aykırı davrananlardan iki Osmanlı altınından on altına değin nakdi ceza alınır. Gerekirse, basıp yayınladıkları evrak zapt ve müsadere kılınır.

28. madde şudur: Anayasa ile kurulmuş olan hükümet şeklinin aleyhinde yayınlara kalkışanlar, bir aydan bir yıla kadar hapisle, yirmi Osmanlı altınından yüz altına kadar nakdi ceza ile hüküm giyer.

29. madde uyarınca, dost devletler hükümdar ve hükümet başkanları hakkında hakareti mucip yayınlara girişenler, bir aydan iki yıla dek hapisle, yirmi Osmanlı altınından yüz altına kadar nakdi ceza ile mahkûm olur. Dost devletler büyükelçilerinin zatlarına hakaret edici yayınlara girişenler, bir aydan bir yıla dek hapisle, on beş Osmanlı altınından yetmiş beş altına kadar nakdi ceza ile hüküm giyer.

30. madde hükmü de şöyledir: Gazetelerce vuku bulacak suç ve kabahatleri yineleyenler için saptanacak ceza, en çok iki katına çıkarılabilir.

Bu bölümün ikinci bölümcesi, "zem" ve "kadh"a ilişkindir. 31. madde , bu iki kavramı tanımlar. Buna göre, bir zat yada kurulun "mahsus efal beyanı" ile namusunu yırtmayı ya da saygınlığını kırmayı mucip iftiralara (zem), "mahsus efal beyan olunmayarak" yalnız tahkir ve tezyif etme, sövüp sayma yolunda kullanılan deyimlere (kadh) denilir.

32. Madde: Bütün Meclisler ve mahkemeler ya da devletçe kurulmuş olan başka bir kurul üzerine "zem" ve "kadh" olunursa, buna yeltenenler bir aydan bir yıla değin hapisle, beş Osmanlı altınından yüz altına dek nakdi ceza ile hüküm giyerler.

33. madde uyarınca, dost devletlerin orta elçileri ve maslahatgüzarları aleyhinde gazetelerle "zem" ve "kadh" vuku bulduğunda, bu küstahlar bir aydan altı aya değin hapis ve bir altından otuz altına dek nakdi ceza ile mahkûm olur.

34. maddede vekiller, vezirler, bilginler, şeyhler, ruhani reisler, memurlar, memur sıfatıyla

pisle, beş Osmanlı altınından elli altına dek nakdi ceza ile hüküm giyeceği saptanmaktadır.

35. madde, halktan bir kimse için "zem" vuku bulduğu takdirde, buna cüret edenin bir haftadan üç aya kadar hapis ve bir Osmanlı altınından otuz altına değin para cezasıyla mahkûm olacağı, suçlayıcı yazı zarar ve ziyana neden olursa, onun da ödettirileceği hakkındadır.

36. maddeye göre, bir kimsenin şahsiyatına ait olmak üzere "zem" vukuunda, zemmeden kimse hakkında belli olan ceza yerine getirilir. Ancak, devlet memurlarının memurluk işine ilişkin eylemlerini zemmeden olursa, muhakemesi oldukta, isnat ettiği maddeyi ispat edebildiği takdirde, hakkında ceza gerekmez. Bu sırada o memurun şahsına "kadh" vukubulmuşsa, yalnız bunun cezası hüküm olunur. Bu maddeyle basına "ispat hakkı" tanınmaktadır.

37. maddede vekiller, vezirler, bilginler, şeyhler, ruhani reisler, devlet memurları, memur olarak davranan kişiler hakkında "kadh" vukubulursa, buna cüret edenin bir haftadan altı aya dek hapis ve beş Osmanlı altınından yirmi beş altına değin nakdi ceza ile hüküm giyeceğini belirtir.

Madde 38: Halktan biri hakkında "kadh" vukubulursa, bunun yapan, bir haftadan iki aya kadar hapis ve bir Osmanlı altınından on altına dek nakdi ceza ile mahkûm olur.

Basın yoluyla vukubulan cinayet, suç ve kabahatleri işleyenlerin muhakeme suretinden söz eden dördüncü bölümün 39. maddesi, bu yasa gereğince aleyhine üç kez hapis cezası verilen her tür gazetenin, hükümetin isteği üzerine, geçici olarak tatili ya da kesin olarak ortadan kaldırılması caiz olur, sorumlu müdürü hakkında yasal olarak gereken cezalar ayrıca icra olunur, hükmünü getirmektedir.

40. madde hükmünce, basın yoluyla vukubulan cinayet, suç, kabahat davalarına genel mahkemelerde bakılır.

41. maddeye göre, Ceza Kanunun ikinci faslında belirtildiği üzere, Osmanlı devletinin iç güvenliğini, asayişini ihlal edecek cinayet ya da suç ve kabahatlerden birinin icrasına her kim bir gazeteyle bazı kişileri tahrik ve teşvik ederse, ortak cinayet sayılarak o kimselerin suç ve kabahatlerine göre haklarında düşecek cezalara o kimse ve gazeteci beraberce müstahak olur. O gazete de, hükümetin isteği üzerine, kesinlikle ortadan kaldırılır.

42. madde uyarınca, bir gazete hakkında bu yasada belirtilen cezaların birine hükmeden mahkeme, saptadığı süre içinde anılan hüküm mahkûmun etkisiyle yerine getirilmediği takdirde, yerine getirilinceye dek gazete geçici olarak kapatılır.

43. madde gereğince, bir gazete hakkında ceza hükmeden mahkeme, verdiği ilamın o gazeteye konulmasını da emredebilir. Koymayan sorumlu müdür, beş Osmanlı altınından on altına kadar nakdi ceza ile mahkûm olur. Bu hüküm ve kararın baskı masrafı hükümlü tara-

maddelerdeki koşulları yerine getirmeleri için o tarihten sonra iki ay süre verilir.

Son madde olan 51. madde gereğince, basımevi ve basına, gazete ve süreli yayınlara ilişkin nizamlar ve emirlerden bu yasa hükümlerine aykırı olanların hepsi yürürlükten kaldırılmıştır.

★ ★ ★

SONUÇ:

Mebusan Meclisince 15 Mayıs 1877 tarihinde, Ayan Meclisince 25 Mayıs 1877 tarihinde kabul edilmiş olan bu yasa tasarısı, aynı yılın Eylül ayında "Meclis-i Mahsus-i Vükela"ya (Özel Bakanlar Meclisi) iade olunmuştur. Bu Meclisin mazbatasına göre, padişahın (Sultan II. Abdülhamid'in) emir ve fermanı gereğince Mebusan Meclisine gönderilmiş bulunan Matbuat Kanunu Layihası (Basın Yasa Tasarısı) Mebusan Meclisinde düzeltilip değiştirilerek, Ayan Meclisince de mebusların kararı onaylanarak Babıâli'ye yollanmıştır. Özel bir komisyonda tasarı okunup düşünülmüştür. Mebusan Meclisinde düzeltilen fıkraların gazetelerden alınması düşünülen **kefalet akçesine** ve **mizah gazetelerinin** ortadan kaldırılmasına ilişkin özel maddelerin çıkarılmasından ve kimi para cezaları miktarının değiştirilmesinden ibaret olduğu görülmüştür. Oysa, kefalet akçesi alınmasının tasarıya konulması, "münasebetsiz adamların gazeteciliğe sokulmalarını def" etmek için başvurulan kayıt ve koşula bağlamadan olduğu gibi, "mizah gazetelerinin şimdiye kadar kullandıkları lisanın adab-i umumiye-i memlekete tevfik olunamaması cihetle" bunların da bundan böyle tümden yasaklanması uygun görülmüşse de Mebuslarca bunlar kabul olunmamış, Ayan üyelerince de o karar onaylanmış olduğundan, şu halde, adı geçen tasarının yasa olarak yayınlanması Hazret-i Şehinşahi'nin emir ve fermanına bağlı olduğu yolunda bir karar alınmıştır.

Bu karar, özel bir yazıyla bir gün sonra padişaha sunulmuştur. Yazıya yasa tasarısı da eklenmiştir. Bu konuda her ne yolda emir ve ferman buyurulursa onun yapılacağı, sunuş yazısında belirtilmektedir.

Bir gün sonra, padişah iradesini belirtentezkere Babıâli'ye gelir. Buna göre, yasa tasarısından Mebusan Meclisinin çıkardığı "kefalet akçesi" alınması ve "mizah gazetelerinin yasaklanması" maddelerinin yeniden konulması için toplanacak Meclis'e gerekli tebligatın yapılması, bu halde tasarının "şimdilik ilan-i kanuniyetinden sarf-i nazar olunması" (yasa olarak yayınlanmasından şimdilik vazgeçilmesi) irade olunmuştur. Bu tezkerenin altında (Sait) imzası görülmektedir.

Böylece basın, basımevleri ve derleme işleriyle ilgili genel bir tasarı, yasallık kazanamamıştır. Bundan sonraki Basın Yasası ancak İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra, 29 Temmuz 1909 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Kurula da ayrıca Haberci Üyeler ve gözlemciler katılmaktadır. Fransa'daki kültür varlıklarının nitelik ve nicelik açısından ülkemiz kültür varlıklarından ayrıcalığı göz önünde tutulur ve oradaki imar uygulamalarının korumadan yana bir içeriğe sahip olduğu düşünülürse, ülkemiz "Yüksek Kurulu" nu oluşturmakta daha özenli davranmak zorunda olduğumuz ortaya çıkar.

Son olarak, ülkemizde zaman zaman tartışması yapılan ve son günlerde radyo haberlerinden (yeni yasa nedeni ile) bir kez daha gündeme getirildiğini öğrendiğimiz bir kuramsal yanlışlığa değinmek isterim.

1900 yılının korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının tescili için bir sınır olarak kabul edilmesi, o tarihten sonra inşa edilen yapıların korunmasının bir seçim konusu yapılması, bence önemli bir kuramsal yanlışlıktır.

1900 yılından önce inşa edilen tüm taşınmazların, tescile gerek görmeden, koruma kapsamına alınması, dünyada örneği gösterilemiyecek bir kabuldur. Getirilen madde tarihi durdurmak gibi büyük bir yanlışlığa düşmektedir. Kanımca bu kabulde, çok eski ve çağımızda artık kullanılmayan bir kriter, zaman kriteri etkin olmuş, tasarı kendi mantığı içinde dahi tutarsızlığa düşmüştür. Eskime sürekli bir olgudur. Zaman içinde yürür. Eğer tasarı, 100 yıl, 50 yıl gibi zaman içinde yürüyen bir kriter getirse idi, kendi mantığına uygun davranmış olurdu. Kaldı ki, çağımızda "ESKİ" deyiminin tanımı çok ayrıcalıdır. Çağdaş anlamda taşınmaz eskimesi, teknolojisinin veya beğenisinin değişmesi sonucu yapımından cayılması ile ortaya çıkan bir olgudur. Örneğin, betonarmenin çıkması ve yaygınlaşması ile ahşap mimariden cayılması veya modern mimarinin kabulu ile Neo Klasik Türk Mimarisi uygulamalarının kalkması gibi.

Taşınmaz koruma olayında zaman öğesinin kesin bir ölçü olarak kullanılması, korumanın müzecilik anlayışı dönemlerinden kalan ve çağımızdaki belge korumacılığı kabulunan gerçekleşmesini zorlıyan, hatta olanaksız kılan yanlış bir tutumdur.

Eğer yeni yasa, baştan beri değindiğim bu temel yanlış ve eksikler bütünü üzerinde inşa edilecek ise, maddelerinin tek tek kendi içinde bir mantığı olsa dahi, kanımca, kültür ve doğa varlıklarımızın korunmasını çağdaş bir düzeye ulaştıramıyacaktır. Yasanın, geçmiş uygarlıkları yaratan toplumların belgelerini korurken, kendi öz kültürümüzü yaratan halkın, yakın devirlere kadar uzanan belgelerinin tümünü koruyan bir biçim ve içeriğe sahip olması gerekmektedir.

BİLİM

Sibernetik makinalar çağı

Dr. TOYGAR AKMAN

Teknolojik üstünlüğe erişmiş olan ülkelerde, ilginç bilimsel gelişmeler, birbirini izliyor. Bizler de uzaktan gözlemekle yetiniyoruz!.. Hemen her yıl, yeni bir "Uzay Araştırması" yapılıyor. Uzaya gönderilen füzenin yerden fırlayışı televizyon ekranlarından gösterilirken, aynı zamanda, o "Uzay Merkezi"nde, "Görüntü Ekranı" başında çalışan birçok bilgin ve uzmanın çalışmaları da görüntüleniyor. Biz ise, bu aygıtların ve ekranların, hangi sistemle çalıştıkları hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız için, şaşkınlıkla bakıyoruz. Konuya biraz ilgi duyanlar, çevrelerine bilgiçlik taslamaktan geri duramıyorlar.

"— İşte bunlar, elektronik beyin makineleri. Füzenin hareketi, bu aygıtlar tarafından yönetiliyor!.."

Bravo, çok güzel!.. Amma, televizyon spikeri de, o kadarcığını söylüyor!.

Bazı yabancı dergilerde ve gazetelerde, Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya tarafından uzaya gönderilen füzelerin, birbirlerinin yörüngelerini izledikleri; ya da uzaya bırakılan uyduların haberleşmelerinin kontrol edildiği; hakkında bilgiler yayınlanıyor. Yakın bir gelecekte bir "Sibernetik Savaş"tan söz ediliyor. (1)

"— Sibernetik Savaş mı?.. O da neyin nesi ki?.."

Batı ülkelerinde, çeşitli bilim dallarından gelen bilginler, ortak çalışmaya yöneliyorlar ve "Kompütürleşmiş Toplum" (The Computerized Society) (2) içinde yer alan kişinin, "Gelecekte Nasıl Uyumda Bulunabileceği" yolunda araştırmalar yapıyorlar. "Sibernasyon Çağı" gereklerine uygun olarak, yepyeni bir yönetim "Yönetimde Sibernetik" (Cybernetics in Management) (3) esaslarını saptamaya çalışıyorlar.

"-Kompütürleşmiş Toplum mu?.. Sibernasyon Çağı mı?.. Yönetimde Sibernetik mi?.. Bu fantastik yakıştırmalar da nereden çıkıyor?.."

Nöroloji, Fizyoloji, Psikoloji bilginleri ile Elektronik uzmanları, her yıl, bilim evrenine yepyeni aygıtlar sunuyorlar. "Düşünen Makineler", "Kendi Kendine Öğrenen Makineler" (Learning Machines), "Yapay Beyinler" (Artificial-Brain) ya da "Yapay Akıllar" (Artificial-Intelligent) tarafından, tüm kurum ve kuruluşların yönetilmesi sistemini düzenliyorlar.

"— Yapay Akıllarla Dünya Yönetimi!.. Bu kadarı da, artık fazla olmuyor mu canım?.. Siz, neler uyduruyorsunuz kuzum Allah aşkına?.."

Umursamazlık ya da şaşkınlıkla dolu bu sorular, sıralana dursun. Oysa, Sibernetik bilginleri, bir saniyeyi bile boş geçirmek niyetinde değiller.

Çünkü, çok iyi biliyorlar ki, Sibernetik Bilim ve Sistemi üzerindeki çalışmalarında biraz geç kalacak olurlarsa, bir başka çalışma grubu, (onların yapacaklarından çok daha üstün kontrollu) yeni bir sistem kuracaktır.

Sibernetik bilimi, bundan tam kırk yıl önce 1943 yılında ortaya çıktığı zaman, bu yeni bilimi kuranlar, canlı varlıklardaki "sinir sisteminin işleyişini andırır bir sistemin, makinelerde de kurulabilmesi" amacı ile hareket etmişlerdi. Nasıl, sinir sistemimiz içinde akan "Animal Elektrik Akımları"'n, "Geri Merkez" ile "Sinir Uçları" arasında taşıdığı "Bilgi" ya da "Mesaj"larla, belirli davranışlarda bulunuyorsak; aynı biçimde, makinelerde de bir "Haberleşme ve Kontrol Sisteminin Kurulabileceği" ve böylece makinelerin, "Kendi Kendilerine Yönetimde Bulunabilecekleri" kanısındaydılar. Nitekim, "Sibernetik Bilimi"nin kurucusu ve isim babası olan Prof.Dr. Norbert Wiener, bir kitabında bu durumu şöyle açıklamıştı:

"..Makineye bir emir verdiğimde, bu durum, esasında, herhangi bir insana emir vermem ile hiç farklı değildir. Bir diğer deyiş ile aklım başımda olduğu sürece, verdiğim "Emir" (ya da Sinyalin), yerine getirildiğini bildiren "Karşı Sinyalin" bilincindeyim. Bir insan olarak benim için, bu "Emir" (Bilgi ya da Sinyal)in, ara yerde, bir insan yerine, bir makineden geçmiş olması önemli değildir. Bu durum, benim "Emir" (ya da Sinyal) ile olan ilişkimi, herhangi bir şekilde ve önemli ölçüde değiştirmez. Görülüyor ki, mühendislikteki "Kontrol Teorisi", insan, hayvan ya da makine için söz konusu olsun, "Bilgi İletimi Teorisi"nin, bir bölümünden başka bir şey değildir.." (4)

Bir Matematik Profesörü olan Norbert Wiener, çalışma arkadaşı ve Fizyoloji Profesörü olan Rosenblueth ve Dr. Bigelow ile birlikte, "İnsanlarda, Hayvanlarda ve Makinelerde Karşılıklı Bilgi İletimi ve Kendiliğinden Yönetim" konusunu araştırmaya giriştiklerinde, çok önemli bir noktaya varmışlardı. İster canlı olsun, isterse cansız olsun, "Varlıklarda, Bir Bilgi İletimi ve Karşılık Akımları Varsa", bu durum bir "Haberleşme Sistemi" demektir. Bu "Haberleşme Sistemi"nde, "Bilgilerin Kontrolu" sağlanabilirse, "Yanlışlıklara Sapma Önlenebilir" ve böylece de "Kendiliğinden Yönetim" sağlanabilir.

"İletilen Bilgi"nin, belirli "Uç"a varması ve oradan "Karşılık Bilgileri Getirmesi" ise bir "Feed-Back Durumu"ndan başka bir şey değildir. Kısaca "İletilen Emir" yerine ulaşmış ve oradan da "Karşılık Bilgileri Geri Getirmiştir". Bu "Emir" (ya da Bilgi)leri ileten "Geri Merkez", kendisine gelen "Karşılık Akımları", kontrol edecek, hatalar varsa düzeltecek ve ona göre "Yeni Emirler İletecek" ve böylece de durmaksızın "Ayarlamalar Yaparak Yönetimi Sağlayacaktır". Bu durum ise: "Kendi Kendine Kontrol, Ayarlama ve Yönetim Bilimi"dir. Kısaca "Sibernetik"tir.

"Sibernetik" kelimesi, eski Yunanca'da "Kübernetes"ten gelmektedir. Nitekim, Yunan filozofu Eflatun, bir diyaloğunda:

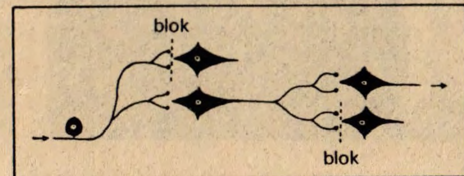
"..Kübernetes, yalnız ruhları değil, bedenleri ve malları da büyük tehlikelerden kurtarır.." (5) derken, bir "Yönetim Bilimi" ya da "Yönetim Sanatı" tanımlaması yapmaya çalışmıştı. Zaten, Kübernetes, kelime olarak, eski Yunanca'da "Gemiyi Yöneten" kısaca "Dümenci" demekti. Bugün, İngilizce ve Fransızca'da "Hükümet Etmek" ya da "Yönetimde Bulunmak" karşılığı kullanılmakta olan "Government" ve "Gouvernement" kelimeleri, "Kübernetes"ten gelmektedir.

İşte Prof. Norbert Wiener, eski Yunan filozofu Eflatun'un kullandığı "Kübernetes"i "Makinelerin Kendi Kendilerine Yönetimde Bulunabilmeleri" durumu karşısında, yepyeni bir biçimde ele almış ve "Sibernetik Bilimi"ni kurmuştur. İngilizce "Cybernetics", Fransızca "Cybernétique", Almanca "Kybernetik" olarak yazılan bu kelimeyi, biz dilimize daha yatkın olan Fransızca konuşulduğu şekilde "Sibernetik" olarak yazmakta ve okumaktayız.

"Sibernetik": sinir sistemi içinde akan animal elektrik akımlarının ilettiği "Bilgi" ya da "Mesaj"lar dikkate alınarak ortaya atılmıştır dedik.

Bu "Bilgi" ya da "Mesaj"lar, sinir hücreleri olan "Nöron"ların, uç kısımlarında bulunan ve adına "Dendrit" denilen incecik kılların, birbirlerine değip açılması ile iletilmektedir. "Dendrit"ler, birbirleri ile (tıpkı bir elektrik düğmesinin açılıp kapanması gibi) temas halindedirler. Bu temasları ile "Bilgi"yi, diğer bir "Nöron"a ileterek, "Haberleşmeyi" sağlamaktadırlar. Böylece her bir "Sinaps"tan diğerine geçen "Bilgi", durmaksızın "Kontrol" edilmekte ve "Hatalara Sapma" önlenebilmektedir. Aksi durum olsaydı, organizmamız, doğru dürüst işleyemezdi. Kanımızdaki protein ayarlanamazdı, kandaki şeker ayarlanamazdı, kalbin atışı ayarlanamazdı..ve tüm davranışlarımız, saçma sapan bir durum alırdı.

Burada ilginç olan durum. tüm davranışlarımızı sağlayan bu "Bilgi Alış-Verişi, Kontrol ve Yönetim Sistemi"nin, "dil"inin, iki kelimelik bir alfabe üzerine kurulmuş olmasıdır." Aç-Kapa", ya da "Evet-Hayır" ya da "0 - 1" sistemi!..

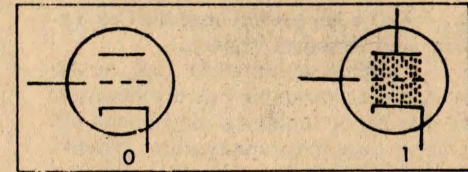

Şekil 1

I nolu şekilde, "Sinaps"ları, bu "0 - 1" ya da "Evet - Hayır" biçiminde iki kelimelik alfabe ile çalışan "Temas"larının, blok çalışması gösterilmektedir.

Çok iyi bildiğiniz gibi, evlerimizdeki elektrik lambaları da, aynı biçimde "Açık-Kapalı", "Evet-Hayır", kısaca "0 - 1" sistemi ile çalışmakta ve bu sistem ile elektrik akımlarını, belirli "Geri Merkez"den, belirli "Uç"lara iletmektedir. Bu "0 - 1" biçimindeki "Bilgi Alış-Verişi" ile buzdolaplarımız ve kapı zillerimiz çalışmakta, çamaşır makineleri işlemekte ve televizyon ekranında "Görüntüler" meydana gelmektedir!..

Prof. Wiener ve arkadaşlarının ortak çalışmaları sonunda, aynı "0 - 1" Sistemi'nin, makinelerde, "Karşılıklı Bilgi Alış-Verişi, Kontrol ve Yönetim" biçiminde sağlanması ile "Makinelerde Üstün Denge Durumu İle Yönetim" durumu da ortaya çıkmış oluyordu!..

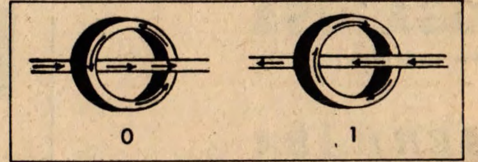

Şekil 2

II nolu şekilde, "Elektronik Beyin" adını verdiğimiz makinelerde Transistorlarda iletilen "Bilgiler"in, "0 - 1" ya da "Evet - Hayır" biçimindeki işleyişinin basit bir şeması görülmektedir.

Aynı sistemin, "Elektronik Makinelerin Hafızası" durumunda olan "Bilgi Depolama, Ayıklama, Kontrol ve Karar Verme Merkezlerinde" de uygulanması sonunda, Makinelerin, "Kendi Kendilerine Yönetimde Bulunma" durumu sağlanabiliyordu.

III nolu şekilde, "Elektronik Beyin Makineleri"nin, "Bilgi Depoları"na, "Bilgilerin Girişi"ni, "Sıralanışı" ve "Kontrolu"nu sağlayan "Magnetik Etkilenme"de, "Çekirdeklerin Evet-Hayır Biçimindeki Dönüşleri"nin, basit şeması görülmektedir.

Şekil 3

Magnetik çekirdekler, bu çok basit gibi gözüken "0 - 1 Bilgi Alış-Verişleri" ile kendilerine iletilen "Bilgiler"i, sıralayıp kontrol etmekte ve "Doğru Olan Bilgiyi Ayıklayarak, Karar Verip Yönetimde Bulunmakta"dır!

Sibernetik biliminin ortaya çıktığı, 1943 yılında bu yana geçen 40 yıllık süre içinde, batı ülkeleri, "Sibernasyon Çağı"na ulaştılar. Bize, "Hayal" gibi gelen "Kompütürleşmiş Toplum" yapısı içinde, öylesine bir yarışmaya girdiler ki, bugün "Ana Felsefeleri", kısaca "Sen hangisini yaparsan, ben, daha iyisini yaparım!"a dek, gelip dayandı.

Biz ise, Üniversitelerimizin hiçbir Fakültesinde "Sibernetik Kürsüsü" açmadık!.. (6)

(1) POST Jonathan V. CYBERNETIC WAR Omni May 1979. New-York. Sa: 45-46

(2) MARTIN J. and NORMAN A.R.D. THE COMPUTERIZED SOCIETY Penguin Books Middlesex. 1973.

(3) GEORGE F.H. CYBERNETICS IN MANAGEMENT Pan Books. London. 1970.

(4) WIENER Norbert THE HUMAN USE OF HUMAN BEINGS Sphere Books Ltd. London. 1968. Sa: 18.

(5) EFLATUN GORGİAS Milli Eğitim Bakanlığı Yayını. Ankara. 1946.

(6) AKMAN Toygar BİLİMLER BİLİMİ SİBERNETİK (3. Baskı) Karacan Yayını. İstanbul. 1982. Sa: 356.

MÜZİK

İskoç Balesi

NERMİN BAŞAĞA

Britanya adalarındaki ünlü balet topluluklarının yanında Glasgow kentindeki İskoçya Balesi de giderek saygınlığını kazanmış bulunmakta. Pek kendilerine özgü bir ekol ve stilleri yoksa da repertuarlarında klasik balenin yanısıra çağdaş denemelere de yer vermekteler.

Topluluk, 11. İstanbul Festivali'nde önce Yes Topluluğun müziği eşliğinde "Ursprung" (ilk oynanış 7.3.1979) balesini tanımadığımız koreograf Royston Maldoom'un sahne düzeni ile sundu. Doğuş, köken anlamında ritüel niteliğindeki bu bale pek düzenli bir biçimde olmamakla beraber zaman zaman Jerome Bosch'-nuları çetin bir biçimde çözümlemeyi seviyor. Rückert şarkısında koreograf müziği bir fon olarak kullanmış, devinimler ise biraz eski nostaljik duygusal olmakla beraber çelişkili çözümü olmayan bir anlatım ile sergilenmiş. Sally Collard-Gentle'nin sakin dramatik duygulu devinimleri ile başarılı, tüm topluluk da uyum içinde dans etti. Koreografisi Norbert Vesak'ın olan "Belong" balesi Syrinx'in kulağa hoş gelen müziği ile Elaine McDonald — Paul Tyers ikilisi tarafından dengeli nuanslı bir biçimde icra edildi. Gecenin son oyunu ise "Japon Müziği İle Dans" (ilk oynanış 20.8.1973). Bir batılının Japon tiyatrosu üzerine izlenimleri. Kısahisa Katada kendine özgü uzakdoğu ezgileri ile 1923 doğumlu koreograf Jack Carter'in ilginç sahne düzeni ve çarpıcı bir bale. Jack Carter'ın Japon Kabuki tiyatrosu devinimlerini ciddi bir biçimde incelediği ve klasik devinimlerle bağdaştırdığı apacık görülmekte. Carter'ın ayrıca "Kung Fu Studie" adlı bir denemesi de var.

Koreograf batılıya ters düşen davranış ve töreleri ince bir biçimdeki taşlamaları soluklu bir denetim içinde. Tüm dansçıların devinimleri etkileyici, güzel bir görünüm yarattı ayrıca. Geniş sahne boyutları içinde kurgusu, vurgulamaları yerli yerinde bir yorum. Işık düzeni ve giysilerin görkemliliği baleye ayrı egzotik bir görünüm sağladı.

OYUNLAR

SANTRAÇ

VASFİ GÜÇER

Petroff Savunması

1850 yılında Rus büyük ustalar Petroff ve Joenichtarafından bulunan bu açılışta siyah oldukça aktiftir. Beyazın en iyi şansı oyunu simetrik yollara çekmek ve tempo avantajını kullanmaktır.

1- e4 e5

2- Af3 Af6 (Siyah Ac6 ile savunma yerine saldırıyı tercih ediyor)

3- A:e5 (3—d4 çok oynanan bir hamledir. 3... e:d 4—e5 A—e4 5—V:d4 d5 6—e:d A:d6 ve beyaz hafif üstün)

3- .... d6 (A:e4) çünkü 4—V—e2 ve 7 5—V:e4 d6 6—d4 f6 7—Ac3 d:e5 ve beyaz çok üstün)

4- A-f3 A:e4

5- V-e2 V—e7

6- d3 A—f6

7- F—g5 A—c6

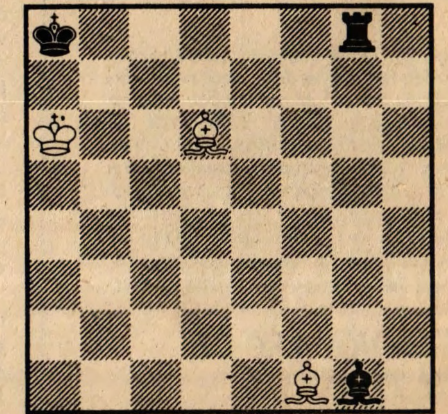
8- A—c3 V:e2 +

9- F:e2 F—e7

10- oo F—e6

Beyazın gelişim avantajı vardır. Ama bu üstünlüğün onu kazanca götürmesi oldukça şüphelidir.

Problem

4 hamlede mat
Dr. K. Fabel-1961

ÇAPRAZ BULMACA

SERDA ÖZTÜRK

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										

SOLDAN SAĞA:

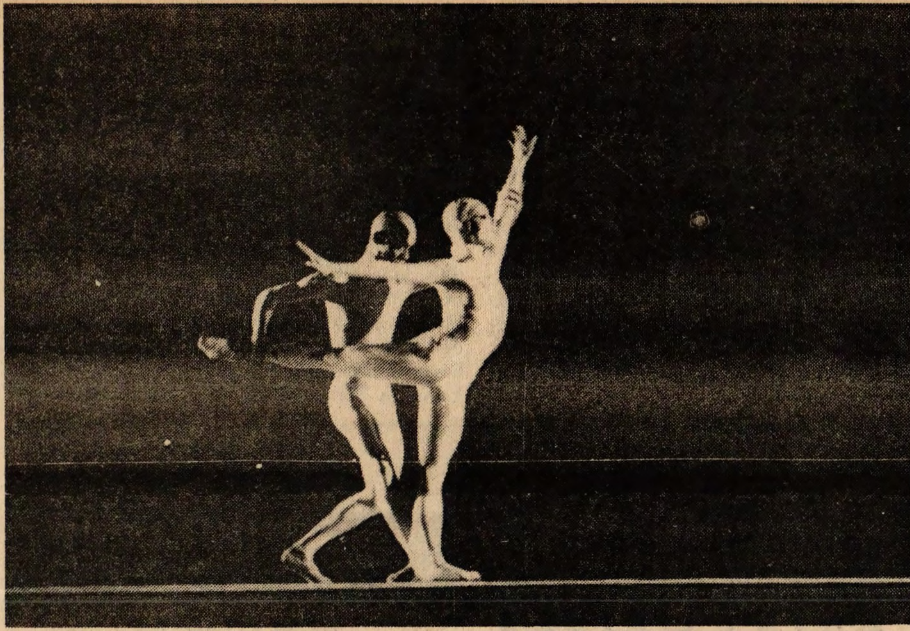
1. İlk yazıları Tasvir-i Efkâr gazetesinde yayımlanan ve sonradan bu gazeteyi yöneten, ya- … ya da birtakım sanatsal kaygılarla onu yorumlamaya çalışan oyunlara verilen ad

YUKARIDAN AŞAĞIYA

un tablolarını andıran ilginç karmaşık görünüm ve telaş içindeki sürekli devinmelerle soluklu bir yorum.

İkinci bale, "Beş Rückert Şarkısı" (ilk oynanış 26.12.1978) Gustav Mahler'in eşsiz müziği ile sunuldu. Aslında Mahler'i dans etmek olanaksız. Ritm ve synkoplardan yoksun kesik kesik hiçbir zaman bütünlenmeyen param parça duygular, askıda kalan tümceler. Yine de birçok koreograf Mahler'in bu karmaşık fakat bugünkü ortamı yansıtan bu çelişkileri denemişler.

Topluluğun aynı zamanda sanat yönetmeni olan koreograf Peter Darrell birçok ilginç baleler yaratmış. "Giselle", "Kuğu Gölü" gibi klasik balelerin yanısıra çağdaş yorumlar da sahnelemiş. 'Modes and Rockers' The Beatles'lerin müziği yanında Twist, Shake, Monkey gibi danslardan da esinlenmiş. Aaron Copland'ın caz üslubu müziği ile "Leson in Love", "Sun into darknees" müzik Macolm Williams açık saçık bir konusu olan ve zamanında tartışmalara yol açan bir bale. "Moor Faciası" (Othello) 1972'de İstanbul'da London Festival Balllet tarafından oynanmış ve çok ilgi görmüştü. Son olarak Colette'nin ünlü romanından esinlenerek yarattığı "Chéri" adlı bale başarılı koreografisi ile Edinburg Festivali'nde olay yaratmış. Darrell çoğu kez zor ko-

Nazım Timuroğlu

Toplumların uygarlığı, geri kalmışlığı müziklerinde yansır

SEDAT AĞRALI

Sanat'ta yalın bir temel ögeyi her şeyden önce saptamakta yarar vardır: Biz acaba sanatın hangi dalını ve hangi tür müziği sevebiliriz?...Şimdi alalım ele sevmek ve sevme özgürlüğü kavramlarını...

Ne derlerse desinler bizim sevme özgürlüğümüz yoktur. Örneğin, çileği sevemezsiniz. Karpuzu, armutu, kayısıyı sevemezsiniz. Bunları sevmek için size sağlanmış olan soyut "sevme özgürlüğünüz", ekonomik özgürlükle desteklenmemiştir. Tabii siz de "sen de çalış, sen de kazan!.." sloganı peşinde bu aşkın uğruna bir yaşam tüketir, sevdiğinize kavuştuğunuzda (kavuşursanız eğer) iktidarınızı da yitirirsiniz. Bir bakıma iyi yaşayacağım, iyi yiyeceğim diye yıllarca uğraştıktan sonra felç veya ülser olmaya benzer. Her sevgiye bir fatura biçilir. Oysa, sevgi temel özgürlüklerimizdendir.

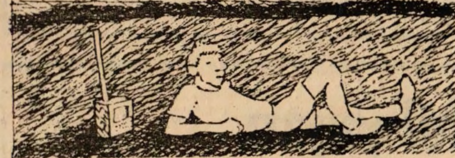
Sanatı sevemezsiniz... Sanatın hangi dalını seveceksiniz ki?.. Buna önce yetiştiğiniz kültür yön verir, bu kültüre de ekonomik olgular... Kaçımız Richard Wagner'in dramatik müziğini, Beethoven'in senfonilerini başka tür müziğe tercih edip severek dinleriz.. Çevrenizde, sihirli kemanları ile insanı büyüleyen Yehudi Menuhin veya Jascha Heifezt'i Orhan Gencebay, İbrahim Tatlıses, Nükhet Duru ile eşdeğerde izleyip sevenlerin oranı yüzde biri bulur mu dersiniz!.. Buna önce yetiştiğimiz çevremiz, sosyal, ekonomik olgular toplumun oluşturduğu uygarlık ve kültür seviyesinin bileşkesinin yansıttığı beğenisi karar verir.

Hele sanatçı iseniz ve de yapıtlarınızdan beş-on kuruş bekliyorsanız, bilin ki karşınızda bir elinde para diğer elinde makas olan kişiler beklemektedir sizi... Oysa ki, öz yapıtınızı bile bu nedenle sevemezsiniz.

★ ★ ★

Hiç kuşkusuz bir mücevheri kuyumcudan daha iyi anlayan, işleyen, ona biçim veren olamaz, bir terzi giysi dikmenin tüm inceliklerini bilir. Ancak, başka başka insanların aynı bileziğe, yüzüğe veya giysiye aynı ölçüde değer verip beğenmesi olanaksızdır. İlkel bir toplumla, çağdaş uygar bir toplumun somut olarak konulara, olaylara bakış açısı, tavrı, tepkisi, mesajı çok ayrı ölçeklerdedir.

Konumuz, evrensel insan ve müzik ilişkilerinin günümüze kadarki gelişimidir. Müzik'den elbette ki, toplumun belirli kesimlerinin nasıl algılandığı, günümüz insanının duygusal açlığına hangi ölçüde katkı'da bulunduğu olayı üzerine söz etmek istiyoruz. Sanat ve müziğin toplumlar üzerinde etkisi evrenseldir. İnsanı diğer canlı yaratıklardan ayıran en önemli özelliği duygusallığı, iç dünyası ve ruhsal olgusudur.

Doğanın ilgi çekiciliği, toplumsal olaylar, aşklar, çekilen acılar, uğranılan haksızlıklar, savaşlar, tutsaklıklar, özgürlüklerin yokolması, yaşam kavgası, töresel ve dinsel inançlar, sınıfsal çelişkilerden algılanan insanın iç dünyasında kopan fırtınalar şiir, resim, heykel, mimari, edebiyat, tiyatro ve müzik biçiminde yapıtlaşarak görkemli sanat ürünü olarak topluma yansır.

Topluma malolmuş bu sanat ürünleri insanın çağlarboyu oluşturduğu uygarlığın, kültür birikiminin kilometre taşlarından başka nedir ki...

★ ★ ★

Ses ve müzik tarihin ilk çağlarından beri insanoğlunu etkilemiş, onunla bütünleşmiştir. İlkel toplumlarda ilk müzik aletleri hayvan boynuzlarından yapılmış borular, ağaç parçalarına gerilmiş deri tamtam'lardı. Ölüler ve tanrılar için törenler düzenlenirken, savaşa gidilirken borular öttürülür, tamtamlar çalınır, kabile üyeleri kutsal ateş etrafında danslar yaparken, sevinci, acıyı, özlemi, öfkeyi, kini, zaferi simgeleyen şarkılar söylerlerdi. Böylece, insan-müzik zincirinin ilk halkası eski çağlara kadar uzanmaktadır.

Müzik de diğer sanat türleri gibi toplumların kültür ve uygarlık birikiminin ürünüdür. Geri kalmış bir toplulukla, çağının gelişmişliğine, yapısal değişikliğine uyabilmiş, kendini yenileyebilmiş toplumların müzik'leri arasında kuşkusuz derinliğine farklar vardır. Örneğin XIX. yüzyılda Avrupa'da batı uygarlığının merkezleri sayılan Almanya, Fransa, İtalya, İngiltere ve Avusturya edebiyat, tiyatro, opera, şiir, resim, bilim, teknik, güzel sanatlar altın çağını yaşarken, müzik büyük bir aşama göstermişti. Beethoven, Wagner, Chopen gibi müzik dehaları bu dönemin devleriydi.

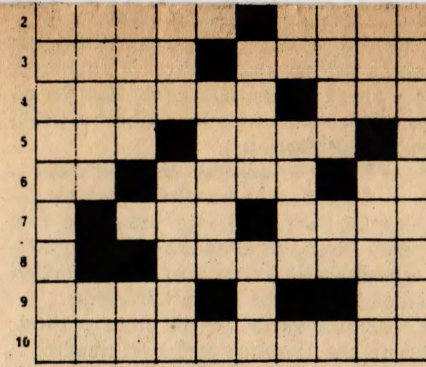
★ ★ ★

Johann Strauss'un çok sesli, kıvrak, coşkulu vals'lerini dinlerken gelişmiş, uygar, mutlu bir toplumu, Viyana'nın görkemli saraylarını, doğa güzelliklerini, sırma saçlı, mavi gözlü soylu prenses'le, yakışıklı kont'un dillere destan olan ölümsüz aşk'larının öyküsünü yaşar ve duyar gibi olursunuz. Eski uygarlıkların etkilediği Hint müziğinin temasında ise yoksulluğun, umutsuzluğun, ezilmişliğin trajedik ezgisini sezinleyebilirsiniz. Konfüçyus ve Budizm'in dinsel etkisi insanın dünyadan göçüp gittikten sonra başka bir dünyada mutluluk ve huzura kavuşabileceği feslefesinin izdüşümü, günümüzün Hint müziğinde de algılanabilir. Müzik toplumun ortaklaşa malıdır, ayrıca gelişmişlik, uygarlık ve kültür birikiminin ürünüdür.

★ ★ ★

Her tür müziğin insanı algılaması çok farklıdır. Bu farklılık topluluklar, hatta genç ve yaşlı kuşaklar için de geçerlidir. Bugün teknolojik devrimin doruğuna erişen, atom, nükleer ve de uzay çağının basamaklarını hızla tırmanan Avrupa ve Amerika gibi ülkelerde müzik de bu gelişime paralel bir aşama yapmıştır. Disko ve Pop müziği yavaş yavaş yerini elektronik ve uzay denilebilecek bir türe bırakmaya yönelmiştir. Gelecekteki uzay çağını simgeleyen, hatta o yaşamı canlandıran çağrışımlar yapan müzik türleri ilgi görmektedir.

[illegible]mının bir bölümü sürgünlerde ve yurtdışında geçen, roman, oyun ve şiir türlerinde yapıtlar vermiş, ünlü bir yazarımızın adı. 2. (Tersi) Önem ya da değer bakımından git gide yükselen bir sıra basamakların her biri. - Bir arada ve bir komuta altında bulunan gemilerin ya da uçakların tümü. 3. Bası, baskı.- Öz ve tam anlamıyla kullanılmayıp onun bir özelliği amaçlanarak öne sürülen söz. 4. Eyerin iki yanında bulunan, ayakların basmasına yarayan altı düz demir halka.- (Tersi) Pek çabuk. 5. motorlu taşıtlarda direksiyon ile tekerlek arasındaki bağlantıyı sağlayan demir çubuk.- (Tersi) Yıl. 6. Bilincin, irade ve heyecan karışmadan, algılama ve düşünme kısmı.- Bir yıldız akımının yöneldiği doğrultunun gök küresini deldiği nokta.- (Tersi) Osmiyum elementinin simgesi. 7. Çocuk oyunlarında kaptan olan ya da takıma karşı tek başına oynayan çocuk.- Gülgillerden bir ağaç ve bunun ceviz büyüklüğünde, çeşitli renk ve tatta sert çekirdekli meyvesi. 8. İyiden iyiye. 9. (Tersi) Bir olgunun zihinde bıraktığı öğretici iz.- Narçiçeği rengi. 10. Bir tarih olayını ele alıp, geçtiği çağı çevresi ve kişileri içinde ya ona bütünlükle bağlı kalarak,

1. Doğalcı. 2. Erkek gibi savaşta yer alan kadın.-(Tersi) Yüz metre kare tutarında yüzey ölçü birimi. 3. Tapınak- Kahraman. 4. Bir noktadan çıkıp sonsuza giden yarım doğrulardan her biri. - Sonu olmayan, sonsuz. 5. (Tersi) Lekesiz, namuslu.- Kuruyunca çatlayan toprak. 6. Maden eşya üzerine vurulan renkli sır tabakası. Dünya ülkelerinde çalışma koşullarını düzenlemek ve çalışma konularında hükümetlere teknik yardımda bulunmak için kurulan örgütün (İngilizce) kısa adı. 7. Özellikle Batı Anadolu köy yiğidi- (Tersi) Kekeme. 8. (Tersi) İp ile iplik arasında türlü kalınlıkta ve en çoğu bitki tellerinden bükülmüş bağ.–(Tersi) "Bir Cigara İçimi" adlı kitabı ile 1980 Sedat Simavi Vakfı Ödülünü kazanan ünlü şairimizin ad ve soyadının baş harfleri. 9. Düz, açık ve geniş yer.- Osmanlı devrinde yaşamış ünlü bir mimarımızın adı. 10. Ekonomik olayları matematik formüllerle açıklayan ekonomicileri toplayan okul.

ÇETREFİLLİ BULMACA

TURGUT ONGUN

NASIL ÇÖZECEKSİNİZ?

1. Önce aşağıdaki tanımları verilen kelimeleri bulmaya çalışın ve her bir harfi çizgi üstüne gelecek biçimde yazın.

2. Sonra, çizgilerin altlarındaki sayılara göre, bu harfleri bulmacadaki aynı sayılı karelere aktarın. (Dolu kareler dize sonlarını gösterir.)

3. Bulmacadaki kareler harflerle doldukça, kimi kelimeler belirmeye başlayacaktır. O zaman, bulmacadaki harfleri çizgilerin üstüne taşıyarak, tanımlarından çıkaramadığınız kelimeler varsa, onları da bulabilirsiniz. (Bulmacadaki karelerin sağ üst köşelerindeki harfler, tanımlar dizinindeki harf sırasını göstermektedir.)

4. Bulmaca tamamlanınca, karelerde, bir Şairimizin bir şiirinden alıntı bulacaksınız. Tanımlar bölümünde ise, bulduğunuz kelimelerin ilk harflerini yukarıdan aşağıya okuduğunuzda, bu şairin adıyla alıntı yapılan kitabının adını göreceksiniz.

1 C	2 A	3 B	4 K	5 F	6 A	7 A	8 B	9 B	10 D	11 A	■	12 A	13 A	14 I	15 C	16 F
17 C	18 E	19 D	20 B	21 E	22 A	23 G	24 G	25 G	26 C	27 L	28 G	29 K	30 D	31 H	32 M	33 J
34 N	35 G	36 C	37 P	38 E	39 I	40 G	41 A	42 L	43 O	■	44 N	45 K	46 E	47 M	48 J	49 P
50 B	51 K	52 P	53 L	54 C	55 L	56 K	57 H	58 K	59 K	60 O	61 I	62 M	63 M	64 D	65 N	66 D
67 N	68 E	69 M	70 P	71 M	72 P	73 P	74 L	75 D	76 G	77 N	78 P	79 J	■	80 O	81 P	82 L
83 M	84 K	85 L	86 N	87 F	88 P	89 O	90 C									

Tanımlar:

A) 1872-1944 yılları arasında yaşamış, tablolarında genellikle düz geomet rik yüzeylere yer vermiş, çağdaş Hollandalı ressam	11	12	22	7	13	6	2	41	
B) Mehmet Rauf'un bir romanı	8	20	3	50	9				
C) Açgözlülükle, patlayıncaya kadar yemek yeme	17	26	1	36	54	90	15		
D) Arapça'da, benzeri görülmemiş bir şey icat etme	10	66	75	64	30	19			
E) Kitaplarından birinin adı "Kız Öpme Kuyruğu" olan bir kadın öykücümüzün adı	68	21	46	18	38				
F) Psikanaliz dilinde "ben"	87	5	16						
G) Kaddafi'nin ülkesinde olanlara böyle denir	25	76	23	35	24	28	40		
H) Bir şeyi kuvvetle sürterek temizle, anlamına bir emir	57	31							
I) tersi, güneşe ya da ana karnındaki çocuğa verilebilecek emir	39	61	14						
J) Eski Yunanlılar zamanında kullanılan bir çalgı	48	79	33						
K) Medeniyet	59	56	84	29	51	58	45	4	
L Çocukların ve bekçilerin öttürdüğü şeyi yapan ya da satan kimse	42	53	82	55	27	74	85		
M) Haber veren, bildiren, ele veren	83	71	63	32	62	69	47		
N) Sürekli ağlayan çocuklara böyle denir	86	67	65	77	34	44			
O) Canlandırma, diriltme	89	80	60	43					
P) Bezeme, süsleme yapanların işi, mesleği (eskiden)	73	70	49	52	81	37	88	72	78

(Çozumler 10. Sayfada)

KISA KISA

MERHABA YAŞAMAK
Timuçin Özyürekli-Şiir
Dayanışma Yayınları

Birçok dergide şiir ve yazıları yayımlanan, 1982'de Şafağın Buğusu adlı şiir kitabını çıkaran Timuçin Özyürekli'nin bu ikinci şiir kitabı. Üç bölümden oluşan kitapta yirmi üç şiir yer alıyor. Şair bölüm başlarına Yesenin, Mayakovski ve Nazım'dan alıntılar yaptığı kitabına "İçimdeki Çağrıya Kulak Ver" adlı şiiriyle giriyor.

ŞİİRLER
Sabri Altınel
Adam Yayıncılık

Bu kitapta şairin 1955'de yayımlanan İnsanın Değeri ve 1959'da yayımlanan Kıraçlar adlı yapıtlarındaki şiirleri yer alıyor. Gene Adam Yayınları arasında basılmış olan Zamanın Yüreği ile Şiirler böylece Sabri Altınel'in bütün şiirlerini toplamış oluyorlar.

Sabri Altınel'e göre şiir bir hayat deneyidir, bir yaşama anlayışıdır. Eleştirmenlerin "içine kapanan bir halkın çağlar boyu sürüp giden acısını" işlediğini belirttikleri bu titiz şair, şiir dünyamızda, kendine özgü, apayrı bir yerin sahibidir.

ÇOBANIL ŞİİRLER
Oktay Rifat
Adam Yayıncılık

Oktay Rifat'ın bütün şiirleri dizisinin üçüncüsü olan bu kitapta daha önce yayımlanmış üç yapıtı yer alıyor: Çobanıl Şiirler (1976), Bir Cıgara İçimi (1979, 1980, Sedat Simavi Edebiyat Ödülü), Elifli (1980).

Gene Adam Yayınları arasında basılan Denize Doğru Konuşma, Yaşayıp Ölmek Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler ve Elleri Var Özgürlüğün ile Çobanıl Şiirler Oktay Rifat'ın 1945'den bu yana yayımlanmış bütün yapıtlarını bir araya getirmiş oluyor.

DEMOKRASİ VE KÜLTÜR
Emre Kongar
Hil Yayınları, 1983, 251 S. 350 TL.
(Kültür Üzerine 2)

Emre Kongar, toplumbilimci olarak demokrasi ve kültür alanında yaptığı çalışmalar ve yazdığı yazılarla haklı bir üne kavuştu. Bilimsel çalışmaları dışında kültür ve sanat yazıları ayrı bir ağır-

Prag'ta doğmuş Franz Kafka

IVO FLEISCHMANN

Çeviren: **BERTAN ONARAN**

Yazar/öğretmen İvo Fleischmann. Milena'nın yakın dostu kayın-anası kanalıyla Kafka konusunda özel anılara sahip bir uzman. Philippe Boyer'nin sorularına şu yanıtları vermiş.

B. — Kafka her şeyden önce bir Çek Yahudisi, ama Almanca yazmış...

F. — Dilbilim açısından ne Çek, ne Alman. Almanca yazan bir Çek diyelim isterseniz. Ayrıca, bu toplumsal olayın onda büyük önem taşıdığını sanmıyorum. Üstelik, yazını çok ciddiye alıyor. Yazın, onun gözünde her şeyden önce bir araştırma fırsatı. Yazı da bu temel araştırmanın aracı. Konusu mu? Evrende insanın varlığı bilmecesini çözmek. İnsan ona her şeyden önce evrenden koparılıp ayrılmayacak acunsal bir varlık gibi gözüküyor. Ama bu bilmeceyi çözebilmek için elindeki en iyi araç da yine kendisi, yani insan.

B. — Yapıtında sürekli önümüze çıkan vücudu da, öyle değil mi?

F. — Evet, örneğin, kendi vücuduyla hayvan dünyası arasında bir dizi ilinti var. Üstelik yalnız **"Değişim"**'de değil. Hayvan her an kafasını kurcalar. Milena'ya yazdığı mektuplar, varlığını duyumsadığı hayvanla ilgili anıştırmalarla doludur. Mektupların birinde, ilişkiyi kesme mektubunda, Milena'ya kendisine yaklaşmaması gerektiğini açıklar: ininden yeni çıkmış bir hayvanım ben, der. Kafka'nın sorunu, genel olarak insan varlığıdır. Kafka, sanırım, her şeyden önce insan olarak insan sorununa ilgi duymaktadır. Kökleri, özellikle Yahudi kökeni ona temel öğe gibi gözükmez. Ancak çok sonra gelir ve çok daha geniş doğaötesi bir araştırmanın sınırları içinde yeralır. Gerçekte Kafka, Prag'daki Yahudi topluluğuna gösteri yapmaya gelen ünlü Musevi tiyatrosuyla karşılaştığı zaman ırk sorunuyla ilgilenmeye başlar. Bunlar Galiçya'dan gelmiş, geleneğe bağlı, katı ilkeli Yahudilerdir. Oyuncu hanımlardan biriyle kurduğu sevda ilişkisini unutmayalım. O dönemde ilk kez, Yahudilerin tarih boyunca zulme uğradıklarını keşfeder.

Kafka'nın dine inanan biri mi olduğu sorusuna gelince, buna olumsuz yanıt vermek gerekir. O doğaötesi bir yazardır, dindar değildir. Zaten hiçbir din eğitimi almamıştır. Dinsel metinler ilgisini çeker elbet, ama insan deneyimlerini yansıtan şiirsel metinler olarak. Nitekim Kafka, tıpkı Yahudi sözcüğünü kullanmayışı gibi, yapıtında Tanrı'nın adını anmaz. Onu ilgilendiren, bir daha belirtelim, doğaötesi bir hayvan olarak insandır. Giderek, yapıtında dindışı bir yan bulunduğunu bile söyleyebiliriz: insan yazgısının korkunçluğuna, bunun kökeninde yatan Tanrı'ya karşı çıkar. Evet, Kafka her şeyden önce başkaldıran biridir. Buna karşılık dostu Max Brod çok dindardır. Bu açıdan çok

rine, keyfine aldırmaksızın insanı alıp yeryüzüne gönderen güçlere. Dolayısıyla ona kalan şey, sonunda köpek gibi geberip gitmek üzere, varlığının anlamını kavramaya çalışmaktır. **"Dava"**'nın son sözü budur. (Kafka ne toplumsal, ne de yazınsal başarı ardındadır. Bütün enerjisini doğaötesi araştırmasına yatırır.) Zavallı Felice'nin bunu kestirmesi olanaksızdı elbet. Milena Kafka'yı anlayabilmek için epey çaba harcamıştır, ama boşuna. Gerisi hep bu temel seçime bağlıdır. Çünkü başlangıçta, Franz son derece sağlıklı bir varlıktır. Spordaki becerileriyle övünür, kürek çeker, yüzer, yürür. Kaynanam Stasa Jilovska Milena'nın yakın dostuymuş, sık sık bana Franz Kafka'yla konuşmalarını anlatmıştır. Durmadan konuşur, çalışmasını açıklamaya, karşısındakini inandırmaya çalışırmış. Hiçbir aşağılık duygusu yokmuş. İnsanlar onu eğri büğrü biri yapmak istemiştir. Oysa tam anlamıyla dürüst, kavrayışlı, insansever biriymiş, ancak doğaöteci bir başkaldıran adam, bugünkü deyimle, bir tartışmacı, bir karşıçıkıcıymış.

Kafka'nın sorunu, genel olarak insan varlığıdır. Kafka, sanırım, her şeyden önce insan olarak insan sorununa ilgi duymaktadır. Kafka ne toplumsal ne de yazınsal başarı ardındadır. Bütün enerjisini doğa ötesi araştırmasına yatırır

Üç kitap

BEHZAT AY

SERGÜZEŞT-İ NONO BEY VE ELMAS BOĞAZİÇİ

Yazan: Salâh Birsel. Tarih sayılabilir. İş Bankası Y. 362 s. 350 TL.

Kitap, Salah Bey Tarihi'nin dördüncü cildi. (Öncekiler sırasıyla: **Kahveler Kitabı, Ah Beyoğlu Vah Beyoğlu, Boğaziçi Şıngır Mıngır**) 70 kaynaktan yararlanılarak hazırlanmış olan 27 bölümlük bu büyük kitap, özenle, resimlerle basılmış. Kitabı eline alan, okumaya başladı mı bırakamaz. İnsanı meraktan meraka sürüklüyor. Boğaziçi'ni, tarihiyle, yazarlarıyla, ünlüleriyle, çeşitli yerleşim birimleriyle, konaklarıyla konuklarıyla bize tanıtıyor. Bu kitabı tanıtmak da öyle kolay şey değil. İlginç izlenimler, konuşmalar, çeşitli kaynaklardan yapılan aktarmalarla oluşturulan bir yapıt. Bu yüzden hangi birini ele alacağımızı, ne diyebileceğimizi şaşırıyoruz. Ben kimi bölümlerden kimi tümceleri alıntılayacağım, salt kitabın ilginçliğini belirtebilmek için. Bu örnekler bile kitabın okunmaya değer olduğunu, sanırım yeterince yansıtacaktır.

İşte kimi örnekler:

"Eylül yazarı (Mehmet Rauf), aralıkta, Tevfik Fikret'in yaşca kendisinden çok küçük bir halasıyla evlenmiş Rumelihisarı'nın köhne bir yalısına içgüveyi girmiştir. Eylül'ü de burada yazmıştır. Halit Ziya, onun, romanı yeni bir aşk kasırgasına yakalandığında yazdığını söyleyecektir." (s.17)

"1833 yılı haziranında Lamartine de Büyük-

tulmuştur. (..) Lamartine'in Büyükdere hatunlarında en çok sevdiği şey de bunların açıkbaşla dolaşmaları ve koydaki kayıklardan bir türlü inmek istememeleridir. (...) Bu konuda Moltke daha uyanıktır. Onun demesine göre Türk kadınlarının dört dörtlük tenleri, eşi-menendi bulunmaz gözleri, geniş ve kemerli kaşları vardır." (s.109)

"Akif (Mehmet Akif) der ki,

— Hadi arkadaşlar, bir fasıl yapalım.

Sarıklılardan biri torbasından çıkardığı neyi üflemeye, ötekisi de heyheye başlayınca ortalık allak-bullak olur. Çünkü ney üfleyen Neyzen Tevfik, öbür sarıklı ise Bursalı Hafız Emin-

Camus'nun "Denemeler"i daha açık, belirgin, insancıl. Hele de o ünlü 'İsveç Söylevi'nde, 'Bilmece' sinde... Romanları örtülü (müphem) gibi, belirsiz. Denemeleri açık seçik. Yine de romanlarını okutan, sevdiren bir yazar.

YABANCI

Yazan: Albert Camus. Çev. Samih Tiryakioğlu. Varlık Y. 120 TL.

Emile Faguet, yeniden okumanın yeniden yaşamak olduğunu söyler. Ben de E. Faguet'ye uyarak son günlerde kimi kitapları yeniden okumaya başladım. Camus'nün **Yabancı** romanı bunlardan biri. Hele de ilk yapıtı **Tersi ve Yüzü**'nü okuduktan sonra, önceki okuduğum romanlarını yeniden okumak benim için şart oldu diyebilirim.

Bir Fransız baba ile İspanyol anadan 1913 yılında Cezayir'deki Mondavi kasabasında (kimi kaynaklar Oran kenti diye yazar) dünyaya gelen Camus henüz 43 yaşındayken 1957 Nobel Edebiyat Armağanı'nı kazanmıştır. Fransa'nın güney kıyılarındaki Alp Dağları'nın eteğindeki Loumarin kasabasında küçük bir ev alarak, orada yaşamaya karar verir. Ne ki bu evinde ancak altı gün kalabilmiştir. Yakın arkadaşı ünlü yayımcı M.Galimard'ın yönetimindeki arabanın lastiği ansızın patlar (Paris'e giderlerken), Galimard direksiyona hakim olama-

vardır. Geceyi birlikte geçirirler. Aynı apartmanda Raymond adlı biri kalmaktadır. Raymond metresine dayak atar. Meursault, Raymond lehine poliste tanıklık yapar. Sonra bir gün Raymond'un yazlıkta oturan bir arkadaşının evine Marie, kendisi ve Raymond birlikte giderler. Ne ki Raymond'un dövdüğü metresinin kardeşi-ki Araptır- bir başka Arapla kendilerini izlerler. Gittikleri yazlık evin önünde, Raymond, metresinin kardeşi tarafından bıçaklanır. Biraz sonra, romanımızın baş kişisi, Raymond'un tabancasını alır. Başı dumanlıdır. Yani içkilidir. Sıcak da bastırmıştır. Raymond'un metresinin kardeşi kıyıda uzanmaktadır. Meursault oraya gelir ve onu öldürür.

Romanımızın baş kişisi yargılanır. Kayıtsızdır. Kendisini savunma gereği duymaz. Ölüm cezasına çarptırılır. Giyotine gidecektir. Ne üzülür ne de bir davranışta bulunur. "Herkes bilir ki yaşam, yaşanmak zahmetine değmeyen bir şeydir. İnsan madem ki ölecektir bunun nasıl ve nerede olacağının önemi yoktur..." gibi şeyler geçirir içinden.

Roman insanda bir gerilim, merak uyandırır sürekli. Okumaya başladınız mı da bırakamıyorsunuz...

Camus'nün **"Denemeler"**'i (Can Y. Çev. S. Eyüboğlu V. Günyol) daha açık, belirgin, insancıl. Hele de o ünlü **"İsveç Söylevi"**'nde, **"Bilmece"**'sinde... Romanları örtülü (müphem) gibi, belirsiz. Denemeleri açık seçik. Yine de romanlarını okutan, sevdiren bir yazar. Belki de çok şey söylüyordur.

KIRMIZI PAZARTESİ

Yazan: Gabriel Garcia Marquez. Çev. F.Baysal. Can Y.

[illegible]

lık kazandı. Bu alanda yazdığı yazıları Kültür Üzerine adlı bir kitapta topladı. Kitap gördüğü ilgi üzerine kısa sürede tükendi. Ankara Hacettepe Üniversitesi Toplumbilim öğretim üyeliğinden istifa eden Doç. Dr. Emre Kongar'ın Hil yayınları arasında Demokrasi ve Kültür adlı yeni bir yapıtı yayımlandı. Kongar yapıtında; demokrasi, özgürlük, barış, sanat, edebiyat ve kültür kavramları üstüne yazdığı yazılarını başarılı bir seçme yaparak ilginç bir sıralamayla değerlendiriyor. Kitap, Demokrasi Kültür, 80'li Yılların Başındaki Geçiş Dönemi, Edebiyat, Gençlik, Kültürümüze Hizmet Etmiş Bazı Kişiler Üzerine başlıklı beş ayrı bölümden oluşuyor.

Kongar'ın Demokrasi ve **Kültür**'ü *geniş okur çevresine seslenen önemli bir yapıt.*

önemli, Fransa'da pek bilinmeyen bir metin var: Brod'un, 1935'te "Şato"nun ilk Çekçe basımına yazdığı sonsöz. Brod, bu metinde, "Şato"nun Tanrı'nın hüküm sürdüğü yer olduğunu öne sürer. Ama bu Kafka'nın değil, Brod'un düşüncesidir!.

B. — Kafka bir düşünür değil, bir yazar...

F. — Elbette, ama kendini büyük bir yazar saymaz. Ayrıca giriştiği araştırma aynı zamanda Viyana'da Brentano'nun sürdürdüğü öğretimin de konusudur ve öğrencileri arasında Masaryk'le Husserl de vardır. Sözcük, özellikle yazılı sözcük onun gözünde benzersiz bir davranışı yerine getirmektedir, ama asıl kafasını kurcalayan insan varoluşunun ardındaki gizemdir. Ve bu sorunun yanıtı yoktur. Kafka işte buna karşı çıkıp ayaklanmaktadır: bu dizgenin üretici güçle-

...dere de yalnızlık tanımları yapmıştır. Kitap yazmış, kitap okumuş ve de Ermeni kadınlara tu-

Yalnız yazın kişilerini ele almaz yazar. Tarihsel olayları da didikler. Sözgelimi 140—157 sayfaları arasında, sonradan Yavuz ve Midilli adlarını alacak olan Goben ile Breslau'nun, ittihatçıların gülünç, gülünç olduğu kadar yanlış serüvenlerini, siyasalarını, notlar düşerek, kaynaklar göstererek anlatır.

dir Tamburi Aziz de bunlara katılınca yalının önüne- bunları Eşref Edip anlatıyor- sandallar dolmaya başlar. Bursalı'nın sesi Boğaz'ı inim inim inletiyordur." (s.135)

Yalnız yazın kişilerini ele almaz yazar. Tarihsel olayları da didikler. Sözgelimi 140-157 sayfaları arasında, sonradan Yavuz ve Midilli adlarını alacak olan Goben ile Breslau'nun, İttihatçıların gülünç, gülünç olduğu kadar yanlış serüvenlerini, siyasalarını, notlar düşerek, kaynaklar göstererek anlatır.

240-241 sayfaları arasında Mustafa Kemal'in (Atatürk), genç bir subayken, Osmanlı Paşalarına yaptığı önerilerine değinir:

"Mustafa Kemal'le Ali Fuat, hükümete ulusal direnme yanlısı genç ve canlı kişilerin getirilmesini savunurlar." Yıl henüz 1910 filan...

İşte böyle bir kitap, **Sergüzeşt-i Nono Bey ve Elmas Boğaziçi.**

dığı için bir ağaca çarpar, sonra bir ikincisine ve A. Camus ölür. Günlerden pazartesidir. Tarih: 4 Ocak 1960. Yaş, 47.

Camus, İkinci Dünya Savaşı'nın yarattığı bunalımın etkisiyle varoluşcu akıma girmiştir. Ne ki kimi varoluşculardan ayrılır. Sözgelimi J.P. Sartre, "Yazarın başlıca ödevi kendini angaje etmek, yani halk uğrunda sakıncaları göze almaktır," derken, A.Camus, "Dünya saçma, boş ve anlamsız," diye savunusunu yapar.

Camus'nün **Yabancı**'sını yeniden okurken, savlarına yer yer rastladım.

Romanın baş kişisi M.Meursault bir memurdur. Annesi Cezayir'den 80 km. uzaktaki Marengo Yaşlılar Yurdu'ndadır. Ölür. Annesinin öldüğü telgrafla bildirilir. Duyarsız, kayıtsızdır. Gider. Annesi gömülür. Gece iyi bir uyku kestirir. İkinci gün lokantaya, sinemaya gider. Yanında Marie adlı tanıdığı kız (veya kadın)

120 s. 200 TL.

Tomris Uyar yazdığı **"Garcia Marquez Büyüsü"** adlı yazısında (Cumhuriyet, 23 Aralık 1982) şöyle bitirmişti:

"Ama nedense bizler başka ülkelere bizden yağmur götüren, üstelik Marquez'den daha tutarlı bir yazarın, Yaşar Kemal'in büyüsünü görmezden geliyoruz, yağmuruna inanmıyoruz. Neden? Kişi doğduğu yerde peygamber olmaz derler. Ondan mı?"

G.G. Marquez 1982 Nobel Edebiyat Ödülü'nü alınca, birbiri ardından birçok roman ve öyküsü dilimize çevrildi. Önce ve sonra çevrilen yapıtlarının sayısı yedi veya sekiz oldu. Birini de Tomris Uyar çevirdi (Başkan Babamızın Sonbaharı). Marquez'in, Nobel almadan önce bizde en çok "Yüzyıllık Yalnızlık"ı tanınıyordu. Ne yalan söyliyeyim, ben Marquez'den hiç okumamıştım. Marquez, en iyi romanının **"Kırmızı Pazartesi"** olduğunu açıklayınca ve bu açıklaması bizim gazete ve dergilerde de Türkçeleştirilince, hemen romanı aldım, bir koca günümü vererek okudum. Yayımcısı ve dilimize çeviren darılmasınlar, biraz da olsa Tomris Uyar'ın yargısına katıldım. Biraz diyorum, çünkü, yazarın bütün yapıtlarını (elbette dilimize çevrilenleri) henüz okuyamadım. Bunun için biraz diyorum; önyargılı olmamak için. Ama öteki yapıtları da okumaya çalışacağım.

Yazarın da, "Polisiye bir roman gibi" dediği "Kırmızı Pazartesi" gerçekten polisiye bir roman... Roman kendini okutmuyor değil. Okutuyor. Polisiye roman tekniğiyle yazılmış çünkü.

Yazarın da, "Polisiye bir roman gibi" dediği "Kırmızı Pazartesi" gerçekten polisiye bir roman.

Kolombiyalı yazar Marquez'in "Kırmızı Pazartesi" romanının baş kişisi Santiago Nasar, Angela Vicario adlı bir kızla ilişki kuruyor. Sonradan Angela Vicario, Bayardo San Roman'la evlendiği gece, kız çıkmadığı için, baba evine getirilip bırakılır. Kızın kardeşleri Pedro Vicario ile Pablo Vicario durumunu öğrenirler. Herkese açık açık Nasar'ı öldüreceklerini söylerler. Kağıtlara sardıkları kocaman bıçaklarıyla açık açık ortada dolaşırlar ve en sonunda Nasar'ı öldürürler.

Aradan 23 yıl geçmiştir. Angele Vicario, Bayardo San Roman'ı, yani gerdek gecesi kendini baba evine teslim edeni sevdiğini söylemektedir: "Onu çılgınlar gibi seviyordum. Yeniden ilişki kuracak kadar ona vurgundum." (s.93) Ve Angela Vicario otuz yıl boyunca Bayardo San Roman'a haftada bir mektup gönderir, bir aracıyla. Hiçbirinden de yanıt alamaz. Sayrıdır. Sanrılar görür. Aradan onca yıl geçtikten sonra Bayardo San Roman, Angela Vicario'yı bulur ve:

— Çok iyi, işte geldim, demişti.

Bir elinde çamaşır dolu bir valiz, öbüründe de Angela Vicario'nun yazdığı iki bini aşkın mektubun bulunduğu, birincisinin benzeri olan bir çanta daha vardı. Mektuplar alınış tarihlerine göre sıralanmış, renkli kurdelelerle demetler halinde bağlanmışlardı. Hiçbiri açılmamıştı." (s.96)

Bu tümceleri okuduktan sonra, kendi kendime "Allahım bu ne sevgi" dedim. Okumayı sürdürdüm. Yinelemeler vardı: yani bu tümcelerden sonraki, romanın sonuna kadar süren 24 sayfada. Romanı bitirince, düşündüm: Keşke yukardaki tümcelerin sonunda, 96. sayfada roman bitseydi diye...

Roman kendini okutmuyor değil. Okutuyor. Polisiye roman tekniğiyle yazılmış çünkü. Ama dilerim ki, öteki romanları daha iyidir...

İLANLAR

Barbara Yurtdaş'ın yaşanmış gerçeklere dayanan romanı:

"KOCAMIN ÜLKESİNDE"

"Wo mein Mann zuhause İst"- Kocamın Ülkesinde
Barbara Yurtdaş'ın Türkiye güncesi
Rororo Yayınevi, Temmuz 1983

DR. ALEV TEKİNAY

''Gel, Merhaba Ülkesine göçelim
güneş tadında meyvelerin, düşlerir
ülkesi Doğu'ya.
...
Altın takıların ve dantel örtülerin altında
acıyla büzülmüş gülümsemenize karşılık
vermek için,
Merhaba Ülkesi'nin kadınları...''

Romanın yapısı salt günce görünümünde değil, araya sıkıştırılmış ve Almanya'daki bir arkadaşa yazılmış mektuplarla ilginç bir roman tekniği kazandırmış Yurtdaş yapıtına. "Kocamın Ülkesinde" Türkiye'yi özlem duyulan bir masal ülkesiyle en katı gerçekler arasında değişik görünümlerde gösteriyor. Yoksulluk, kırılan ümitler, özgürlükten uzak geleneksel kadınlar dünyası ve herşeye karşın mutluluk, yuvaya dönüş sıcaklığı...

Bu dizelerle başlıyor Barbara Yurtdaş'ın yaşanmış gerçeklere dayanan romanı. 1981 yılında Almanya'da yaşayan Bulut Ailesi Türkiye'ye dönmeye karar verir. Baba Ahmet Bulut, F. Almanya'da yüksekögrenim yapmış ve yıllarca orada çalışmış bir teknisyen. Anne İrmgard Bulut Alman ve 17 yıllık Almanca öğretmeni. Çocukları Ayhan ve Mesut Almanya'da doğmuş. On yıllık evlilikleri süresince Ahmet ve İmgard Bulut, Türkiye'ye dönmek için para biriktirmiş, bu dönüşün özlemiyle yaşamış ve Kuşadası'nda bir tatil evi satın almışlar. Amaçları İzmir'e yerleşmek. Ahmet Bulut, birikmiş parası ve alacağı emekli aylığıyla ekonomik açıdan ailesinin geleceğini garantiye aldığını sanıyor. Ailesinden birkaç ay önce Türkiye'ye giderek karısı ve çocuklarına yer hazırlamaya başlıyor. Yıl sonu sınavlarından sonra mesleğinden ayrılan İrmgard Bulut iki küçük çocuğuyla İzmir'e yerleşmek üzere ağustosta kocasının yanına gidiyor. Ama ilk hayal kırıklığı, kocasının onları İzmir'e değil de Trakya'da küçük bir kasabaya götürmesi oluyor. Ekonomik açıdan güçlüklerle karşılaşan baba Ahmet Bulut, Bu küçük Trakya kasabasında yaşayan kardeşlerinin yardım teklifini kabul etmek zorunda kalmış. Bulut ailesi, kışı Ahmet Bulut'un ağabeyinin S. kasabasındaki eski evinde geçirecek...

Romanın yapısı salt günce görünümünde değil, araya sıkıştırılmış 'Notizen aus der Türkischen Kleinstadt' (Türk kasabasından notlar) ve Almanya'daki bir arkadaşa yazılmış mektuplarla ilginç bir roman tekniği kazandırmış Yurdaş yapıtına. Barbara Yurtdaş 1937 doğumlu, Alman Filolojisi mezunu ve Almanca öğretmeni.

Rororo Yayınevi'nin 'Frauen aktuell' adlı kadın yazarlar dizisinde Temmuz 1983'de yayınlanan 'Kocamın Ülkesinde', Türkiye'yi özlem duyulan bir masal ülkesiyle en katı gerçekler arasında değişik görünümlerde gösteriyor. Yoksulluk, kırılan ümitler özgürlükten uzak geleneksel kadınlar dünyası, ve her şeye karşın mutluluk, yuvaya dönüş sıcaklığı...

Konuk işçiler yazarlarımıza yeni bir konu kaynağı oluşturmaya başladığından beri, çağdaş Türk yazınında genellikle tek yönlü Almanya görüntüleri izledik. Robotlaşmış insanların soğuk ülkesi olarak. Bu Almanya görüntülerine karşıt olarak ilk kez bir Alman yazarın kaleminden çıkan bir 'Türkiye kavramı' ile karşılaşıyoruz Yurtdaş'ın yapıtında. Gerçekçi bir resim gibi, çok yönlü, ön yargılardan uzak, sanki bir film kamerasınının rasgele yakaladığı görüntüler gibi.

Ana konu kadınlar, onların sancı dolu karmaşık dünyası, ezik yaşamları. Dayanışma duygularıyla dolu Avrupalı bir kadın yazarın görüş açısından Türk kadını:

''Cessur Türk kadınları! Onların hiç yakınmaksızın bütün gün uğraştıkları işlerin güçlüğünü, ben de Türkiye günlük yaşamının derinliklerine indikten sonra anladım. Çoğu çamaşırı elle yıkıyor. Önce ateş yakılıyor, sonra su taşınıyor, elleri hep sabunlu suyun içinde. Tabii ev işi eldiveni giymeden. Ve günde birkaç saat elektrik kesintisi. Bu nedenle elektrikli aletlere de güven olmuyor. Ama zaten kimin elektrik süpürgesi veya elektrikli kahve makinesi var ki... Yaşlı hanımların ellerini öperken bu ellerin ne kadar yıpranmış olduğu çarpıyor gözüme. Çiftçi Zeliha geçenlerde patlamış, yara dolu parmaklarına baktığımı görünce 'Yorulmadan olmuyor' dedi — ve güldü.'' (s. 44, 45).

Ama kısa süre içinde Imgard bu kadınların dünyasına sıcak duygularla kabul edililiyor. Yine de cnlardan biri olarak değil de, sevilen, hayranlık duyulan bir konuk olarak. İrmgard'ın yağmurlu günlerde giydiği, Almanya'dan alınmış basit sarı muşambayı bile çok güzel bulan, hayranlıkla okşayan kadınlar... Zayıf gözlerine karşın kızlarının, torunlarının çeyizi için dantel işleyen Mükerrem Nine, görücü usulü evlendiği kocasından kaçan gelin, kapı karşı gecekonduda oturan Müşerref ve onun renkli divan örtüsü, sabun kokan işlemeli yastık kılıfları...

''İçin sıkıldığı zaman bana gel, dertleşelim'' diyor Müşerref İrmgard'a. Bu sıcak çağrı şaşırtmıyor İrmgard'ı, çünkü biliyor, tanıyor artık yaşadığı ülkenin konukseverliğini.

Artık o ezik kadınlar dünyasının bir parçası oluyor kadın kahraman. Kabul günlerinden hamam günlerine, Hıdrellez eğlencelerine kadar hep onların yanında. Ama arada bir yalnız kalmayı arzuladığı oluyor ve o zaman bu sıcak ilgiden ve sevgiden bunalıyor. Özellikle kabul günlerinde ''Avrupai'' diye adlandırılan zevksiz mobilyalarla dolu misafir odalarında tepsilerle çaylar gelip, kadınlar sürekli iş işleyip yüzeysel konular konuşurken, İrmgard içinde buradan kaçıp kurtulma özlemi duyuyor. Bu kaçışlar, onu kasabanın mevye bahçelerine uzanıssız yollara götürüyor. Soğuk kış günlerinde mantosuna sarınarak, yoldan geçenlerin şaşkın bakışları altında, yalnız başına saatlerce yürüyor. Arayış ve çelişkiler içinde.

İrmgard'ın elektrikli aletlerden ve Almanya'daki yaşamından alıştığı tüm kolaylıklardan severek vazgeçmesi, salt kadınlarla dayanışma duygusundan değil. Romanın kahramanı, yeni yaşamını kurduğu kocasının ülkesinde tüm ağır koşulları benimseyip buraya uyum sağlamaya kararlı.

Tuvaletlerin sürekli tıkanması, elektrik ve su kesintileri kısa bir süre sonra artık onu şaşırtmıyor ve kızdırmıyor. Gaz ocağının başında çömelerek saatlerce uğraşıp pişirdiği Türk yemeklerinin ne kadar lezzetli olduğu sevinç veriyor ona. Ama Almanya'da geride bıraktığı yaşamı onu rahat bırakmıyor yine de. Sık sık düşler halinde karşısına çıkıyor. Ama özlem dolu değil bu düşler, çoğunlukla anlamsız, silik.

İrmgard'ı bunaltan günlük yaşamın teknik güçlüklerinden çok Türkiye'deki boğucu aile ilişkileri. Kayınbirader ve görümcelerin en özel sorunlara, çocuk terbiyesine v.b. karışıp, Alman gelin üzerinde egemenlik kurmak istemeleri.

Irmgard'ı bunaltan günlük yaşamın teknik güçlüklerinden çok Türkiye'deki boğucu aile ilişkileri. Kayınbirader ve görümcelerin en özel sorunlara, çocuk terbiyesine vb. karışıp, Alman gelin üzerinde egemenlik kurmak istemeleri.

(Alman gelin, ailedeki diğer kadınların önünde hep sınav verirmiş duygusuna kapılıyor.) Onlara göre daha iyi, daha becerikli olmasını istiyor kocası. Aileye bir yabancı gelin getirmesine özür ararcasına. Ama daha iyi değil de, onlardan biri olabilme çabası içinde olan İrmgard, sınavda hep şaşırıyor, bocalıyor ve kötü not alıyor.

İrmgard, kocasının itici, üzücü davranışlarına kendi kendine haklı nedenler aramaya çalışıyor. Bazen her şeyi yarıda bırakıp çocuklarıyla Almanya'ya dönmeyi düşündüğü oluyorsa bile, sonra bu düşüncesini gülünç buluyor. Kocasını her şeye karşın ne kadar çok sevdiğinin bilincine eriştiği günler mutlu oluyor ve böyle mutlu bir pazar gününü tanımlıyor sıcak duygularla: Soğuk bir kış sabahı, sobayı yakmak ve kahvaltı hazırlamak için yataktan kalkış, baba çocuklarla bahçede odun kırarken gaz ocağında öğlen yemeği için kuru fasulye haşlama, yemekten sonra karlı ormanda yapılan bir gezi, çocukların kızarmış yanaklarla oraya buraya koşuşmaları ve İrmgard'a artık 'Mammie' yerine 'anne' diye seslenmeleri...

Romanın ilk bölümü ''Ein Herbst der Enttäuschung'','Hayal Kırıklığının Sonbaharı'ndan sonra bir yıl geçmiş. Güçlüklerle dolu bu bir yıl içinde çocuklarıyla kısa bir süre için Almanya'ya tatile giden İrmgard, sevinçle kocasının ülkesine dönmüş. Artık Almanya'nın onun için hiçbir çekici yönü kalmadığını duyarak. Bu dönüşü ''Heimkehr in die Fremde'' (Gurbet sılaya dönüş) olarak nitelendiriyor. İrmgard. Kocasının ülkesinde ona ''Almanya mı güzel, Türkiye mi?'' diye sorulduğu zaman ''Hiç yalan söylemeden Türkiye'yi daha güzel olarak tanımlayabilirim'' (s. 37) diyor. Ama bu duygu, bu açıklama, bu seçiş için hiçbir neden göstermiyor. Neden Türkiye? Günlük yaşamın tüm güçlüklerine, yoksulluğa, sancı dolu, ezik kadınlar dünyasına karşın neden bir masal ülkesi?

Belki yapıtın tek eksik yönü bu açıklamanın yapılmayışı. Ama akıcı dil, sürükleyici anlatımı ve çağdaş Alman yazınına kazandırdığı gerçekçi ve etkileyici yepyeni bir Türkiye kavramı ile çok beğeni toplayacak bir yapıt.

Esendal hakkında yanlış bildiklerimiz ve bilmediklerimiz-II

"KANT FELSEFESİNE GİRİŞ" VE GOLDMANN'DA BÜTÜNLÜK KAVRAMI

"Kant felsefesine giriş", Lucien Goldmann, Metis Yayınları, 1983.

SERDAR R. KIRKOĞLU

Lucien Goldmann'ın "Kant felsefesine giriş" adlı kitabı, Goldmann'ın öteki önemli iki kitabını da ("İnsan bilimleri ve felsefe", "Diyalektik araştırmalar") ortaklaşa çalışmalarla Türkçeye kazandırmış olan Afşar Timuçin tarafından dilimize çevrildi. Kitap iki ana bölümden oluşmakta: birinci bölümde, "Klasik felsefe ve batı burjuvazisi", "Kant'çı düşüncede ve genel olarak felsefede bütünsellik kategorisi" ve "Eleştiri öncesi dönem" konuları, ikinci bölümdeyse "Eleştirili felsefe ve sorunları", "Ne bilebilirim?, Ne yapmalıyım? Neyi umabilirim?" başlıklarını taşıyan konular ele alınmakta, bir de "İnsan nedir?" ve "Kant ve çağdaş felsefe" konularını içeren bir sonuç bölümü var.

Goldmann, çalışmasının başlangıcında, Kant düşüncesinin şimdiye değin yeteri kadar işlenen toplumbilimsel-insanbilimsel yanını bilerek bir yana bıraktığını ve onun yalnızca felsefi-metafizik nitelikli yapıtlarıyla ilgilendiğini belirtmekte. Goldmann kullandığı yöntem konusunda ise şu açıklamayı yapıyor: "Önerdiğimiz sorunları yalnızca bilgikuramı, ahlak ve estetik alanında kalarak, deneyimsel ve özellikle tüm başvurmalardan kaçınarak işleyebilirdik... Bununla birlikte, toplumbilime hiç sakınmadan başvurmaya karar verdiysek sorunu aydınlatmaya katkısı olabilecek şeyin hiçbir yanını dışta bırakmamak gerektiğine inandığımızdandır ve hem de çağdaş felsefenin bazı ürünlerine tepki olmak içindir, çağdaş düşüncenin bazı ürünlerinde sorunların ele alındığı "metafizik" üslup bize büyük ölçüde karanlıklaştırıcı ve aynı zamanda etkileri ve yakınlıkları silici görünmektedir" (s.31) Goldmann, "düşünce toplumbilimi" olarak adlandırdığı kendi girişiminin zamandan ve uzamdan bağımsız olması gereken nesnel doğru kavramıyla nasıl bağdaştırılabileceğini bir soru olarak ortaya atmakta ve bu soruya şu yanıtı getirmektedir: "Zamandan ve uzamdan az çok bağımsız bir tek felsefi doğru bulunsa bile, bu doğruyu tanıma olanağı düşünürün yaşadığı toplumsal koşulların bilinmesine bağlıdır" (s.36)

Goldmann'ın "Kant felsefesine giriş" adını verdiği bu çalışmasıyla Kant felsefesine yönelmesi ve bu felsefede tüm düşünsel gelişimine dayanak noktası oluşturacak bir kavramı kalıt olarak almış olması-kuşkusuz, Lukacs'ın aracılığı unutulmamalıdır- üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Bu kavram, Goldmann'ın felsefi toplumbiliminin eksenini olşuturan Kant'ın "bütünlük" kategorisidir. Goldmann, bu kavramın ilk kez Kant'da varoluşsal bir önemle ortaya çıktığını vurgular. Goldmann, bu anahtar kavramı kendi oluşumsal-yapısalcılığı (structuralisme génétique) içinde dural yapısalcılığa karşı olarak kullanmış, "bütünlük" kategorisindeki diyalektik yanı felsefe yapıtlarının olduğu kadar yazın yapıtlarının da kökeninde aramıştır. Goldmann düşüncesini bir baştan bir başa kuşatan bu kavramın, bir anlamda, onun mihenk taşı olduğu söylenebilir. Usçuluğun, olguculuğun, dural yapısalcılığın ve kurgusal idealizmin tüm biçimleriyle giriştiği tartışmalarda kendisine kılavuzluk eden hep bu kavram olmuştur. Bunun için bu kavram üzerinde biraz durmak istiyorum.

Goldmann'ın 1970'de ölümünden hemen sonra, bir süre çalışmış olduğu "Ecole des hautes études" den iki öğretilisi, Sami Nair ile Michael Lowy, Goldmann'ın anısına bir yaşamöyküsü yayınladılar. Goldmann'ın daha çok düşünsel serüvenini konu edinen bu çalışmada, onun "bütünlük" kavrayışına şöyle yaklaşmaktalar: Goldmann'ın gözünde bütünlük, cebir denklemine benzer bir soyutlukta değildir. Bütünlük, kuramsal, biçimsel bir modelle değil, kuruluş sürecinde bulunan gerçekliğin kendisiyle ilgilidir. Sürekli bir oluşumdur bütünlük. Bu bütünlüğü kuramsal olarak kurmaya girişen öznenin kendisi de bu sürecin bir an'ıdır. Bu belirleme şu demeye gelir: özne, bütünlük karşısında dışsal bir bakış olamaz. Bu bütünlüğe katılır özne. Marx ile Lukacs'ın ardısıra giden Goldmann, kendi bütünlük kavrayışının Hegel'in saltık idealizmindeki bütünlük kavrayışı karşısındaki konumunu şöyle belirler: Hegel'de saltık Bilgi'de doruğuna erişen Tin'in bir devinimi olan bütünlük, gerçekliğin değil de kavramın kendi içsel yasasına bağlıdır. Hegel'de özne ile nesnenin tümel özdeşliği, maddesel dünyanın tinsel dünya içinde çözündüğü bir bütünlük kavrayışını varsayar. Oysa Goldmann'a göre, bütünlük hem maddeselliği hem de tinselliği kuşatan evrensel bir gerçekliktir. Goldmann, bu iki belirlenim arasındaki ilişkinin basit, birebir bir ilişki olmadığını söyler. Özne ile nesne arasında saltık, tümel bir özdeşlik yoktur. Bu ilişkide Goldmann daha çok bir denge ve görecelik bağıntısı olduğunu düşünür. Bir başka deyişle söylersek, bilinç ile gerçeklik, özne ile nesne arasında görece bir özerklik söz konusudur. Bilinç denilen şey yaratıcı öznelliğin basit bir ürünü değil, öznellik ile nesnellik arasındaki ilişkinin sonucudur. Hegel'in saltık idealizminde olduğu gibi modern usçuluklarda da, sözgelimi bir Althusser'in dural yapısalcılığında, bütünlük kavrayışı bambaşka bir görünümle ortaya çıkmaktadır. Althusser'de Hegel'in tersine, nesnenin özne, maddeselliğin tinsellik üzerinde saltık bir önceliği vardır. Althusser'de bütünlük nesnel bir veri olarak düşünülür ve kuramsal çözümlemenin temel axioumu olarak kullanılır. Althusser'e göre, bütünlük "hep önceden verilmiş karmaşık bir bütün"dür ve bu bütünü yeniden bilimsel olarak kurmak sözkonusudur. Bu kavrayış çevresinde bütünlük, içeriği uygulanan bilimsel çözümlemenin gücüne göre kavranabilen bir olgu olarak belirir. Oysa Goldmann'a göre, bütünlük hiçbir zaman nesnel olarak verilemez, bütünlük, temelde, insan etkinliğinin bir ürünüdür İnsani eylem, bir başka deyişle tarih, bütünlüğün sürekli bir dönüşüm sürecidir. İnsan yeni bütünlükleri yaratmak için eskileri sürekli olarak yıkar, bütünleyişler saltık değil görecedir. İçerik ile biçim arasındaki ilişki, biçimin içeriğin dolaylı bir sonucu olduğu diyalektik bir ilişkidir. Yani biçim, içerigin dönüşüm deviniminden gelir. Goldmann'ın devingen yapısalcılığında, bütünlüğün bağlı olduğu içsel yapılar, bir başka deyişle "parça"lar saltık olarak varolan şeyler değillerdir, bunlar hep bir değişim ve dönüşüm süreci içinde bulunurlar. Bu süreç, nicelikten niteliğe, bir yapıdan ötekine geçiş sürecidir. Bu oluşum süreci içinde, yapının (ya da parçanın) konumu son çözümlemede, bütünlük tarafından belirlenir, bunun tersi hiçbir zaman geçerli değildir. Yapının kendisi bir yapılaşma (structuration) olarak ortaya çıkar. Gerçekte Goldmann, yapı sözcüğünden çok Jean Piaget'den almış olduğu "yapılaşma" terimini kullanmayı yeğlemektedir. Böylelikle Goldmann, metafizik idealizme de olgucu ve yapısalcı usçuluğa da kendi bütünlük kavrayışı açısından cephe almaktadır. Son söz olarak diyebiliriz ki, Goldmann'ın tasarımladığı bütünlük biçimsel bir bütünlük değil, diyalektik bir bütünlüktür.

"İnsan bilimleri ve felsefe" ile "Diyalektik araştırmalar" başlıklı ortak çalışmalardan sonra, Goldmann'ın 1967'de yayınlanan "Kant felsefesine giriş"ini Afşar Timuçin'in özenli, temiz Türkçesinden okuduğumuz için memnun olmalıyız.

MUZAFFER UYGUNER

II. Yazarlığı ve yapıtlarıyla ilgili bilgiler:

2.1- Memduh Şevket Esendal'ın öykü yazarlığı ve romancılığı üzerinde durulmuş; ama, hem öykü yazarlığı ve bunları yayımlaması hem de romanları konusunda yanlış bilgiler verilmiştir.

Sözgelişi, bir edebiyat tarihi kitabında şu bilgilere rastlıyoruz: "M.Ş. Esendal'ın hikâyeye başlaması oldukça eski tarihlere çıkar (1916). Yazıp da yayımlamadığı ilk hikâyelerine bakılırsa, onun bu alandaki kıdemi aşağı yukarı Ömer Seyfettin'le beraberdir. Böyle olduğu halde, o yıllarda moda olan hiçbir edebî topluluğa katılmamış, hikâyelerini ancak Cumhuriyet'in ilânından sonra yayımlayabilmiştir (1925)."

Elimizdeki bilgilerin ışığında diyoruz ki, 1916 tarihi yanlıştır. Çünkü, Esendal, 1916 yılından önceleri de öyküler yazmıştır. Bütün öykülerinin yayımında bu durumu herkes görecektir. Burada hemen belirtelim ki, Esendal, ilk öyküsünü 1911 yılında yayımlamıştır. Evet, yayımlanan ilk öyküsünün adı, bizim bulgularımıza göre, "İkisinin Arasında" olup Çığır adlı gazetenin 1911 yılındaki 40'ıncı sayısında yayımlanmıştır. Gene aynı gazetenin aynı tarihli ve 47'nci sayısında da "Korku" adlı öyküsü yayımlanmıştır. Aynı gazetenin 1913 yılındaki sayılarında da beş öyküsünün yayımlandığı saptanmıştır. Bu öyküler, öykü kitaplarının dördüncüsünde yer alacaktır. 1925 yılında yayımlandığı söylenen ise Meslek gazetesi ile ilgilidir ve bilindiği üzere bu gazetede Miras adlı romanı tefrika edilmiştir.

2.2- Öykülerinin sayısı konusunda verilen bilgiler de gerçeği yansıtmaktan uzaktır.

Bilindiği üzere, Esendal, öykülerini iki kitapta toplamıştı. Bu iki kitapta 25'erden 50 öykü bulunuyordu. Sonradan, Tahir Alangu düzenlemesiyle yayımlanan iki ciltte yer alan öykülerden bu elli öykü ayıklanınca geriye 20 öykü kalmaktadır. Böylece, kitaplarına girmiş öykülerin toplamı 70 olmaktadır. Daha önce, sayın Salim Şengil, "kitap haline gelmemiş hikâyelerini 46 olarak göstermişti Seçilmiş Hikâyeler Dergisi'nde. Sayın Cahit Külebi de Türk Dili dergisinde yayımlanan bir yazısında (1 Temmuz 1952) öykülerinin sayısını 200 olarak belirtmişti.

Bir dizide yayımlanmak üzere elimizde bulunan öykülerinin toplamı, yukarıda andığımız kitaplarda yer alan 70 öyküden ayrı olarak mirasçıları tarafından verilen 162 öyküyle birlikte 232'dir. Ancak, bunların arasında ikinci kopyalar olduğu gibi değişik biçimde yazılmış ikinci yazımlar da vardır. Fakat, yaptığımız taramalarda yeni öykülerle de karşılaşmış bulunuyorum. Şu anda, kesin bir rakam verebilmek benim için de güç olmaktadır. Şimdilik, Somut'un 24 Haziran 1983 tarihli sayısının birinci sayfasındaki haberde belirtilen 220 rakamını anabiliriz burada.

Bu sayıyı bulan öyküleri yayımlandığında, Esendal'ın, 1911 yılından sonraki yıllarda da, Cumhuriyetten önce, öyküler yazdığı görülecektir. Çünkü, öykülerin bazılarında yazım tarihleri belirtilmektedir.

Öykülerinin sanat değeri açısından yapılan incelemelerin, bütün öykülerinin okunup değerlendirilmesinden sonra asıl temele dayanacağı kanısındayım.

2.3- Esendal'ın, 1983 yılına kadar kitaplaşmış tek romanı Ayaşlı ile Kiracıları adını taşıyan romanıydı. İlk basımında Ayaşlı ve Kiracıları adını taşıyan bu roman, 1946 yılında CHP Roman Ödülü'nde derece de almıştı. İlkin Vakit gazetesinde tefrika edilen bu romanın üç bölümünün bu ilk tefrikada çıkarıldığı, ilk baskının da bu biçimiyle yapıldığı, sonraki basımlarda bölüm numaralarının rakamsal diziye uygun duruma getirildiği söylenmektedir. Bu konuda bir bilgimiz ve ilgimiz yoktur. Bu konuda uzmanlar elbette tartışacaklardır. Emine Sarıdal ise "bazı bölümlerinin çıkarıldığını ne gördüm, ne işittim" demektedir 10 Mayıs 1983 tarihli mektubunda.

Elimizdeki bilgilerin ışığında diyoruz ki, 1916 tarihi yanlıştır. Çünkü, Esendal, 1916 yılından önceleri de öyküler yazmıştır. Bütün öykülerinin yayımında bu durumu herkes görecektir. Burada hemen belirtelim ki, Esendal, ilk öyküsünü 1911 yılında yayımlamıştır.

1983 yılında, Bilgi Yayınevi, şimdiye dek hiçbir yerde yayımlanmamış olan Vassaf Bey adlı romanını kitap olarak yayımladı. Müsveddeler arasında ikinci yazımı da bulunmuş ve bitirilmemiş bu ikinci yazım da kitaba eklenmiştir. İlgi duyacaklar, bu iki metni karşılaştırıp bazı vargılara varabilirler.

1925 yılında Meslek gazetesinde tefrika edilen Miras adlı roman da bu yılın sonlarına doğru kitap olarak yayımlanabilecektir sanıyorum.

Dr. Mustafa Şerif Onaran, Türk Dili dergisinin Türk Öykücülüğü Özel sayısında (Temmuz 1975, sayı: 286), İzmir'de yayımlanmış bulunan Sada-yı Hakk gazetesinde Melik Tavus adlı

bir romanının tefrika edildiğini belirten bilgiler de vermişti. Bu romanın durumunu da araştırmaktayız. Bu roman konusunda bilgisine başvurduğumuz Emine Sarıdal, 10 Mayıs 1983 tarihli mektubunda, hiçbir bilgileri olmadığını, annelerinin de böyle bir yapıtı hatırlamadığını yazmıştır.

Seyit Kemal Karaalioğlu, Türk Edebiyatı Tarihi'nin 4'üncü cildinde (İnkılâp ve Aka Yayını, 1982), "Yazarı çok yakından tanıyan Salim Şengil ve Ahmet Kutsi Tecer de bu son sayılar ve bilgileri doğrulamakta ve ayrıca Ulus gazetesi için hazırladığı bir romanın varlığından haber vermektedirler" demektedir (s.608). Bir başka kaynak kişi de böyle bir romanın varlığını doğrulamış, konusu hakkında da bilgi vermiştir. Ancak, romanın kimde olduğu, nerede bulunduğu, adının ne olduğu henüz öğrenilememiştir. Çeşitli söylentiler üzerinde durulmaktadır.

2.4- Cahit Külebi, yukarıda andığımız yazısında, Esendal'ın oyunlar da yazdığını ve birkaç oyunu bulunduğuna değinmişti. Bu konuda bilgisine başvurduğum kızı Emine Sarıdal, 10 Mayıs 1983 tarihli mektubunda şunları bildirmiştir: "Babam hiç durmadan, aralıksız yazı yazardı, bu meyanda, piyesler de tasarladığını ben biliyorum. Ancak hiçbiri tasarıdan ileri gitmemiştir. Çocuk hikâyeleri, çocuk şiirleri bile yazdığı olmuştur."

Oyun yazarlığı konusundaki bilgimiz bu kadar. Daha ileri bir bilgisi olan ya da olanlar varsa ve bilgilerini yazarlarsa elbette çok yararlı bir hizmette bulunmuş olurlar.

2.5- Sayın Esendal'ın özellikle yurt dışındaki görevleri sırasında bazı kişilere mektuplar yazdığı bir gerçektir. Bu mektuplardan elde bulunan 89 kadarı da kitap olarak yayımlanacaktır. Ancak, bu sayının dışında mektuplarının olacağını sanıyorum. Özellikle de, Dr. Mustafa Şerif Onaran'ın yukarıda anılan yazısında sözkonusu ettiği üzere, sayın Rıza Bekin'de birçok mektubun olması gerekiyor. Tarafımızdan da bazı mektuplar sağlanmaktadır. Ellerinde mektupları bulunan sayın okurlarımızın, bu mektupların fotokopilerini göndermelerini ya da yayımlamalarını veya yayımlandıkları yerleri bildirmelerini özellikle diliyorum.

2.6- Sayın Emine Sarıdal, öyküler ve mektuplar dışında başka yazılarının bulunmadığını bildirmiştir. Mesleki bazı etüdlerinin, kişisel bazı notlarının elbette ayrı tutulması gerektiğine de değinmiştir. Ülkü dergisinde bazı yazılarının imzasız olarak yayımlandığı öğrenilmiş ise de bunların hangileri olduğu saptanamamıştır. Bunların hangileri olduğunu bilenlerin bilgi vereceği inancındayım. Atatürk ile ilgili bir anısının ise Dost dergisinde (c.7, sayı:32) yayımlandığını saptadık.

Bilindiği üzere, Esendal, öykülerini iki kitapta toplamıştı. Bu iki kitapta 25 eserden 50 öykü bulunuyordu. Sonradan, Tahir Alangu düzenlemesiyle yayımlanan iki ciltte yer alan öykülerden bu elli öykü ayıklanınca geriye 20 öykü kalmaktadır. Böylece, kitaplarına girmiş öykülerin toplamı 70 olmaktadır. Öykülerin sanat değeri açısından yapılan incelemelerin, bütün öykülerin okunup değerlendirilmesinden sonra asıl temele dayanacağı kanısındayım.

2.7- Birçok yazıda, ölümünden 30 yıl sonra yayımlanmak üzere anılarını da yazdığı belirtilmiş; birçok kişi de ağızdan bu bilgiyi aktarıp durmuştur. Bu konudaki sorumu, 10 Mayıs 1983 tarihli mektubunda, Sayın Sarıdal şöyle cevaplamıştır "Bu soru enteresan; çünkü babamız öleliberi, yazdığını söylediği, ölümünden 30 yıl sonra çocuklarının yayımlayacağı herkesce bilinen anılarını arayıp durduk, izine rastlayamadık. Türk Dili'nde yayımlanan bölümden başka bir Afganistan yolculuğu bölümü var elimizde. Bulabilseydik elbetteki onları da yayımlamak isterdik."

Anılar konusunda ailesine yardımcı olacakların, yazınımıza da, Esendal'ın kendisine de yararlı olacağına inanıyoruz.

Aydın sadizmi üzerine

—3—

ALEV ALATLI

YAZI: "Geçenlerde İlhan Berk'ten bir mektup aldım. Zarfın arkasına şu cümleyi yazmış: "Senin Uzun Atlar Denizi anlaşılmadı. Yazık!"Ben Uzun Atlar Denizi'nin de anlaşılamadığı kanısında değilim. Yaşları ancak bu iki kitabın yaşı kadar olan nice genç arkadaşımın bir arada yayımlanan bu iki kitabı sevdiklerini, anladıklarını biliyorum. Hatta, şaşacaksınız, onu, orta okul üçüncü sınıfta okuyan bir öğrencinin elinde de gördüm. Bana, bu şiirleri değişik bulduğunu, sevdiğini söyledi. İlhan Berk, "anlaşılamadı" *derken, eleştirmenlerce değerlendirilmedi, üzerinde durulmadı demek istiyor sanırım. Ama eleştirmenler hangi kitabı değerlendiriyorlar ki? Adı eleştirmene çıkmış bir* **Asım Bezirci**'*nin şiirlerimi anlayabileceğini sanmıyorum. Nitekim, onun bir seçkisi vardır, 1056 sayfalık. Adı da* **Dünden Bugüne Türk Şiiri.** *Bir tek ben yokum o seçkide. Bu, benim şiirlerimin değersizliğinden değil, Bay Bezirci'nin şiirden anlamadığı ya da çok 'kindar biri olduğunu' gösterir. (5)"*

Mantıksal ögelerine indirgeyelim:

ÖNERMELER:

- **Uzu Atlar Denizi** *adlı kitabımın, nice genç arkadaşlarım tarafından sevildiğini ve anlaşıldığını biliyorum.*
- *Orta okul üçüncü sınıfta okuyan bir öğrenci de bana bu şiirleri değişik bulduğunu sevdiğini söyledi.*

VARGI:

O halde, İlhan Berk **"Senin Uzun Atlar Denizi** *de anlaşılamadı, Yazık" derken, eleştirmenlerce değerlendirilemedi, üzerinde durulmadı demek istiyor.*

İddianın tanımı: *Non sequitor safsata. İlhan Berk'in demek istediği yukardaki önermelerden çıkarsanamaz.*

Devam edelim.

ÖNERMELER:

- *Eleştirmenler hiç bir kitabı değerlendirmiyorlar. (Bu önerme, yazarın, "Ama eleştirmenler hangi kitabı değerlendiriyorlar?" sorusunu, "Haklısın, hiç bir kitabı değerlendirmiyorlar". yanıtını almak için sorduğu varsayımına göre düzenlenmiştir).*
- *Asım Bezirci'nin 1056 sayfalık bir şiir seçkisi var.*
- *O seçkide bir tek ben yokum.*

VARGI:

Asım Bezirci gerçek eleştirmen değil, adı öyle çıkmış.

İddianın tanımı: *Tutarsızlık safsatası, fallacy of inconsistency. Önermelerin hem birincisi, hem de ikincisi aynı zamanda doğru olamaz.*

Bir başka anlayışla değerlendirelim.

ÖNERMELER:

- *Eleştirmenler kitapları keyiflerince değerlendiriyorlar.(Bu önerme, yazarın "Ama eleştirmenler hangi kitabı değerlendiriyorlar?" sorusunu, "işlerine hangisi geliyorsa ona göre değerlendiriyorlar." yanıtını almak için sorduğu varsayıma göre düzenlenmiştir).*
- *Asım Bezirci'nin 1056 sayfalık bir şiir seçkisi var.*
- *O seçkide bir tek ben yokum.*

VARGI:

Asım Bezirci gerçek eleştirmen değil, adı öyle çıkmış.

İddianın bu biçimde ele alınışı durumunda, geçerli olabilmesi için, üçüncü önermenin "kanıtı" ve "seçkilerine her şairi katmayan eleştiriciler keyfi hareket ediyorlar demektir."gibisinden bir ek önermenin eklenmesi gerekir. Yazar, bu iki önermeye açıklık getirmediği sürece, iddiasını non sequitur, yani vargının önermelerden çıkarsanamadığı türden safsata olmaktan kurtaramaz.

Yazının bir başka iddiasını inceleyelim.

ÖNERMELER:

- *Asım Bezirci'nin 1056 sayfalık bir şiir seçkisi var.*
- *O seçkide bir tek ben yokum.*
- *Benim şiirlerim değerlidir.*

VARGI:

A. Asım Bezirci şiirden anlamıyor.

B. Asım Bezirci çok kindar.

İddianın tanımı: *Non sequitor, yani vargının önermelerden çıkarsınamadığı, abusive, aşağılayıcı bir safsata türü. Asım Bezirci'nin becerileri ve kişiliğini tanımlamak için bu önermeler yeterli*

SİNEMA

"Sinema Günleri 83" gerçek bir "sinema olayı"ydı

NEZİH COŞ

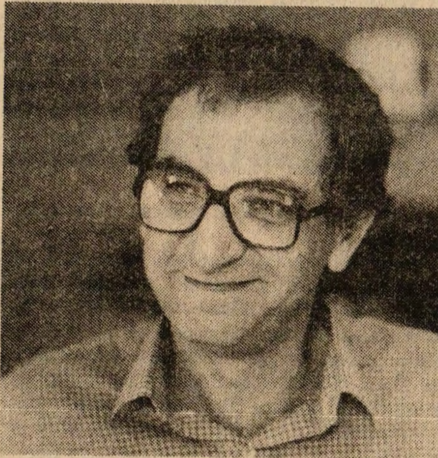
Çalışma saatleri içinde de olsa bir kesim sinemasever, Şahin ve Kieslowski ile konuşmak, onlarla sinemanın genel sorunları üzerine görüş alışverişinde bulunmak olanağını buldu.

Dikkatler şimdiden "Sinema Günleri 84"e çevrilmiş durumda. 1984 şenliğinin bu kez yaz sıcaklarına bırakılmadan Nisan ayında gerçekleştirileceği aşağı yukarı kesinleşmiş durumda.

XI. Uluslararası İstanbul Festivali çerçevesinde geçtiğimiz haftalarda yapılan "Sinema Günleri 83" gösterileri sinemaseverler için yaz sıcaklarında ter akıtmayı hak eden zengin, görkemli bir film şenliği olarak belleklere yerleşti. 125 lira gibi İstanbul Festivali'nin öteki sanat etkinlikleri yanında çok düşük (ve kutlanması gereken) bir bilet ücreti karşılığında gerçekleştirilen şenlik, seyirci ilgisi bakımından da öbür etkinliklere göre en ön sırada yer aldı. Kuşkusuz tüm filmler aynı ölçüde ilgi görmedi. ("Kadınlar Kenti" ve "Danton" en büyük seyirciyi topladı). Örneğin 4 haftalık şenliğin üçüncü ve dördüncü haftasında seyircinin ilgisi -belki sıcaklar, belki en ünlü filmlerin gösterilmiş olması ve bayram tatili nedeniyle- bir ölçüde düştü. Ama yine de İstanbul seyircisi, ülkemizde şimdiye dek düzenlenen bu en geniş kapsamlı ve en nitelikli uluslararası film şenliğine gerekli ilgisini esirgemedi. Sinemalarımızda yıllardır Amerikan filmi izlemeye alışmış sinemasever seyirci de "anında çevirili seanslar" sayesinde değişik ülkelerden değişik denemeler, özgün anlatımlı örnekler, düşündürücü yapıtlar izleme, sinema sanatının geniş boyutlarını görme, tanıma fırsatı elde ettiler.

"Sinema Günleri 83", iki yabancı yönetmeni, Mısır'ın en değerli sinemacısı Yusuf Şahin'le Polonya sinemasının genç kuşağının dikkate değer adı Krzysztof Kieslowski'yi de seyircimizle doğrudan tanıştırdı. Çalışma saatleri içinde de olsa bir kesim sinemasever, Şahin ve Kieslowski ile konuşmak, onlarla sinemanın genel sorunları, ülkelerindeki film yapım koşulları ve filmleri üzerine tartışmak, görüş alışverişinde bulunmak olanağı buldu. Yabancı yönetmenlerin kimi düşünceleri basın organları aracılığıyla da tüm kamuoyuna yansıtıldı.

Şenlik gösterilerinin dikkati çeken bir yanıysa son yıllarda kendilerinden söz ettirmiş Atıf Yılmaz, Ömer Kavur, Ali Özgentürk, Sinan Çetin gibi çoğu genç kuşaktan adlar dışındaki yönetmenlerimizin (Orhan Aksoy'un hakkını yemeyelim) ve genel olarak bütün bir Yeşilçam kesiminin şenliğe karşı gösterdikleri ilgisizlikti. Bu kişiler ya sinemayı çok iyi bildiklerine inanıyor, ya kendileri ve çevreleri dışında olumlu bir iş yapılmasını çekemiyor ya da sinemayı -

Şenliğin konuklarından

(Fellini), **Danton** (Wajda), **Toprak** (Şahin), **Basileus dörtlüsü** (Carpi), **Orkestra Provası** (Fellini), **Orkestra Şefi** (Wajda), **Amatör** (Kieslowski) ve **Olayların Gidişi** (Wenders) oldu. Yani İtalyan, Polonya, Mısır ve B.Alman filmleri. Bunlardan ikisi (**Danton** ve **Toprak**) doğrudan siyasal-toplumsal bildiri filmleriydi. Ama hem bildirilerinin sağlamlığı, hem de bunu etkili, canlı bir sinema diliyle zenginleştirmeleriyle önem kazanıyorlardı. Merakla beklenen **Danton**, Wajda'nın çapına yakışır bir ustalıktaydı. Yönetmen 1789 Fransız devriminin hemen sonrasında iki önder Danton ve Robespierre'in çatışmalarını işlerken belki tarihsel olguları ve kişiliklerin gerçek özelliklerini biraz çarpıtıp isteğine uyduruyor, biraz şematikleştiriyordu -filmin insanın iç dünyasına yeterince inmediğini vurgulayayım- ama "devrimcilerin adına hareket ettikleri kitleden kopuşu" temasını alabildiğine net, açık seçik ve çarpıcı biçimde yansıtıyordu. **Danton** için, konuk yönet-

karar verişinin öyküsüydü **Amatör**. Yalnızca siyasal gelişmelerini izleyebildiğimiz bir toplumun 4 yıl öncesinden gelen ve ilginç gözlemler taşıyan, ustaca anlatılmış, iyi oynanmış, soluklu bir örnekti Kieslowski'nin yapıtı.

B.Alman sinemasından Wim Wenders'in 1982 Venedik Şenliği birincisi **Olayların Gidişi**, bence Fassbinder'in 1981 Berlin Şenliği birincisi **Veronika Voss'un Tutkusu**'na göre daha boyutlu, daha yenilikçi, daha özgün bir deneme olarak "Sinema Günleri 83"ün en iyileri grubuna girmeyi hak ediyordu. Wenders, Portekiz kıyılarında çekilen küçük bütçeli ama önemsiz olduğu anlaşılan, siyah-beyaz bir bilimkurgu filminin parasal güçlükler yüzünden yarıda kalmasını, tüm ekibin uzun bir bekleyişe girmesini ve sonunda yönetmenin Hollywood'a giderek ortalardan yiten yapımcısını bulup hesaplaşmasını temel eksen almış, bu arada ilk yarıdaki bekleyiş boyunca film ekibindeki çeşitli uluslardan kişilerin bireysel sorunlarını, gerçek sanatsal tutkularını, sinemayla para yönünden ilgilenişlerini, aralarındaki iletişimsizliği, gerçek yaşama (bir bekleyişin durgun süreci) uygun biçimde işlemişti. Film, ikinci yarısıyla Hollywood'un yapım kurallarının bir eleştirisine yöneliyor, Siyah-Beyaz oluşu (Henri Alekan'ın çalışması nefisti) alışılmış dramatik anlatımı kırmaya yönelen tutumuyla da doğrudan anti-Hollywood bir örnek oluşturuyordu. Wenders'in filminin senaryosunu Hollywood dışı Amerikan sinemasının ilginç adı Robert Kramer'le birlikte yazmış olması da dikkati çekiyordu.

GERİYE KALAN İLGİYE DEĞER YAPITLAR

En nitelikli bulduğum yukardaki filmleri geriye kalan çeşitli yönlerden ilgiye değer filmler dizisi izledi. Bu yapıtların hiçbirinin "kötü" yada "düzeysiz" sayılamayacağını yineleyeyim.

netmenin yaşamı boyunca yakınlarına karşı sert ve bencil davranmasını çocukluğunda karşılaştığı aile baskılarına bağlıyor, tüm yaşamı boyunca insan ve sanatçı özgürlüğünden yana çıkışını vurguluyor, sinemaya olan sonsuz tutkusunu, tek tek başlıca filmlerinin (1970'lere kadar) çekim ve gösterim öykülerini, ulusallık, batı ölçülerine karşı çıkma gibi sorunlarla yüzleşmesini dile getiriyordu. Yusuf Şahin, bu son yapıtıyla kendisini de eleştirebilen olağanüstü alçakgönüllü sanatçı kimliğini ortaya koyuyor, Mısırlı bir sanatçının uluslararası şenliklerdeki ezik, çekingen durumunu oldukça başarılı bir gülmece anlayışı içinde yansıtıyordu. **Bellek**, yarım yüzyıllık Mısır siyasal tarihinin küçük değinişlerle yansıtıldığı, **Niçin İskenderiye?**'de anlatılanları da özetle içeren, çok daha geniş kapsamlı, anlamlı, güzel bir özeleştiri filmiydi.

Geriye kalan yapıtlardan Losey'in **Don Juan**'ı ilginç bir opera-sinema denemesiydi. Losey, Mozart'ın ünlü yapıtını doğal dekorlar içinde opera müziğiyle sinemalaştırırken benzersiz bir "atmosfer filmi" ortaya koyuyordu. Klasik İtalyan şatoları, soyluların yaşamı, hizmetçi ve uşakların dünyasından kesitler, güzel görüntüler ve akıcı, devingen bir kamera çalışmasıyla (Gerry Fisher) yansıtılıyordu. Frédéric Rossif'in 1982'de yaptığı **Brel** adlı derleme-filmse bu sanatçının yaşamı ve gizemli kişiliği üstüne açıklayıcı bir belge olmaktan çok, sanatına duyulan saygının bir yansıması, ona adanmış bir "anma filmi"ydi. Yapıt, özellikle Brel'in şarkılarını sevenler için kaçırılmayacak bir şölendi. Ancak şarkıların sözlerini anlamak da bu filmden tad alabilmek için gerekli bir koşuldu. (Çevirisiz sunulan bu filmde, her şarkının en azından neden söz ettiği şarkı aralarında birkaç cümleyle özetlenebilirdi).

Oblomov'un Yaşamından Birkaç Gün (1979), seyircimizi son yıllarda adından çok söz edilen Sovyet yönetmeni Nikita Mihalkov'la ta-

o donuk sinema dili içinde doğrusu yeterince ilginç gelmiyordu.. Yusuf Şahin'in şenlikteki dördüncü filmi **Merkez Garı** 1958'lerin Mısır sineması için gerçekçi öğeleri, iyi oyunculuğu ve rahat anlatımıyla "düzeyli bir örnek" sayılmalıydı... İtalyan Nanni Moretti'nin 1981 Venedik Şenliği'nde "jüri özel ödülü" alan **Altın Düşler**' i-üçüncü uzun filmi- anasının kuzusu olmaktan kurtulamamış ve umarsız bir aşk içinde kıvranan genç bir yönetmenin toplumsal sorunlara burun kıvırıp bu kişisel sorunlarını işleme tutkusunu ve eleştirilere uğrayışını anlatıyor; ilk yarısı oldukça ilginç sayılabilecek film, ikinci yarıda düş sahnelerinin alabildiğine artışıyla anlamsız bir saçmalamaya düşmeye başlıyordu..

Çek filmi **Tanrısal Ema**, yüzyıl başlarında ABD hesabına casuslukla suçlanan masum opera sanatçısı Emma Destinova üzerindeki baskıları insancıl yanı güçlü (Bozidara Turzanova'nın başarılı oyununu belirtmek gerek) ama oldukça kişiliksiz ve donuk bir sinema diliyle işliyor, yönetmen Jiri Krejcik adına kaçırılmış bir fırsat oluyordu... François Truffaut'un **Son Metro**'su da rahat ve uçarı sinema dili, César ödüllü başarılı oyuncuları (C. Deneuve, G. Départdieu) ve tiyatroyu tutku olarak benimseyen sanatçılara adanmış bir öyküyü anti-faşist bir tutumla bağdaştırıp işlemesine karşın doyurucu değildi. Kahramanlar derinliksiz, toplumsal dekor silik, olaylar yapmacık bir görüntüdeydi. Sonuç, **Son Metro**'nun kimi iyi sahneleri yanında akılda pek iz bırakmayan, biraz yüzeyde bir çalışma olduğuydu... Mauro Bolognini'nin Truffaut'ya göre daha yüksek bir estetik düzey taşıyan **Kamelyalı Kadın'ın Gerçek Öyküsü** de bence şenlikteki çoğu filmin yanında zayıf kalıyordu. Bolognini'nin A. Dumas Fils uyarlaması kimi özgün yanlarına karşın yeni ve önemli bir özellik taşıyor sayılamazdı. Filmin tüm ağırlığını oluşturan 19. yüzyıl Paris'inin yoz Paris soylular çevresi daha çok Isabelle Huppert'in çıplaklığını estetik bir öğe olarak kullanmaya olanak tanıyordu.

GELECEK YILKİ "SİNEMAGÜNLERİ" NİSAN'DA

"Sinema Günleri 83"ün izleyebildiğim filmlerinden kısa izlenimlerim böyle... Ve dikkatler şimdiden "Sinema Günleri 84"e çevrilmiş

yani mesleklerini- aslında sevmiyor olsalar gerekti. Bu insanların ayaklarına kadar gelmiş böylesi bir sinema şöleninde 100 liracığıyla birkaç saatini 7-8 sıradışı filme ayırmaması karşısında bile doğrusu yalnızca "pes" denirdi.

BAŞARILI BİR DÜZENLEME

"Sinema Günleri 83"ün düzenleme yönünden olumlu bir not aldığınıda hemen vurgulamak gerek. Açıklanan izlence günü gününe, saati saatine uygulandı. Gecikerek sunulan Josepha ile sansürümüzün azizliğine uğrayıp gösterilemeyen -neyse ki yalnızca bir film- **Deri/Ten** dışında izlencede hiçbir değişiklik olmadı. Anında çevirilerin çoğu başarıyla gerçekleştirildi. Birkaç İtalyan filminde bir bayan çevirmenin sözcükleri uzatıp yayarak ve duygularını katarak yaptığı aktarmalar izleme atmosferini bozduysa da bu aksaklık sonraki filmlerde başka çevirmenlere görev vererek giderildi. Kimi filmlerde de çeviri altyazılardan yapılmasına karşın filmin özgün sesinin yeterince kısılmaması -Yusuf Şahin'in yapıtlarında olduğu gibi- anlama güçlüklerine neden oldu. Ama kadı kızında da bu kadar kusur olduğu söylenebilirdi.

Çevirilerde görev verilen kişilerin eş-dost çevresinden değil de bu iş için özel eğitim görmüş profesyonel çevirmenler arasından seçilmesi de övgüye değer bir tutumdu. Bazı filmler için önceden hazırlanmış diyalog listesinden okuma yapılması da öyle. Yine şenlik düzenleyicileri başta söz verdikleri gibi iki yabancı yönetmeni İstanbul'a getirmeyi başardılar. Üç Amerikan, bir B.Alman filminin (**İşte Eğlence, Winifred Wagner, Otello'yu Filme Alırken, Yapımcılar**) yalnızca AKM'nin küçük salonunda sunulmasıysa bu filmlerin kopyalarının 16 mm. olmalarından doğdu. Ancak bunun önceden saptanabilmiş olması ve AKM'de gece gösterisi yapılmadığı için bu filmlerin tatil günlerine yerleştirilmeleri yine de olumlu bir şeydi. 18.00 seanslarının işten geç çıkanları düşünerek 18.15'ten önce başlatılmaması da (bu seansın 18.30 olarak ilanı kuşkusuz daha gerçekçi olurdu) bir başka olumlu uygulamaydı.

"Sinema Günleri 83"ün en genel niteliği sinema mevsimi boyunca izlenen filmlerden çok ayrı, değişik dil araştırmaları, düşünceleri yönelimleri içindeki yapıtları seyircimize sunmasıydı. Örneğin film dışalımcılarımızın ölçülerini uygularsak, sunulan 30 yabancı filmin birkaçı (zaten satın alınmış olan **Son Metro** ile belki **Kadınlar Kenti**, belki **Kamelyalı Kadın**, vb.) dışında, bu şenlikte tecimsel sinemalarımız için geçerli olabilecek bir örnek yoktu denebilir. İşte size "Sinema Günleri 83"ün en genel anlamda önemi, sinema sanatı yönünden değeri. Son birkaç yıldır ülkemizde ancak birkaç bellibaşlı ülkenin kültür merkezlerinde -çevirisiz olarak- iyi film izleme durumunda kalan sinemasever seyirci için şenlik, kaçırılmaması gereken bir şölen oluşturdu.

Kendi adıma, AKM'deki 16 mm.lik üç belgeselle (**İşte Eğlence, Otello, Winifred Wagner**) Avusturya yapımı **Tek Başına Dansediyor**'u izleyemedim. Tek tatil olanağım olan bayramla çakışmaları yüzünden (Türkiye'de profesyonellik kazanamayan sinema yazarlığının yazgısı) Yunan filmi **Altın Saçlı Kız**'ı, Sovyet filmi **Dostoyevski'nin Yaşamında 26 Gün**'ü ve Fransız filmi **Josepha**'yı da öyle. **W. Wagner, Josepha** ve **Altın Saçlı Kız**'ı haklarında çok iyi eleştiriler duymamakla birlikte kendim için birer kayıp saydığımı (özellikle W.Wagner'i) belirteyim. Geri kalan 23 filmin hiçbiri için sıradan ya da önemsiz deyimlerini kullanamayacağımı da. İzlediğim her film, az ya da çok ilginç özellikler taşıması ve görülmeye değer oluşuyla şenliğin olumlu düzeyine katkıda bulunuyordu.

Gördüklerim arasında ve beğeni ölçülerim içinde şenliğin en iyi yapıtları **Kadınlar Kenti** ile Kieslowski'nin bugünkü Polonya sinemasını anlaştıran bir film olmadığı yolundaki sözlerine katılmak olanaksızdı.. **Toprak**, Yusuf Şahin'in dört filminden en iyisi, en oturmuşuydu. 1930'ların Mısır'ında, büyük toprak sahiplerinin küçük çiftçilerin tepkisine yol açan su ve toprak gaspı girişimleri alabildiğine canlı, boyutlu bir dille işleniyordu. Bizim sinemacılarımızın bu filmden alacağı çok önemli dersler vardı. Tipleme zenginliği ve kitle eylemi içinde tek bir kişinin (örneğin filmin "jön"ü) alabildiğine sivrilmemesi (hatta filmde alışılmış anlamda "jön" dahi bulunmaması) bunlar arasındaydı.

Federico Fellini, iki filmiyle şenliğin havasına gerçekten renk katmıştı. Üstün sinemacı yeteneği ve korkunç düş gücüyle dünya sineması içinde (Y.Şahin dahil) pek çok yönetmeni etkileyen Fellini, **Kadınlar Kenti** ile yeni bir başyapıt veriyordu. Çağdaş toplumda insanın cinsel bencilliği, yaygın bir sevgisizlik ve kadın-erkek iletişiminin güçlüğü usta yönetmenin iç içe geçmiş temalarından yalnızca birkaçıydı. Film, öte yandan Fellini'nin gülmece dozu en yüksek, en hicivli çalışmalarından biriydi (özellikle feminist harekette görülen erkek düşmanlığı ve eşcinselliğe ilişkin sahneleri).. **Orkestra Provası** ise yine zengin bir insan malzemesi içeriyordu: Küçük tutkuları, doyumsuzlukları ve bencillikleri içinde bir orkestranın aylıklı elemanları hiçbir şey beğenmeyen şeflerine başkaldırıyor, gizemli bir müdahalenin (kara küre) etkisiyle sinip yeniden otoritenin emrine giriyorlardı. Fellini eski bir kilise dekorunu kuşkusuz baskıcı bir toplum simgesi olarak kullanıyor, dağınık ve başıbozuk öfkelerden, başkaldırılardan söz ediyor, bu tür eylemlere karşı bir bastırma simgesi kullanıyor (ordu ya da dış müdahale), bir çeşit toplumlardaki yöneten-yönetilen ilişkilerini irdeliyor ve açık bir öneri getirmemesine karşın insanlara bir uyarıda bulunuyordu.

Yönetmen, senaryocu ve görüntü yönetmeni olarak Fabio Carpi'nin imzasını taşıyan 1982 yapımı İtalyan filmi **Basileus Dörtlüsü** ise şenliğin en büyük sürprizlerinden biri oldu. Ölen arkadaşlarının yerini genç bir müzisyenle dolduran üç yaşlı ve ünlü oda müziği sanatçısının bu yeni yaşamlarındaki duygusal boşluklar, çelişkiler, olağanüstü bir oyunculuk ve yönetim, rahat ve başarılı bir anlatım ve güzel görüntülerle işleniyordu. İnsanı gitgide daha çok saran, alabildiğine insancıl, boyutlu, derinlikli bir yapıttı bu. Doğrusu, **Basileus Dörtlüsü**'nu izlerken, kendimi bir filmin değil de adeta gizli bir yerden tanık olduğum gerçek yaşamın karşısında duyumsadım ve filmin bitmesine üzüldüm.

Öbür iki Polonya filmi **Orkestra Şefi** (Wajda) ve **Amatör** (Kieslowski) de toplumlarındaki baskı düzenine şu ya da bu biçimde karşı çıkmaya çalışan, bu nedenle simgeselliğe yönelmiş ve alabildiğine iyi yönetilmiş, iyi oynanmış çalışmalardı. Wajda, eskiden annesini sevmiş yaşlı ama insancıl bir orkestra şefiyle, aynı mesleği gizli kalmış hükmetme eğilimleri için araç olarak kullanan genç kocası arasında kalan bir kemancı kadının durumunu işliyor, genç kocanın kişiliğinde sert ve baskıcı yöntemlerin bir eleştirisine gidiyordu. Polonya'da çevrildiği için **Danton** kadar açık ve direkt olmayan ama insancıl yanı daha güçlü, incelikli bir yapıttı **Orkestra Şefi**. Üç başoyuncusu da (J.Gielgud, K.Janda, A.Seweryn) birbirinden güzel oyunlar sergiliyorlardı.. Şenliğin konuk yönetmeni Kieslowski ise, 1979 Moskova Şenliği'nde Rosi ve Bardem'in yanı sıra üçüncü 'büyük ödül'-ü almış yapıtıyla çıktı karşımıza. 8 mm.lik amatör bir kamerayla filmler yapmaya merak saran genç bir emekçinin bu tutkusu nedeniyle karısıyla bozuşmasının, öte yandan gitgide daha toplumsal içerikli konulara el atarak üstlerinin tepki ve engellemeleriyle karşılaşmasının ve sonunda bütün bu gelişimini filmleştirmeye

Fassbinder'in **Veronika Voss'un Tutkusu** adlı siyah-beyaz yapıtı kuşkusuz ilginç ama yeterince sarmayan, kucaklamayan bir yapıttı. Bu belki de işlediği yarı-polisiye ve trajik öykünün soğuk yapısından geliyordu. 1940'ların ünlü bir kadın yıldızının çöküşünde yönetmen, yine kişilere karşı acımasız bir paragöz toplumun eleştirisine yönelmişti.. Doğu Alman filmi **Goya**, bu ülkenin en tanınmış sinemacısı Konrad Wolf'un 1971'de gerçekleştirdiği gösterişli ve ilgi çekici bir yapıttı. Film, ünlü İspanyol ressamı Goya'nın serseri gençliğini, boğa güreşçiliğini, çapkınlıklarını atlayarak, belli bir dönemini, saray ressamı durumuna geldiği 40 yaşlarını ele alıyor, yaşamının en büyük tutkusu Alba Düşesi ile olan ilişkileri çerçevesinde, soyluların yaşamıyla engizisyonun baskısı altında inleyen halkın sorunlarını yansıtma çelişkisini duymasını ve halk arasına karışma sürecini işliyordu. Wolf'un sineması yer yer düzeyini düşürse de genelde görkemli, canlı, etkili bir sinema ve içeriğiyle de dikkate değer bir yapıttı. Goya rolünde Kurt Böwe'nin ortaya koyduğu boyutlu kompozisyon da es geçilemezdi.

ABD sineması Mel Brooks'un **yapımcılarıyla** güldürü türünde ilginç bir örnek sundu. Broadway tiyatro çevrelerine yönelmiş bir hicivdi Brooks'un giriştiği. İş yapmayacak kötü bir oyun hazırlayıp, bu oyun için sanat düşkünü dullardan topladığı avansların üstüne yatmayı düşünen beş parasız bir tiyatro yapımcısının bu "kötü oyunun" seyircinin büyük ilgisini çekmesi (!) üzerine içine düştüğü çıkmazı öyküleyen Brooks, usta oyuncuları Zero Mostel, Gene Wilder ve Dick Shawn'ın kompozissyonlarıyla seyirciyi güldürmeyi de başarıyordu. Brooks'un biraz kaba hatlı öyküden çok komik durumlara dayalı güldürü anlayışının 1967 tarihini taşıyan başlangıç ürünüydü **Yapımcılar**.

Şenliğin konuk sanatçılarından Mısırlı Yusuf Şahin de **Bellek** (1982) ve **Niçin İskenderiye?** (1977) adlı iki son dönem filmiyle şenliğin bana göre ikinci grup yapıtları arasındaki yerini aldı. Şahin'in özyaşamsal öğelerden hareket eden iki filmi de 2,5 saate yakın uzunlukları, akıcı anlatımları ve İtalyan filmlerini anımsatan bol konuşmalı yapıtlarıyla belirginleşti. **Niçin İskenderiye?**'nin konusu II. Dünya Savaşı yılları Mısır'ında tiyatro meraklısı bir liseli gencin aile çevresinde geçiyor, gençlik tutkularından o dönemin toplumsal-siyasal özelliklerine dek (ülkede etkili İngilizlerin yerlerini Almanlara bırakıp bırakmayacağı; savaş nedeniyle gemi azıya alan kirli işler, kaçakçılık, vb.) birçok sorun iç içe işleniyor, yönetmenin Yahudi düşmanlığına karşı tutumu dikkati çekiyordu. Filmin son yarım saatinin tümüyle ABD'den tiyatro okulu bursu kazanan genç kahramanın yolculuk öncesi koşuşturmalarına ayrılmasıysa senaryonun dengesini biraz bozuyordu... **Bellek** ya da özgün adının çevirisiyle **Bir Mısır Öyküsü** ise 50 yaşlarında damar tıkanıklığı nedeniyle ameliyat edilen bir film yönetmeninin yaşamının bir muhasebesine girişmesinin öyküsüydü ve Freud'cu öğeler içeriyordu. Yusuf Şahin'in kendi geçmişini anlattığı film, yö-

Polonya filmi "Amatör"ün yönetmeni Kieslowski şenliğe konuk olarak da katıldı.

mıştırdı. 19. yüzyılın ünlü Rus yazarlarından İvan Gonçarov'un **Oblomov** adlı tanınmış romanını (1855) belli bölümleriyle uyarlayan Mihalkov, öyküsünü bir "dış ses" anlatısıyla bütünlüyordu. İlk yarıda, çocukluğunu yeniden bulduğu için uyumayı çok seven, topraklarının yönetim işleriyle uğraşmaktan hiç hoşlanmayan tembel ve amaçsız kahramanın dünyasını ana hatlarıyla çiziyor, ikinci yarıdaysa Oblomov'un Olga'ya olan çocuksu tutkusunu, kadının yönlendirmelerine karşın daha etkin ve çalışkan bir yaşama yönelemeyişini anlatıyordu. Filmde Oblomov tipi belli toplumsal kurum ve kurallar karşısında bir simge olarak yeterince anlamını bulabilmiş, tembel soylu Oblomov'la çalışkan kentsoylu arkadaşı Stolz arasındaki ayrım yeterince iyi işlenebilmiş sayılmazdı. Örneğin film, soylu Oblomov'a çok daha sempatik yaklaşarak belli bir nesnellikten uzak düşüyordu. Sorun galiba Oblomov'un dramını-sınıf olarak dramını- gözardı etmekten kaynaklanıyordu.

Japon kukla -filmi **Sonezaki'de Aşk İntiharları**, bu çok özgün alanda verilmiş seçkin bir örnek olarak dikkati çekti. Sevgi, bağlılık, ahlaklılık, kötülük, onur gibi kavramlar çerçevesinde bir genç tüccarla fahişe sevgilisi arasındaki umarsız ilişkiyi işleyen film, Çikamatsu'nun sinemaya birçok kez uyarlanmış ünlü oyunundan yola çıkmıştı; konusundan çok da kukla tiyatrosu tekniğinin ustalığıyla sivriliyordu. Oyuncu-kukla'ların ardından, siyah örtüler altındaki kuklacıların sürekli varlığını nerdeyse hiç duyumsatmadan, oyunculu bir filmin etkisine yakın bir etki elde edebilmek az şey olmasa gerekti. Eski sinema oyuncusu bayan Midori Kurisaki'nin filmi, karşımıza hiç tanımadığımız bir evreni başarıyla getiriyordu.

Portekiz'den gelen Manuel De Oliveira'nın oyun uyarlaması **Benilde ya da Bakire Ana**'sıysa 7-8 plan -sekanstan oluşan aşırı durağan ve teatral anlatımı bir yana konusunun aşırı simgeselliğiyle de bekleneni veremedi. Annesi çıldırarak ölmüş genç Benilde'nin gizemli gebeliğiyle bağnaz ve baskıcı aile çevresinin değer yargılarını altüst edişi, belki söz konusu çevrenin tekdüze ve dingin yaşamına uygun düşen

durumda. 1984 şenliğinin bu kez yaz sıcaklarına bırakılmadan nisan ayında gerçekleştirileceği aşağı yukarı kesinleşmiş durumda. Böylece sanatseverler hem filmleri, hem de İstanbul Festivali'nin öteki sanat etkinliklerini daha rahatça izleme olanağına kavuşacaklar.

"Sinema Günleri 84"de Japon Akira Kurosava ile Hintli Satyacit Ray ya da Mrinel Sen'den biri üstüne bir toplu gösteri düzenleneceği haberleri şimdiden sevinç uyandırıyor. Avrupa sinemasından da Bergman, Antonioni, Godard gibi büyük yönetmenlerin adlarından söz ediliyor. Yeri gelmişken burada önemli bulduğum kimi sinemacı adlarını da öneri olarak sıralamakta yarar var: Filipinler'den Lino Brocka, Senegal'den Ousmane Sembene, Latin Amerika'dan Jorge Sanjines ve Miguel Littin, ABD'den Woody Allen, Robert Altman, John Cassavetes ve Paul Mazursky, Fransa'dan Bertrand Blier, Jacques Démy Alain Resnais,Jean-Pierre Mocky ve Jean-Charles Tacchella, Belçika'dan Chantal Akerman, İspanya'dan Carlos Saura ve Juan A. Bardem, İsviçre'den Alain Tanner, Claude Goretta ve Michel Soutter, İtalya'dan Francesco Rosi, Taviani Kardeşler, Ettore Scola, Luigi Comencini ve Peter del Monte, Batı Almanya'dan Werner Herzog, Volker Schlöndorff, Peter Lilienthal, Helke Sander ve Margarethe Von Trotta, SSCB'den Gleb Panfilov, Andrey Tarkovski ve Andrey Mihalko-Konçalovski, Macaristan'dan Zoltan Fabri, Miklos Jancso, Karoly Makk, Andras Kovacs ve Pal Sandor, Yugoslavya'dan Dusan Makaveyev, Yunanistan'dan Teodoros Angelopulos, Tunus'tan Taieb Louhichi (İlk uzun filmi "Toprağın Gölgesi"-1982-) İngiltere'den Lindsay Anderson, James Ivory, Ken Loach ve Edward Bennett, Japonya'dan Magisa Oşima ve Şohei İmamura. Tabii bu yönetmenlerin filmlerinin 'Sinema Günleri 84"e nasıl bir bölümleme içinde sokulabileceği ayrı bir konu. Benim yapmak istediğim yalnızca küçük bir anımsatma. Yoksa "Sinema Günleri 84"ün de en az bu yılki şenlik denli düzeyli bir bütünlük taşıyacağından kuşkum yok. Şenliğe emeği geçenlere tüm sinemaseverler adına yeniden teşekkürler...

ÇÖZÜMLER

ÇETREFİLLİ BULMACA

A) MONDRİAN
B) EYLÜL
C) TIKINMA
D) İHTİRA
E) NAZLI
F) EGO
G) LİBYALI
H) OV
I) ĞOD
J) LİR
K) UYGARLIK
L) DÜDÜKÇÜ
M) İHBARCI
N) ZIRLAK
O) İHYA
P) NAKKAŞLIK

1 C K	2 A A	3 B L	4 K K	5 F G	6 A İ	7 A D	8 B E	9 B L	10 D İ	11 A M	■	12 A O	13 A R	14 I D	15 C A	16 F O
17 C T	18 E L	19 D A	20 B Y	21 E A	22 A N	23 G B	24 G A	25 G L	26 C I	27 L K	28 G L	29 K A	30 D R	31 H V	32 M A	33 J R
34 N A	35 G Y	36 C I	37 P Ş	38 E I	39 I Ğ	40 G I	41 A N	42 L D	43 O A	■	44 N K	45 K I	46 E Z	47 M I	48 J L	49 P K
50 B Ü	51 K R	52 P K	53 L Ü	54 C N	55 L Ü	56 K Y	57 H O	58 K L	59 K U	60 O Y	61 I O	62 M R	63 M B	64 D İ	65 N R	66 D H
67 N I	68 E N	69 M C	70 P A	71 M H	72 P I	73 P N	74 L Ç	75 D T	76 G İ	77 N L	78 P K	79 J İ	■	80 O H	81 P A	82 L D
83 M İ	84 K G	85 L Ü	86 N Z	87 F E	88 P L	89 O İ	90 C M									

Kalk gidelim
Orda otlayan balıklar var ayışığında
Kızıl kürkünü yoluyor bir hıncahınç tilki
Hadi güzelim

ÇAPRAZ BULMACA

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	N	A	M	I	K	K	E	M	A	L
2	A	M	A	Ş	A	■	F	İ	L	O
3	T	A	B	İ	■	M	E	C	A	Z
4	Ü	Z	E	N	G	İ	■	İ	N	A
5	R	O	T	■	E	N	E	S	■	N
6	A	N	■	E	R	E	K	■	S	O
7	L	■	E	B	E	■	E	R	İ	K
8	İ	■	■	E	N	İ	K	O	N	U
9	S	R	E	D	■	L	■	■	A	L
10	T	A	R	İ	H	O	Y	U	N	U

SATRANÇ

1— F—d3!
1— .... K—e8
2— F—c4 K—e5
3— F:e5 ve 4—F—d5 + +

1— ...... K—g4
2— F—g5 K—c4
3— F:c4 ve 4—F—d5 + +

olamazlar.

YAZI: "Özdemir İnce'nin **"Kentler"***ini ise ben göremedim. Onun da şairin şiir çizelgesi içindeki yerine oturtulması gerektiği sanısındayım." "Ferid Edgü'nün* **"Çığlık"***ını ben henüz okuyacak fırsat bulamadım ama 1982'nin anılmaya değer yapıtlarından biri olacağını düşünüyorum. Edgü'nün öykücülüğünü bilen biri olarak varıyorum bu kanıya"(6)*

ÖNERMELER:
- *Özdemir İnce şairdin.*
- *Özdemir İnce şiirinin belirli bir çizelgesi vardır.*
- **Kentler** *şiirdir.*

VARGI:
"Kentler"*in şairin şiir çizilgesi içinde bir yere oturtulması gerekir.*

İddianın tanımı: *Non sequitor, safsata türü. Önermelerde aynı anlama gelmeyen sözcükler gelirmişcesine kullanılıyor; ikinci önermedeki* **"şiir"** *sözcüğü bir yazın türü anlamında, jenerik bir sözcüktür, oysa Üçüncü önermedeki şiir, sözcüğü bir tek Kentler'i niteler.*

ÖNERMELER:
- *Ferid Edgü'nün* **Çığlık***'ını okumadım.*
— *Ferid Edgü'nün bugüne kadar yazdıklarını bilirim.*

VARGI:
Çığlık 1982'nin anılmaya değer yapıtlarından biri olacaktır.

İddianın tanımı: Non sequitor, safsatanın konu dışı" fallacy of irrelevanse" türü. Önermelerden böyle bir vargı çıkarsanamaz. Bu safsata türünde bizi vargının doğru olabileceği sanısına kaptıran unsur psikolojiktir. Yazarın burada yararlandığı "Edgü'nün öykücülüğünü bilen biri" tanımlamasıyla ortaya koyduğu "ünüdür."

YAZI: "Tiraj yapılanı doğrulamak için yeterli gösterge değildir. Karikatürlü jikletler satılmaktadır. En büyük tiraj onlarındır. Yani o zaman Türkiye'de jikletlerdeki karikatürleboy ölçüşecek bir karikatürün yapıldığını kimse iddia ede-

Önermeler:
— *Karikatürlü jikletler satılmaktadır.*
— *En büyük tiraj onlarındır.*

VARGI:
O zaman Türkiye'de jikletlerdeki karikatürle boy ölçüşecek bir karikatürün yapıldığını kimse iddia edemez.

İddianın tanımı: *Nonsequitor safsata türü. Önermelerde aynı anlama gelmeyen sözcükler, gelirmiş gibi kullanılıyorlar; birinci önermedeki* **"satış"** *sözcüğü, ikinci önermedeki* **"tiraj"** *sözcüğü ile eş anlamda değildir.*
Bir başka türlü deneyelim.

Önermeler:
- *Karikatürlü jikletler satılmaktadır.*
- *En büyük tiraj onlarındır.*
- *Tiraj yapılanı doğrulamak için yeterli bir gösterge değildir.*

Burada da üç önerme ile karşı karşıyayız. Vargı yok, iddia edilen birşey yok.

YAZI: "Çok satışlı dergiler, ön planda tecimsel olan başarılarının üstüne sanatsal değilse de toplumsal bir tüy dikmek istemektedirler. Temelde okurlarının eğilimlerine uymaktan kaynaklanan becerilerini **"Halk kendi gülmecesini yarattı,"** *biçiminde değerlendirmek eğilimindedirler. Örneğin gerçekte yönettiği Gırgır'da sergilenenlerden çok daha iyi bir karikatür-*

(Sürecek)

PLASTİK SANATLAR

Sanat ve toplum ilişkisi

AYLA ERSOY

İnsan nedir sorusuna, insan önce tek bir kişidir, bireydir diye cevap verebiliriz. Ancak birey olan insanın kökeni toplumdur. Aristotales: "İnsan toplumsal bir canlıdır" der. Bu düşüncenin ışığı altında insanı toplumsal bir varlık olarak belirlersek, insanın yaşamını da toplumsal yaşamdan soyutlamak mümkün olmaz. Sanat fenomenine katılan, onun oluşmasına yardım eden insan, böyle toplumsal bir ürün olacaktır. Sanat bireysel olarak insan bilincinde aracısız bir şekilde doğar, anlam kazanır. İnsan emeğinin bir ürünüdür. Ancak herhangi bir ürün değildir. Örneğin: Örümcek bir dokumacı ustalığı ile ağını örer, ya da ara hücresini yaparken gösterdiği ustalıkla birçok mimarı gölgede bırakır. Ancak en beceriksiz mimarı bile en usta arıdan ayıran özellik, yapacağı işi önce düşünce olarak kafasında yaratmasındadır. Bu bakımdan bir sanat ürünü yaratan emekte, insan düşüncesi vardır. Sanat salt insanı anlatmaz, doğayı ve toplumu da anlatır. İnsan mutlaka bir toplum içinde yaşamaktadır. Bu onun yaşadığı toplumun kültürüne, tarihine katılmasını gerektirir. Sanatın estetik özünü toplumsal olaylar, insanların toplumla olan çok yönlü ilişkileri oluşturur. İnsanın bilincini belirleyen onun toplumsal varlığıdır. Estetik yansıtmanın konusu her zaman insandır. Tek bireyden hareket ederek genelleştirmeyi gerçekleştirir. Her estetiksel yaratmada iki önemli faktör vardır. Bunlardan biri bireyin arzuları, tutkuları ve özlemleri, diğeri ise toplumun istekleridir. Sanatçı elinden gelirse kendisi için bir sanat yapıtı ortaya koyabilir. Fakat yarattığı o yapıtı topluma kabul ettirebilmesi ile tam doyum elde edebilir. Ancak toplumun düzeyi bu konuda önemli rol oynar. Çünkü sıradan bir toplum, sanat yapıtı üzerinde bilinçli bir yargıda bulunamaz. Bir yapıtı kabul etmesi için zevkli bir şey oluşu, ya da yararlı bir nesne oluşuna göre değerlendirebilir. Böyle bir durum sanatçı ile izleyici arasında salt yüzeysel bir bağlantı ortaya koyar. Her dönemin kendi gereksinmeleri ve bakış açıları doğrultusunda sanat ortaya çıkar ve bu ölçütlere göre değerlendirilir. Bu çeşit yaygınlaşmış bir düşünce veya heyecan belirli bir dönemdeki tipik bir karakter olarak, sanatçının yarattığı ve toplumun beğeni gösterdiği, yöresel bir üslup olacaktır.

Sanatsal gelişim, toplumsal gelişmeye ve toplumsal yaşamın yapısına doğrudan bağımlıdır. İnsanlığın başlangıcında toplumsal bölünmeler yoktur. İnsanlığın gelişme süreci içinde toplum kesimlere ayrılmış, kölecilik, feodalizm ve kapitalizm çağlarında toplumun yapısı belirlenmiştir. Toplumdaki bu değişmeler hiç şüphesiz sanatsal kültürü de etkilemiştir. İnsanlar zaman akışı içinde sürekli yeni şeyler öğrenmişler, insanların etkisiyle toplum, ona bağlı olarak da sanat değişik evreler yaşamıştır. Kimi toplumlar süratle değişirken, ileriye atılır, kimisi de ağır ağır değişim geçirirken ara sıra geriye bakar. Bu toplumların tarihsel, kültürel ve dinsel özelliklerinden gelmektedir. İlkel toplumda birey, dünyayı sanatsal olarak özümlemeye kalktığı zaman, kendini bütün kabilenin bir temsilcisi olarak hisseder. Sanatçının dünya görüşü, içinde bulunduğu toplumsal konumca bilinçli veya bilinçsiz olarak koşullanmış ve sınırlanmıştır. Ayrı toplumsal koşullar altında yaşayan sanatçıların, salt düşünce tarzı bakımından değil, duyuş seziş bakımından da farklılıklar gösterdikleri görülür. Ancak bir sanatçının içinde bulunduğu sosyal durumla, ortaya koyduğu yapıtlar her zaman paralellik göstermeyebilir. Örneğin: Tolstoy, toplumsal durum bakımından soylu bir kişi olmasına karşın, köylülerin çıkar ve ideallerinin sözcüsü olmuştur. Başka bir örnek olarak da Balzac gösterilebilir. Özel yaşamında kralcı ve asillere hayran olduğu halde, yapıtlarında en acımasız bir şekilde yine onları yermiştir.

Toplumlardaki ayrı fikirsel ve estetiksel eğilimler arasındaki çatışma uzlaşmaz toplum yaşamında hep yüzeyde kalmıştır. Bazen açıklığa kavuşmuş bu uzlaşmazlık, bazen de üstü örtülü kalmıştır. Örneğin: XVII. Yüzyılda Fransa sanatta klasik çağı yaşarken, Avrupa genelinde Barok çağ yaşanmıştır.

Sanat kültürünün oluşmasında ilkel toplumlarda kabilenin her üyesinin payı vardır. İlkel toplum sanatı tam anlamıyla bir halk yaratımıdır. Halk maddi olduğu gibi manevi değerlerin de yaratıcısıdır. Gelişmiş toplumlarda sanatçıların çoğu, ekonomik ya da fikirsel bakımdan egemen sınıfa bağımlıdır. Bu yüzden yarattığı yapıtlarda da onların çıkarlarına hizmet etmek durumunda kalmıştır. Birçok sanatçı değişen toplumla birlikte, değişen kültür, değişen inançların ağırlığı ile ya da bu değişime ayak uydurur, benimser şekilde, ya da başkaldırı şeklinde bir sanat yapıtı ortaya koymuştur.

Sanat toplum ve devlet arasındaki ilişkiyi, yani sanatın sosyal işlevini ilk ortaya koyan düşünür Platon olmuştur. Oligarşi ya da demokrasi düzenleri tek yanlı olduğu için, mutluluk Platon'a göre, salt bir idea olarak düşünülebilecek bir akıl devletiyle sağlanabilir. Böyle bir akıl ve ahlak devletinde, sanatçıların yeri ne olacaktır sorusunu araştırır. Devletin düzenleyicisi akıldır. Sanatın yaratıcısı ise, duygu ve heyecanlarımızdır. Akıl ile duygu arasındaki çatışma devlet ile sanat arasında da görülür. Aklın olduğu yerde düzen, duygunun olduğu yerde karmaşa vardır. Sanat, benzetmeci ve taklitçi olarak insanı gerçekten uzaklaştırır, ruhlara sokularak onların erdemlerini bozar, duygu ve heyecan bir devlette aklın yerini alınca orada bozulma başlar, devlet düzenli ve ahlaklı bir toplum olma özelliğini kaybeder. Bu görüşlerden Platon'un sanata karşı olduğu fikri çıkabilir, ancak Platon için gerçek sanat, toplumsal sanattır ve yararlıdır. Duyguları harekete geçiren sanat ise toplumu gevşetici ve zayıflatıcı olduğu için zararlıdır.

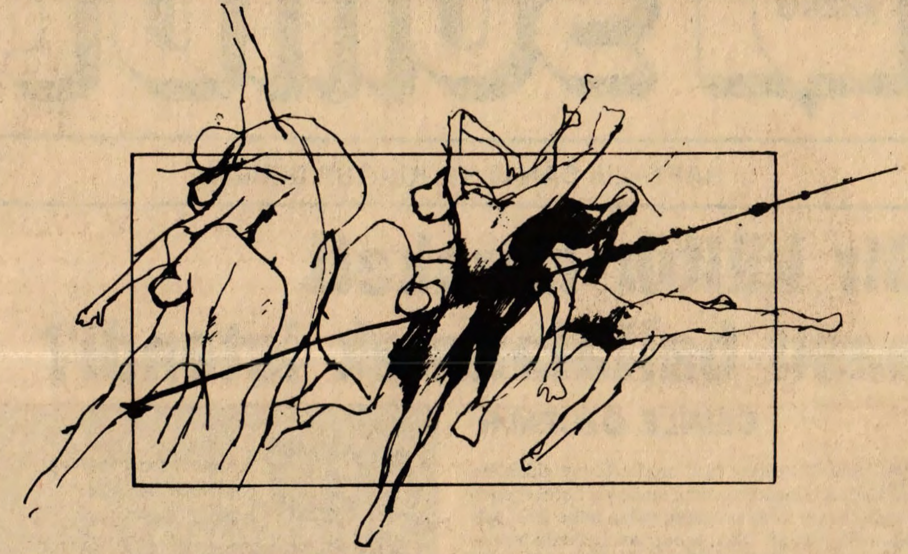
Toplumların inanç, düşünce ve insan yapısını, kültürel, tarihsel, siyasal ve dinsel özellikleri oluşturmaktadır Sanat da insana ve topluma hizmet ederken, toplumlar arasındaki farklılaşmanın güçlüğünü duymuş ve hangi toplumdan olursa olsun bütün insanlığın kullandığı ortak bir sanat dili kullanarak, insanları bir tek toplum gibi aynı amaca yöneltmek istemiştir.

Bu ortak amacın ne olduğunu açıklamaya çalışırken, kendi dünyasında yaşayan sanatın hiçbir işlevi olmadığı, lüzumsuz birşey olduğu görüşüyle karşılaşırız. Bu görüşü benimseyenler sanatı bilimle, sanatçıyı da düşünür ve bilim adamıyla kıyaslayarak, bilimi sanattan, bilim adamını da sanatçıdan üstün tutarlar. Çünkü bilim insanlara faydalıdır, rahatlık sağlar. Sanat ise Schiller ve Spencer'den bu yana oyun ve lüks sözcükleriyle açıklanmaya çalışılır. Oysa sanatın faydalı olandan çok başka birşey olduğu, fayda ile sanat olmaktan çıktığı da bir gerçektir. O halde faydasız bir şeyi, faydalı bir şeye eş tutmak ve kıyaslamak olanaksızdır. Bütün bunlara rağmen sanatın bireyin ve toplumun yaşamındaki yerini belirlemek gerekir.

Sanatın önce kurtarıcı bir işlevi vardır. Sanatçının kişiliğinde ve yaşamında bunu görebiliriz. Sanatçı çoğu zaman güncel yaşamında bulamadığı neş'eyi yapıtlarında yaratarak yaşama bağlanır. Örneğin: Beethoven'in IX. senfonisinde , Schiller'in "Sevince Övgü" adlı yapıtında, ya da yoksul ve hastalıklı Antuan Wattou'nun cenneti anımsatan resimlerinde bunu görmek mümkündür.

Aynı kurtarıcı etkiyi toplum üzerinde de görürüz. Büyük sanatçıların yaratımlarıyla yaşadıkları huzur ve mutluluğu, bizler de okuyarak, dinleyerek ya da izleyerek duymaktayız. Bir Alman ruhbilimcinin dediği gibi "Estetik hal bir bayram günündeki ruh halidir." Sıkıntılı bir zamanda okuyacağımız bir şiir ya da dinleyeceğimiz bir müzik bize huzur ve mutluluk getirir. Sanat salt yaşamda olmayan şeyi yaşama katmaz, yaşamda olan şeyi de güzelleştirir. İlk anda dikkatimizi çekmeyen birçok şeyi bize göstererek sevdirir.

Sanatın bireyler üzerindeki bu olumlu etkileri yanında toplumun sosyal yaşamı üzerinde de yapıcı bir rolü vardır. Sanat insanları birbirine bağlar. Aynı sanat yapıtını okuyan ya da izleyen kişiler arasında bir yakınlık, zevklerde birlik olur, bu ruhlardaki birliğe dönüşür. Bu etki ulusal sınırları da aşarak genelleşir, evrenselleşir. Sanat etkinliklerinin yardımı ile zevkleri, düşünceleri kadar açık ve sağlam insanlar yetişir.

ANI

Avustralya Mektubu

Dedikodu yapmak

NİHAT ZİYALAN

Nurullah Ataç, Adana'ya gelmiş, halkevinde söyleşi verecekmiş! Bu haber, Ataç tarafından keşfedilmek istenen bizim gibi liseli öğrencileri heyecana boğmuştu. Koşturduk, ozanlığımız keşfedilsin diye.

Küçük bir odaya toplaştık; tanıştırılmadan sonra, başladı bize Turgut Uyar'ı övmeğe. Biz övülmeyi beklerken Turgut Uyar'dan bahsetmenin sırası mıydı? Arkasından köpekten nefret ederim kediye bir diyeceğim yok, yılanı çok severim dedi. Al sana. Yılanı da soktu mu aramıza? En çok surat asan ben olmalıyım ki, toplantının bitiminde elini omuzuma koydu, senin adını unutmayacağım, şiirin iyi değil ama, buradakilerin hepsinden değişik, ustaların şiirlerine de benzemiyor, çok yaz peşini bırakma demişti. Hani ciddi ciddi konuşalım, kendimi gösterme fırsatı bulabileyim diye beklerken, alıp beni şehir Klüb'üne götürdü. Paltosunu çıkarırken sigaralarını aldı yanına. Bafra, Birinci, Kulüp, Yeni Harman, Sipahi. Sigaralar eline sığmıyordu, birkaçını da ben taşıdım. Tiryakiyim ama, herhangi birinin tutsağı olmak istemem, değiştirerek içiyorum demişti. Tiryakiymiş ama, alışkanlıktan nefret edermiş.

Ölümünden bırkaç ay önce Ataç'a, Pazar Postası'nın yazıhanesinde rastladım. Bekle seninle konuşmak istiyorum dedi, bu arada dilci Tahsin Banguoğlu'nu tanıştırdı. Banguoğlu o zamanlar yetmişinde falan olmalıydı, konuştuğu Türkçe'ye baksan onbeşinde derdin.

Sanat, yeteneği geliştirerek kazanılabilir, bunun için çok çalışmak gereklidir. Sanatçı kültürsüz olabilir, ortaya koyduğu yapıtta büyük bir yetenek gösterebilir.

fasıyla, bir şişe rakı içerim" derdi. Sonra başlardı pilot arkadaşını anlatmaya. Hayalet Cavit diye bir pilot arkadaşı varmış, paraşütle uçaktan atlamış, paraşütü açılmamış, fakat ölmemiş. Ben, ne şans be diye hayrete düşerken, o sözünü bitirirdi: "Boğazına balık kılçığı takılarak öldü zavallı."

Sydney'e ne zaman geldin, Türkiye'den ne zaman ayrıldın diye sorduklarında şöyle yanıt veriyorum, "Dağlarca'nın rahmetli Oğuz Akkan'a Küçük Çamlıca'da verdiği yemek şöleninin hemen ardından."

Tavuklu iç pilav, barbunya pilakisi, ev yapımı yoğurt, kızarmış tavuk. Rakıyla gidecek mezeler. Mektubumu okuyan, ee ne varmış bunda diyebilir.

Dünyaca ünlü ozanımız Dağlarca bu yemekleri kendi eliyle yapmış. K. Çamlıca'daki evinin arkasında yetiştirdiği tavukları, seçme mısırla beslemiş aylar önceden. Kıyamadığı için başkasına kestirmiş, yoldurmuş. Tavuğun suyuna iç pilavı yaparken, kullandığı baharatlar Hindistan'daki, Çin'deki ozan arkadaşları tarafından gönderilmiş. İç pilava kullandığı üzüm, bilmem hangi bağın bilmem ne senesinin ürünüymüş. Fıstığı B. Camlıca'daki fıstık ağacının tepesine çocuk-

daki tiyatro yönetmenliği okulunu birincilikle bitirdi, Kel Şarkıcı'yı yeni bir yorumla sahneye koydu.

Varlık'da şiirleri yayınlanmış, Hikmet Uğurlu.

Milliyet'de ve buradaki magazinlerde fotoğraflı haberleri çıkan, fotoğrafcı Vedat Açıkalın.

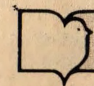
Sydney'in en güzel galerilerinden birinde sergi açan ve resimleri çok beğenilen ressam Muhsin Kut. Muhsin, buranın sanat merkezi sayılan Balmain'de küçük, cici bir galeri açtı, şimdilerde Cihat Burak'a Sydney'de nasıl sergi açtırabileceğini düşünüyor.

Avukat-İngilizce öğretmeni Margaret Leiden, Editör Patricia Laird, ozan-yazar Rae Desmond Jones ve kardeşim Kemal.

Sağolsunlar herkes yemeğe gelirken bir şeyler yapıp getirmiş, sandalyelerini de birlikte getirmeyi unutmamışlar. Konuğum onüç kişi, aman uğursuzluk olmasın bir de ben ondört. Yemeğin üstüne, iş arkadaşım tatlıcı Cevat'ın o gün için özel olarak yaptığı tulumba tatlısını sundum. Cevat sanki tatlı yapmamış, tarihini yazmış. Ağzına alıyorsun tüy gibi, sert, dağılıp eriyiveriyor. Ağız tadıyla bir tulumba tatlısı yemek istiyorsanız Sydney'e gelmelisiniz, oralarda bulamazsınız böylesini.

Yemek süresince şu konular üzerinde konuşuldu: Sanatçıyı besleyen kültür nereden gelir? Her yaşam deneyi zengin olan, sanatçı olabilir mi? Sanatçının dil bilmesi ne derece önemlidir? Türk şiiri ne durumdadır?

Her ülkenin sanatı besleyen bir kültürü vardır. Yetişen kuşakların bunu alıp, kullan-

TİYATRO

Havanda su dövmemek için...

TAHİR ÖZÇELİK

Dergileri ve gazeteleri günü gününe izleme

ğe hevesli birinin kendi "ego"sunu tatmin için Paydos'u, Kadınlar Mektebi'ni, Yerma'yı v.b. yapıtları sahne üzerinde rasgele

düzeyine tanık olduğumu belirtmem gerek".

Milliyet Sanat Dergisi'ndeki yazımın geri kalanında da eczacı lafı geçmediğine göre,

Koluma girdi Ataç, Eski Meclis'in bahçesinden geçtik, yürüdük uzun uzun. Ayrılırken bana şunları söylemişti: Zamanı durdurmak elimizde değil, onu güzelleştirmek elimizde ama. Zaman nasıl olsa geçecek, onu canından bezerek yaşamak başka, canını dişine takıp onu güzelleştirerek yaşamak başka.

Yemek tarifi yapan yazarları okumaya bayılırım; yazılarının bir yerine ustaca sokuştururlar, yeni bir tarif öğreniyorum diye ağzının suyu akarak okursun. Günlükçü bir arkadaşım, hemen her günlüğüne sokar böyle anlatımlar. İlk sıralar sevmiştim ama, okuduğu her yazıda aynı salata tarifine, aynı çiğ köfte tarifine tanık olursa soğuyor insan. Bulgur pilavını tarif ediyorsun; bunu öyle bir anlatıp, öyle yenilikler koyacaksın ki pilavına, okuyan istakoz tarifi yapıyorsun sanmalı?

Rahmetli Orhan Peker, hamsi buğulamayı enfes yapardı. Hamsinin kafasıyla birlikte kılçığının nasıl alınacağını ondan öğrendim. "Taze soğanı tavanın dibine dizeceksin, balıklar üste. Biraz tuz, bir de limon sık. Su konulmaz, çorba yapmıyoruz" derdi.

Demek balık yemenin de bir usulü olmalı ki, ne zaman balık yesek rahmetli Güner Sümer kızar, "Tabağında bıraktığın balığın kalar çıkarıp, indirtmiş.

Barbunya pilakı sıgaz yapmazmış, çünkü üç gün suda bekletilmiş, tadını bozar diye salça kullanmamış, içine birkaç tane bütün bütün yeşil biber atmış. Zeytinyağı da Ayvalık'ta fabrikası olan bir hayranı tarafından gönderilmiş.

Çamlıca'da beslenen ineklerin sütü alınmış bir hafta önceden yoğurt çalınmış, torbada süzülmüş.

Yemek yenilmiş, birkaç el tavladan sonra, araba çağırılmış, rahmetli Oğuz'u eve atsın diye. Araba gelince, biraz bekle hemşerim demişler. Sanki gelen at arabası da, atını münasip bir yere bağla dercesine. Son bir el tavlaya tutuşmuşlar. Dağlarca her gele attığında, yakası açılmadık bir dize söylüyormuş, rahmetli Oğuz çaktırmadan yazmış bunları. Bu arada yemeği bastırsın diye, sürpriz olarak ballı aşure ortaya çıkarılmış. Yanlış anlamadınız, ballı aşure dedim. Kaşığı vurdukça ta dibine sızmış olan balı duyuyormuşsunuz. Bütün bunları rahmetli Akkan öyle bir anlatmıştı ki, sezdirmedim ama neredeyse hasedimden çatlayacaktım. Şimdi bile (aradan üç yıl geçmesine karşın) arada bir uykularıma girer bu yemek faslı.

Geçenlerde Sydney'deki sanatçı arkadaşlarımı çiğköfteye çağırdım.

Ortadoğu'dan Gündoğdu Gencer. Buramaları yetenek ölçüsünde olur. Her yaşamı zengin olan, sanatçı olmaz... Sanat, yeteneği geliştirerek kazanılabilir, bunun için çok çalışmak gereklidir. Sanatçı kültürsüz olabilir, ortaya koyduğu yapıtta büyük bir yetenek gösterebilir. Yabancı dil bilmek sanatçının ufkunu açar, dünya sanatını izleme olanağını bulur, yanlış kullanılırsa tehlikeli olabilir, yabancı şiirlerden, yazılardan aşırmalar yapmak gibi. Sanat evrenseldir ve dünya kültürünün doğması için, ülkeler kültürünün bütünleşmeye gitmesi şarttır denildi.

Ülkemizde yayınlanan son altı ayın dergilerini yan yana koyduğumuzda, Türk şiiri adına üzüldük. Uzaktan daha iyi farkediliyor. Dergilerin çokluğu ozanları gelişi güzel yazmaya itmiş. Nasıl olsa yazdıklarım basılıyor diye. Ozanların boy boy resimleri kaplamış dergileri, tıpkı artistler benzeri. Usta bildiklerimiz de hiçbir şey söylemeden yazanın ilmini kapmışlar. Gençler ortak bir şiir yazıyor sanki, imzalarını değiştirseniz pek bir şey farkedilmez. Ozanlarımız için yaşamlarını şiirlerine koyamıyorlar denildi.

Mektubumu Ataç'ın sözünü yeniden anarak bitiriyorum: Zamanı durdurmak elimizde değil, onu güzelleştirmek elimizde ama. Zaman nasıl olsa geçecek, onu canından bezerek yaşamak başka, canını dişine takıp onu güzelleştirerek yaşamak başka.

Dolanağını bulamadığım bir ören yerinde, SOMUT'un 8 Temmuz 1983 tarihli sayısını ve "Havanda Dövülen Ölüm Dansı" başlıklı konuşmayı epey gecikmeli olarak okudum.

Sayın Cemile Özdemir'in I. Bölge İstanbul Eczacı Odası'na bağlı Havan Tiyatro Topluluğu Yöneticisi Sayın Ülkü Ayvaz'la yaptığı konuşmada adımdan da söz edildiği için, bu açıklamayı kaleme almak isteğini duydum. Amacım, salt küçük bir yanlışlığı düzeltmek ama, bu arada amatör topluluklarla ilgili bir iki noktaya da şöyle bir değinivermekte yarar görüyorum.

"Tiyatro eleştirmenlerinin tutumu nedir?" sorusunu şöyle yanıtlamış Sayın Ayvaz: "Ülkemizde ne yazık ki, amatör tiyatro, eleştirmenlerce ciddiye alınmıyor. Son 15 yıl içinde yazılan yazılar sanki aynı kalemden çıkmış. Topluluk ve oyun adları değişiyor yalnız. Eleştirmenlerin, tiyatroya tepeden bakmaları için amatör tiyatro bir fırsat yaratıyor sanki. Amatörleri, güzel şeyler yapmaya çalışan çocuklar gibi görmek gönendiriyor onları".

Neden ve neye dayanarak böyle bir yargıya varmış Sayın Ayvaz, bilmiyorum. Zaten şunun şurasında tiyatro eleştirmenliğine "soyunmuş" üç ya da beş kişiyiz; yazdıklarımızdan, neyi ciddiye alıp neyi ciddiye almadığımız ortada. Öbür eleştirmen arkadaşlarımın sözcülüğünü ve savunmasını yapmak bana düşmez kuşkusuz. Ama bu, eğer yaygın bir düşünceyse, bunun böyle olmadığını kanıtlamak da yine bizlere düşüyor.

Kaldı ki, **amatör** ve **profesyonel** sıfatları birer sınıflama, derecelendirme nitelemesi değil, öncelikle birer fiziksel yapı belirlemesi olarak düşünülmelidir. Tiyatro sanatını ve eylemini ciddiye alıyorsak, profesyonel tiyatroyu ciddiye alıp, amatör tiyatroyu ciddiye almamak diye bir şeyin söz konusu olmaması gerek. Dahası, profesyonel dediğimiz tiyatrocular içinde tiyatroyu ne denli ciddiye almayan kişiler varsa, amatör diye nitelendirilenler içinde de tiyatroyu o denli ciddiye alanlar var...

Eleştirmenlerin, amatör çalışmalarının gelişip serpildiğini, orta öğrenim düzeyinden yüksek öğrenim ve meslek kuruluşları düzeyine doğru tırmandığını görmekten gönendikleri, giderek mutluluk duydukları doğru. Yeter ki yapılanlar, birer özenti, bilinçsiz, tutarsız ve gelgeç birer heves olarak kalmasın! İster **profesyonel**, ister **amatör** olsun, tiyatro her şeyden önce İnsan'ı, Yaşam'ı, Çağdaş'ı tanıma ve tanımlama aracıdır: "İyi" ya da "kötü"den önce, "doğru" ya da "yanlış" gelir. Bu bakımdan, "doğru"yu aramak, yakalamak ve yorumlamak amatör tiyatroculuğun temelini oluşturur.

Bir deyim kullanır dururuz boyuna, **tiyatronun işlevi** diye. Daha geniş kapsamlı kavramlar da türetilebilir bu deyimden: sözgelişi, **amatör tiyatronun toplumsal işlevi** gibi... "İzlediğimiz oyun beklenen işlevini yerine getiriyor (ya da getirmiyor)..." yollu bir takım yargılar da sık sık geçer eleştiri yazılarında.

Bundan şunu anlıyoruz: demek ki, bir tasarıyı yönlendirirken, **işlev**'in "iyi" ve "doğru" olarak saptanması keyfiyetinden yola koyulacağız. Bir topluluk kurmak, bir de yapıt seçip ezberlemek, sonra da "güzel şeyler yapmaya çalışan çocuklar gibi" seyirci karşısına çıkmak, bir **tiyatro olayı**'nın tek ve temel koşulu diye düşünülebilir mi? Tüm ereği yalnızca seyirciyi gıdıklamak olan bir profesyonel topluluğu ne denli ciddiye alamazsak, bir lise öğretmeninin ya da yönetmenliğinin "okutmasını" da elbette ciddiye alamayız.

Sayın Ülkü Ayvaz, yukarıya aktardığım sözleriyle acaba bu tür bir ciddiye alınmamadan mı yakınıyor, yoksa eleştirmenlerin Havan Tiyatro Topluluğu'na gerekli ilgiyi göstermemiş olmalarından mı? Eğer söz konusu olan önemsememe değil de ilgilenmeme ise (ki, ikisi birbirinden ayrı şeylerdir) o zaman sorun bireyler arasındaki karşılıklı ilişkilerden kaynaklanıyor demektir, bunun da üstünde burada durmanın anlamı yoktur.

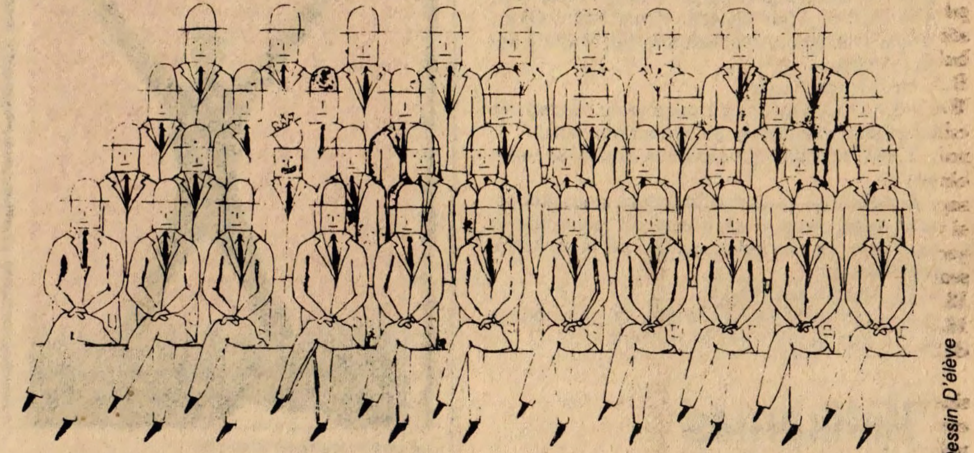
Benimle ilgili bölüme gelince, yine aynı soruya verilen yanıtını şöyle sürdürmüş Sayın Ülkü Ayvaz: "En son I. Boğaziçi Amatör Tiyatro Şenliği'ni izleyen T.Ö., 15 Haziran tarihli Milliyet Sanat Dergisi'nde, şenlikteki oyunları eleştiriyor. Havan Tiyatro Topluluğu ve "Ölüm Dansı"ndan söz ederken, kimi meslek kuruluşlarının oyunlarında (topluluğumuzdan başka bir meslek kuruluşuna bağlı topluluk yok) "koşullanmalar"ın varlığına dikkati çekiyor. Açıktır ki, T.Ö. I. Bölge Eczacı Odası'ndan yola çıkarak düşündüğü için, oyuncuları eczacı sanıyor. Çok yükseklerden bakarak, bir oyunda görev alanların mesleklerini saptamak kuramsal bir göz değil tabii. Kaldı ki, toplulukta çalışanların içinde hiç eczacı yok".

Eleştirmenliğe soyunan kişi hep eleştirecek değil ya, biraz da eleştirilecek elbette. Bu da çok doğal. Madem bir sahne çalışmasının "iyi" ya da "kötü" olmasından önce "doğru" ya da "yanlış" olmasının önem taşıdığı üstünde duruyoruz, o halde eleştirinin de övmenin ya da yermenin ötesinde, "doğru" ya da "yanlış" yargılar içerip içermediğine bakmalıyız.

İlkin, anılan yazımdan -konuyla ilgili olması bakımından- bir iki kısa alıntı yapmak istiyorum. "Sarıyer'de Kemlik yerine Şenlik" başlıklı yazımın ikinci sütunundaki cümle: "(...) ortaokul düzeyinden üniversite ve meslek kuruluşları düzeyine dek amatör tiyatro gönüllülerine kendilerini kanıtlamak fırsatını verdi". İkinci sütunun sonuyla üçüncü sütunun ilk satırlarındaki cümle de şöyle: "Yüksek öğrenim kurumlarıyla meslek kuruluşları düzeyindeki çalışmalarsa, çok daha karmaşık bazı etkenlerden, giderek saplantılardan arındırılamadığı için (koşullanmaların yok edilmesi kolay mı?) yalınlıktan ve rahatlıktan uzak kalıyor". Dördüncü sütunun ilk paragrafı ise şöyle sona eriyor: "(...) Havan Tiyatro Topluluğu'nun "Ölüm Dansı" adlı oyunlarda yer yer umut veren ve kolayca geliştirilebilecek bir oyunculuk "Eczacı Odasından yola çıkıp oyuncuların hepsini eczacı sandığım, çok yükseklerden bakarak mesleklerini saptadığım...." nerden çıkıyor, anlayamadım. Eczacı, diş doktoru, hukukçu ya da marangoz olup olmadıkları hiç önemli değil: tiyatro yapmanın, sahne dilini seçmenin coşkusunu duymuş olmaları, İnsan'a, Yaşam'a, Çağdaş'a bu yoldan yaklaşmanın bilincine varmış olmaları önemli benim için.

"Koşullanmalar"a gelince, hemen belirteyim ki yıllardır gözlemlediğim, hemen hemen kesinlik kazanmış bir olgu var ortada: yalınlıktan, içtenlikten, özgür yaratıcılıktan uzaklaşıldıkça **tiyatro olayı** da yavanlaşıp duraganlaşıyor. Bu uzaklaşma ise, öncelikle birtakım yanlış algılamalardan, kalıpların dışına çıkamamaktan kaynaklanıyor. İnsanlar genellikle 15-20 yaş arasında atılgan, gözüpek olurlar: frenklerin "adolescence" bizim de "yeniyetmelik", "deli-kanlılık" dediğimiz bu dönem, çok güzel bir deyimle insanın başında kavak yellerinin estiği bir çağdır. Ama araya frenleyici, sınırlandırıcı bir etken girince ne ataklık kalıyor, ne yalınlık, ne de içtenlik... Önyargılar, saplantılar, karşı koymalar, alışılagelmişle çatışmaktan korkmalar başlıyor. Nedir bu etken? Yine gözlemlerime dayanarak söyleyeyim: genellikle, ortaöğretim düzeyindeki gençlerin sezgilerini, içgüdülerini ve o eşsiz iyimserliklerini baskı altında tutmayı hüner sanan "rehber-öğretmen". Yani, bir bakıma Sayın Ülkü Ayvaz'ın da belirtmiş olduğu üzere "oyun seçiminde tiyatro çalışanlarından çok, okul idaresi söz sahibidir. Oyunun sahneye konulması, tiyatrodan çok, eğitim kuralları açısından yerine getirilir". Bu gerçeği yadsıyabilir miyiz? Daha ileri yaştaki amatör toplulukların koşullanması ise başka yönden oluyor, en başta da değişik görgü ve deneyim düzeyinde olan, kimi kez birbirinin tersi çevrenin etkilerini taşıyan kişilerin "orkestralaşma"ya karşı gösterdikleri direnç... Bunun temel nedeni de, yine Ayvaz'ın aynı söyleşideki sözlerini aktaracağım, amatör toplulukların sürekliliğini koruyamamaları yüzünden topluluğu oluşturan üyelerin de ister istemez tiyatro konusunda yetkinleşip uzmanlaşamayışları.

Ben de, I. Boğaziçi Amatör Tiyatrolar Şenliği'ne katılan toplulukların çalışmalarını dergide bana ayrılan yerin olanak verdiği ölçüde kısaca değerlendirirken, herhangi bir topluluğu hedef almadan (ama hiçbirini de ciddiye almamazlık etmeden) bu görüşlerden yola çıkmıştım.

Dessin D'élève

DİL

Öğrenmek ve düşünmek

RÜŞTÜ ERGUN

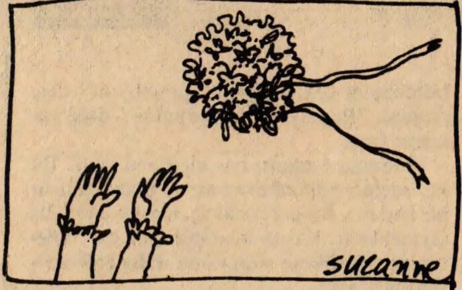
"Öğrenmenin ve düşünmenin en kolay, köklü biçimde, yalnız **(anadili)** aracılığı ile sağlanabileceği" bilimsel gerçeğini pekiştirecek birkaç örnek sunacağım.

Gözlemlerim, temmuz 1980 doğumlu torunuma ilişkindir. Onun bu konudaki ilk olumlu davranışını, "**dönecek**" sözcüğünde gördüm. Aldığım **rüzgâr fırıldağını** kendisine göstererek: "Alp, gel seninle balkona çıkalım. Yel esecek bu dönecek." dedim. Bu renkli oyuncağın , yelin esmesiyle dönmesinden büyük sevinç duydu. Ertesi gün, "Dede, **döneceği** alalım, balkona çıkalım, döndürelim" dedi. İlk kez fırıldak sözcüğünü öğretmiş olsaydım, bu denli kolaylıkla öğrenip isteğini dile getirebileceğini, düşünebileceğini sanmıyorum.

İkinci gözlemim "**testere**' sözcüğü üstüne oldu. Birgün, öteki torunlarıma, kısalmış kurşunkalemlerine takmaları için sap keserken ne yaptığımı sordu. Testerenin dişlerini göstererek, "bu, tahtayı, demiri keser, adına testere denir," demiştim. Birkaç gün sonra, birşeyler kesmek için benden "**testere**" isteyince, ne denli sevindiğimi siz düşünün. Aygıta, yaptığı işle bağlantılı olarak ad vermeyi başarmıştı.

Üçüncü gözlemim de oldukça ilginçtir. Yağmurlu bir günde, "şemsiyemizi alalım, teyzene giderken yolda açarız, yağmur bizi ıslatmaz" demiştim. Ertesi gün, evden çıkarken, "Dede, **yağmurluğu** alalım, ıslanmayalım" dediğini duyunca, şaşırdım.

Çocuğun, bildiği sözcüğe benzeterek sözcük öğrendiğine ilişkin iki örnek vereceğim. Daha önceleri torbayı duymuş olduğundan, **tornavidayı torbavida**; kaka sözcüğünü öğrenmiş olduğundan, **ağaçkakanı, ağaçkaka** olarak adlandırıyor.

Torunuma yeni sözcükleri öğretmemi kınayan birkaç tanıdığım bana, "**çocuğu toplumdan ayrı bırakacaksın**" diyorlar. Bu görüşe katılmak elde değil. Çünkü, nasıl olsa, o, benden çok toplumun etkisinde kalacaktır. Örneğin ben ona, **yel, betik, sayrı, em, iye, onarım, imge**, vb. sözcükleri öğretiyorum. O bana, **Rüzgâr, kitap, hasta, ilaç, sahip, tamir, hayal**, vb. sozcüklerle tümceler yapıyor. Bu etkinin canlı bir örneğine tanık oldum. Kaynım, "**bir hastaya telefon edeceğim**" diye kendisini odadan çıkarmış. Biz, neden çıktın? deyince: "**Dayı bir sayrıya telefon edecekmiş**" yanıtını verdi.

Çocuklara, dilimizin yeni sözcüklerini küçük yaşlarda öğretmenin yararı çok büyüktür. Çünkü, geleceğin daha başarılı toplumunda, anadilimizden türetilmiş olan bu sözcüklerin egemen olacağı kesindir. Bu yaşlarda, çocuğun bu sözleri anlayamayacağı gibi bir karşı çıkışın, yerinde olmadığını, bilimsel bir yapıttan aldığım şu parça ile gösterebilirim. "**Psikolog BURTT ise, kendi oğlu üzerinde şöyle bir deney yapmıştır. Çocuğa, 15 aylıktan 3 yaşına gelene kadar, Sofokles'in Kral Ödipus adlı trajedyasını yapıtın asıl yazıldığı dil olan eski Yunanca dilinde, bir çok kez okuyup dinletmiş, çocuk 8 yaşına geldiğinde, bu okuduğu bölümlerden bir parça ile, aynı zorlukta olan, ancak çocuğun daha önce hiç duymadığı bir parçayı çocuğun öğrenmesini istemiş ve çocuğun birinci parçayı daha çabuk öğrendiğini, bu öğrenmede % 27 oranında bir zaman kazanımı olduğunu saptamıştır.** (Prof. Dr. G. Koptagel - İlal, Tıpsal Psikoloji - 1982).

Bizim durumumuzda, çocuğun hiç bilmediği yabancı bir dilin söz konusu olmadığını gözden kaçırmayınız.

Yavrularımıza anadillerinden türetilmiş sözcükleri küçük yaşlarında öğretmemizin burada sayılamayacak denli büyük yararları vardır. Onların kolay öğrenmeleri, geç unutmaları, üretken düşünceler oluşturabilmeleri hep bu anadil sözcüklerini bilmelerine bağlıdır.

Devletin bu konuya önem vermesi dileğiyle.

Özür

29 Temmuz 1983 tarihli 26. sayımızın 11. sayfasında Şahap Balcıoğlu'nun yazısında 1. sütun 5. paragrafın 5. satırından sonra 2. sütun 2. paragrafın son 4 satırı ve devamına ilk iki satırı gelecek. 3. sütunda ise 8. ve 9. satırlar 4. satırdan sonra gelecektir.

Teknik nedenlerden meydana gelen bu hatalardan dolayı Şahap Balcıoğlu'ndan ve okurlarımızdan özür dileriz.

somut

HAFTALIK SANAT VE KÜLTÜR DERGİSİ

Bir kültür hareketi nasıl baltalanmak istendi?

CEMİLE ÖZDEMİR

Sıcaklarla birlikte tatil merkezlerine gidenlere kültürel hizmet taşımak amacıyla hareket eden YAZKO'nun kitap sergileri, yalan haberlerle baltalanmak istendi. Olay, kütüphaneleri dahi bulunmayan bazı tatil merkezlerindeki okurların kitap edinebilmeleri için yapılan bir kültür hareketiydi. Fakat kültür işbirliğinden habersiz olan TASVİR GAZETESİ, "Olur şey değil" manşetiyle ihbar niteliğinde bir haber yayımladı. Söz konusu gazetenin kupüründen de gördüğümüz gibi "Nazım Hikmet'in kitapları YAZKO—Belediye işbirliği ile satılıyor"muş. Bu kuyruklu yalan üzerine, 1. Ordu ve Marmara Bölgesi Sıkıyönetim Komutanlığı olaya elkoydu ve sergilerdeki kitapların tespitini yaptı.

21 Temmuz Cuma günü gelişmelerden habersiz, Avşa ve Marmara Adası'ndaki kitap satışlarının toplam tutarını almak üzere ve de Avşa Muhtarı ve Marmara Adası Belediye Başkanıyla adaların sorunlarını ve turizm olayını kapsayacak bir söyleşi yapmakla görevlendirildim. Ertesi gün Avşa'ya gittiğimde, serginin geçici görevlisi bayan arkadaşımı kitap tespit çalışmasının yapıldığı muhtar odasında buldum. Tespit çalışmalarından sonra saat 00.30'a kadar da karakolda ifade verdik. Böylece bizim söyleşi de güme gitmişti. Neyse ki, Avşa adası gece 02.00'lere kadar çalışan bir muhtara sahip. Kısa söyleşimizi de o saatlerde yaptık. Avşa'da işlemleri bitirip Pazar günü Marmara Adası'na geçtiğimde aynı olayın orada da sürdürüldüğünü öğrendim. İstanbul'a dönüş için son gemiye biletimi aldıktan sonra, tespit işlemlerine bu kez de Marmara'da başladık. Bu arada hemen belirteyim, tespit işlemlerini yalnız biz, YAZKO görevlileri yapmadık. Bir Jandarma Çavuşu ve eri eşlik ettiler. (Sayın TASVİR gazetesi mensupları haberiniz ola, yarın öbür gün tespiti kendiniz yapmış gibi, bir başka yalanı da sıralayıvermeyin.)

İşlemleri diğer arkadaşlara devredip, karakola gittiğimde, İstanbul'a dönemeyeceğim belirtildi. Nedeni ise, Sıkıyönetim Komutanlığı'ndan telefonla bildirilen yazar Erol Toy'un "Aydınımız-İnsanımız-Devletimiz" adlı kitabının 1. Ordu ve Marmara Bölgesi Sıkıyönetim Komutanlığı'nca yasaklanan kitaplar arasında olduğu ve sergide yer aldığı idi. (Yazımın sonunda bu kitabın aklandığına ilişkin belgeyi bulacaksınız.) Gerçek görevimi açıklayıp, konuyla ilgili olmadığım anlaşılınca gidebileceğimi öğrendim. Tabiî, hazır bulunan YAZKO görevlisi olarak da ayrıca imzaladığım tutanaktan sonra, son anda gemiye yetişebildim.

Şunu açıklamak gerek: Sergilerin kapatıldığı sanılmasın, sergilerimiz hiçbir şekilde kapatılmamıştır. Bu sergiler Erdek ve Çınarcık'ta da açılmıştır.

Yaz tatillerinden yararlanmak ve okul harçlığını çıkartmak amacıyla Erdek'teki sergide görev alan iki arkadaşımız; **Mehmet Kökerer** (Hukuk Fak.3. Sınıf Öğrencisi), **Mehmet Şerif Yılmaz** (Hukuk Fak.4. Sınıf Öğrencisi) Yazko-Kitap sergisi ile ilgili Erdek olayını şöyle anlattılar:

"Bizler öğrenciyiz. Okul tatil olunca çalışmak istiyorduk. YAZKO'nun Erdek'de Belediye ile işbirliği halinde kitap sergisi açacağını duyduk. Biz

İstanbul'da yayımlanan "Tasvir" gazetesinin 23 Temmuz 1983 Cumartesi tarihli sayısının kupürü

b — Yayınlarının ülke çapında dağıtımını ve satışını sağlayacak her türlü girişimde bulunabilir, dağıtım örgütleri kurabilir.

c — Yayınlayacağı kitapların dizgi, baskı, cilt vs. işlemlerini yapabilmek için matbaalar, mücellithaneler kurabilir. Bu işlemler için gerekli her türlü makine, alet ve edavat satınalabilir, ihtiyaç fazlasını genel kurul kararı ile satabilir.

d — Ortakların sosyal, kültürel ve ekonomik gereksinmelerini karşılamak üzere gerekli her türlü tesisleri kurabilir.

e- Yukarıdaki hususları sağlayabilmek için taşınır taşınmaz her türlü mal edinebilinir, gerekirse borç para alabilir, her türlü mali ve ticari işlere girişir.

T.C.
SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
ASKERİ SAVCILIĞI
İSTANBUL
SELİMİYE/İSTANBUL
14/10/1982
Sayı: 1982/1561
Esas No: 1982/1561
Karar No: 1982/1087
KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI KARARI
SUÇ: TCK.'nun 159. 311. maddelerini ihlal,
SUÇ TARİHİ: 1981.
SANIK: EROL TOY — 1936 Alaşehir doğumlu, Kitap yazarı YAZKO Türkocağı cad. No. 17 K. 2 Cağaloğlu-İST.

Yukarıda suç ve açık kimliği yazılı sanık hakkında yapılan hazırlık soruşturması sonunda:

Sanık EROL TOY tarafından yazılıp matbaa 81'de basılan "Aydınımız—İnsanımız-Devletimiz" isimli kitabın TCK'nun 159 ve 311 inci maddelerini ihlal ettiği belirtilerek kitap yazarı sanık Erol TOY hakkında müsbet suçlardan soruşturma emri verilmiş olmakla, yapılan soruşturmada;

Adı geçen sanık Erol TOY tarafından kaleme alının basılan "Aydınımız İnsanımız Devletimiz" isimli

OLUŞUM BEKLEME SARKACI

Oradan Buradan Ankara'dan

Oluşum ve bekleme sarkacının acımasızca salınacağı bir yaza giriyoruz. Bu yazın sonunda bütünüyle hüsrana uğramamanın tek yolu bir kerecik olsun aydınsal yaz uykusuna yatmamaktır.

"Akşam yaklaştıkça yüreğime kasvet çörekleniyordu. Sanki ağır ağır bir şeyi öldürüyorduk". Gün ortasında yoğun yağmur bulutlarıyla kararmış, gökgürültülü, fırtına yüklü Ankara akşamlarında Selim İleri'nin bu tümcelerini anımsamamak mümkün mü? Geride bıraktığımız hafta yağmurlu, bunalımlı bir havaya sahipti. Gazetelerden öğrendiğimize göre meteoroloji uzmanları bunlara kararsızlık yağışları diyorlarmış. Eskilerin deyimi ile "ismiyle müsemma" bir belirleme oluyor bu niteleme.

Ankara kararsız. Kiminle konuşsanız söz dönüp dolaşıp bu kararsızlığın vurgulanmasına geliyor. Politikaya soyunmaya niyeti olanlardan, değişik çevrelerde tartışmakla gününü geçiren aydınlara kadar hemen herkes bir önce değindiğimiz kararsızlığı, belirsizliği dile getiriyor. Son dönemde Büyük Millet Meclisinde yer alan bir eski milletvekili, "Ben politikada profesyonel sayılırım, en azından kendimi öyle tanımlıyorum, ama gel gör ki o eski heyecanım kalmadı, duyarsız, yılgın birisi oldum çıktım" diyordu. Çevreme baktığımda o eski politikacının bu sözlerinin ne denli haklı ve yerinde olduğunu sergileyen öylesine çok olay ve kişi görmekteyim ki. Heyecanların ölmesi, içki dolu bardakların arkasında öldürülen zamanlar ve hepsinin üstünde yaygınlaşan yılgınlık. Ankara aydın ve politikacı çevresini bu sözcüklerle tanımlayabilirsiniz artık. Yıllarca Ankara'da yaşayanlar için nasıl da yadırganan bir durumdur bu. Oysa bu kentte günlük soluklar bile politikanın heyecanı ile alınırdı. Ankaradan çıkan bir aydın kendisini akvaryumundan fırlamış bir balığın yalnızlığı ve boşluğu içinde bulurdu. Şimdilerde öyle mi ya... Politikanın her yönüyle bir menü gibi sofralardan eksik olmadığı bir "mezunlar derneği" lokalinde şimdi akla gelmeyecek konular tartışmalara çerez ediliyor. Nedendir bu yılgınlık ve umursamazlık? Bunu cevaplamak kolay da, "Aşılamayacak mı bu yılgınlık duvarı" sorusunun yanıtını bulmak sanırım çok zor.

Hemen hemen hergün yeni bir parti kurulmakta. Umulmadık kişiler, akla gelemeyecek isimlerle siyasal partiler oluşturmakta. Geçenlerde nedendir bu diye kendi kendime sorduğumda "Konjonktürel" bir eğilim olmasının gene de ağırlıklı olabileceğini düşündüm. Geride bıraktığımız 70 yıllık bir döneme baktığımızda, belirli dönemlerde, siyasal parti ya da benzeri derneklerin çoğaldığını görmekteyiz. 1908 ile 1913 ocağı arasında böyle bir dönem

landıktan sonra siyasal parti oluşumu tekrar hızlanmıştır. Nitekim 1919 seçimleri sırasında İstanbul'da çok sayıda parti bulunuyordu. Bunlardan bir bölümü "Milli Kongre" adıyla bir blok oluşturma olanaklarını zorlamışlarsa da bu seçimleri Anadoluda bağımsızlık savaşımı doğrultusunda büyük çabalar harcayan "Müdafai Hukuk" cemiyeti adayları kazanmışlardır. Bağımsızlık savaşından sonra, "Takrir-i sükun" yasasıyla tekrar tek parti iktidarına dönülmüş ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimi dışında 1946 yılına kadar bu sürmüştür. 1946 da çok partili yaşama geçildiğinde ve bir de 1961 de yeni anayasanın kabulünden sonra yeni bir partileşme eğilimi görülmüştür. Görüldüğü gibi belirli dönemlerde adeta "devrevi" diyebileceğimiz bir biçimde siyasal partileşme eğilimleri güçlenmektedir. Ama gene görülmüştür ki o dönemlerde kurulan çok sayıdaki partiye karşın ikinci meşrutiyetin ilanından bu yana

da uzun yıllar milletvekilliği, bakanlık, üst kademe yöneticiliği, üniversite öğretim üyeliği yapmış olanlar bulunmakta, hatta Doğru Yol örneğinde olduğu gibi Danışma Meclisi üyeliğine MGK tarafından seçilenler de yer almaktadır. Görünüşte sakıncalıların tesbitinde geçerli olduğu varsayılan karmaşık bir ilkeler bütününden söz etmek olasıdır. Ne var ki tüm çizilmelerin arkasındaki mesaj çok açıktır: çok sayıda partileşme ve eski siyasal kurumlarla şu ya da bu biçimde ilişki halinde bulunulma istenmiyor. Nitekim hafta içersinde yayınlanan bir MGK bildirisiyle kuruluşunu tamamlamış partilerin siyasal faaliyetlerine daha bir genişlik ve açıklık getirilmiş. Yalnız kuruluşunu tamamlayan parti sayısı bugün için sadece ikidir: Milliyetçi Demokrasi Partisi ile Anavatan Partisi.

Diğer partilerin MGK nin bu yeni bildirisindeki haklardan yararlanabilmesi şimdilik mümkün görülmemektedir.

bahları saat sekizden sonra Ankaradaki bayilerde bulmak çok zor. Ramazan ayında bile açık saçık resimlerle çıkmakta bir sakınca görmeyen bu gazetemizin böylesine rağbete mazhar olmasının nedenleri gerçekten incelenmeye değer. İlk görünümde üç ana neden üzerinde durmak mümkündür.

— Fiyatının on lira gibi çok düşük düzeyde tutulması.

— Bir yerde piyango işlemini görmesi

— Renkli ve açık-saçık olan resimlerin bolluğu

Bu etkenlerden hangisinin önde gelen neden olduğunu tesbit etmek bir araştırma işi ama üçününde belirli bir paya sahip olduğu açık. Bu noktadan hareketle Türk okuyucusunun gelecekte çok dramatik sonuçlarını görebileceğimiz bir "umursamazlık" doğrultusuna doğru çekildiğini söyleyebiliriz. Belirli magazin haberlerine ve eklerine karşın Milliyet gazetesinin bile 200 binin çok az üstünde bir satışa sahip olması düşündürücüdür. Okuma yazma bilen, hatta

ülkenin siyasi yaşamına iki temel eğilim egemen olmuştur. Hatta tek parti iktidarı sırasında bile iktidar partisinin çatısı altında bu iki eğilimin varlığını görmekteyiz. Kısacası tek parti ya da çok sayıda parti... Ne olursa olsun siyasal eğilimi iki kanal çekmekte ve bu iki kanal hiçbir zaman kapatılamamaktadır.

Partilerle birlikte "kurucu olarak görev almaları" sakıncalı görülenlerin sayısı da bir çığ

Tatilin getirdiği (yıllardır böyle sürer) kötü eğilimlerden biri de tüm entelektüel faaliyetlere ara vermektir. Birçok dostumuz bunu övünçle yapar. Örneğin tatilde bulunduğu sürece gazete okumadığını, radyo dinlemediğini ve hatta kitap bile eline almadığını (bir marifetmiş gibi) söyleyenler az mıdır. İşte şimdi böyle bir yaz uykusuna girilmektedir. Sanki diğer aylarda mevsimlerde az uyuyup daçalışıyormuşuz gibi kendi kabuğumuzun içine çekilme hazırlıkla-

Heyecanların ölmesi, içki dolu bardakların arkasında öldürülen zamanlar ve hepsinin üstünde yaygınlaşan yılgınlık. Ankara aydın politikacı çevresini bu sözcüklerle tanımlayabilirsiniz

de iş aradığımızdan dolayı, müracaat ettik. Günlük 1000 TL.'sı yevmiye vereceklerini öğrendik. Ayrıca yatak ücretleri de ödenecekti. Biz de hem tatil yapmak, hem de para kazanmak için kabul ettik. 15 Temmuz günü Erdek'e geldik ve Pazar günü kitap sergisini açtık. Beş gün sonra, yani Cumartesi günü polisler, Tasvir gazetesinde çıkan bir yazı nedeniyle Balıkesir Sıkıyönetim Komutan Yardımcılığı ve EmniyetMüdürlüğü'nün uyarısı ile kitapların tespit edileceğini bildirdiler. Ve her kitaptan birer adet alıp karakola incelemeye götürdüler. Daha sonra yapılan incelemede 1. Ordu ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nca ve ayrıca Ege Ordu Komutanlığı'nca yazar Erol Toy'un "Aydınımız-İnsanımız- Devletimiz" adlı kitabının, bulundurulması, dağıtılması ve satılmasının yasaklandığını öğrendik. Bulunduran ve satan durumunda bulunduğumuz için, Pazar günü yapılan duruşma sonucunda tutuklandık. Daha sonra, yatıracağımız 15.000 TL. kefalet karşılığında serbest bırakılacağımız söylendi. Pazartesi günü kefaleti yatırarak serbest kaldık. Sergi Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından kapatılmadığı halde, biz ihtiyari olarak sergiyi kapattık. İstanbul'a geldiğimizde söz konusu kitapla ilgili beraat kararını öğrenince yeniden Erdek'e dönüp sergiyi açmaya karar verdik."

Gelelim "Tasvir"in yalanlarından birine daha. "Tasvir" YAZKO'nun kurucusu olarak aklına gelen ismi doğru yanlış araştırmadan sıralayıvermiş. YAZKO'nun gerçek kurucu üyelerini oluşturan on bir kurucunun ismi ise şöyledir: Erol Toy, Kemal Bilbaşar, Bekir Yıldız, Bertan Onaran, Pınar Kür, Asım Bezirci, Afşar Timuçin, Kemal Sülker Okur, Zeyyat Selimoğlu, Ataol Behramoğlu, Mustafa Kemal Ağaoğlu.

Ne diyordu Tasvir:

"YAZKO, sadece aşırı solcu yazar ve şairlerin kitaplarını yayınlar ve pazarlamasını yapar."

TASVİR'e göre YAZKO'nun tanımı ve amacı böyle.

Gerçekte ise kooperatifin başlıca amacı kooperatif ortağı yazar ve çevirmenlerin eserlerinin en ucuz ve en verimli şekilde yayınlanmasını sağlamaktır.

Bu amaçla Kooperatif:

a — Her türlü yayının basılıp, yayınlanabilmesi için gerekli her türlü işlemi yapar.

"Halikarnas 83" sergisi Bodrum'da açılıyor

• Geleneksel Bodrum Festivali ile aynı günlere rastlayan "Halikarnas 83"de mini kitap fuarı da yer alacak.

"Halikarnas 83" adlı kültür ve sanat sergisi 21 ağustos-9 eylül tarihleri arasında Bodrum'da açılıyor.

Bodrum Belediyesi ve Turizm Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen sergide, mini kitap fuarı, karma resim sergisi bakır, ağaç, deri işleri, el yazmaları, el halıları kilimler, dekoratif seramik ürünler yer alıyor.

Geleneksel Bodrum Festivali ile aynı günlere rastlayan "Halikarnas 83"e Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kooperatifler Genel Müdürlüğü, Sümerbank gibi kamu kuruluşlarının yanı sıra, Türk-Libya Kültür Derneği, Yapı ve Kredi Bankası, yayınevleri ile turistik eşya üreticisi firmalar katılıyor.

kitabın TCK'nun belirtilen maddelerini ihlal edip etmediği hususunu tesbiti için bilirkisi incelemesine ihtiyaç duyulmuş ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyelerinden olan Ord. Prof. Dr.Sulhi Dönmezer bilirkişi tayin olunarak yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucunda tanzim olunan dosyada mevcut bilirkişi raporunun tetkikinden netice olarak kitapta suç teşkil edici bir cihet bulunmadığı kanaatına varıldığı bildirilmiştir.

Yukarıda izah olunduğu şekilde bahis konusu kitabın içeriği itibariyle suç teşkil edici bir cihet bulunmadığı ve böylece müsbet suçlardan kamu davası açılmasını haklı göstermeye yetecek delil bulunmadığından, CMUK'nun 103'üncü maddesi uyarınca emanette bulunan kitapların (3800 adet) sanığa iadesine, 353 sayılı yasanın 105 inci maddesi uyarınca itirazı kabil olmak üzere KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞINA KARAR verildi. 14.10.1982.

Aykut ARKAN
Hakim Bnb.
Yrd.As.Savcı

yaşanmıştır. 1908 de meşrutiyetin ilanıyla birlikte basın ve siyasal parti alanında açık bir canlılık görülmüştür. Gerçi başlangıçta İttihad ve Terakki'nin başat konumu diğer partilerin gelişimini engellemişse de gene de siyasal yaşam; toplantılar, konferanslar vb. gibi faaliyetlerle canlanmıştır. Parti sayısı beklenenden de çoktur. Bu durum 31 Mart gerici kalkışmasından sonra durulmuş fakat 1912 seçimlerinde tekrar canlanmıştır. Nitekim 1912 seçimlerinde adeta tek parti olarak "Meclis-i Mebusana" girmiş olan İttihad ve Terakki'ye karşı olan büyüklü küçüklü tüm siyasal partiler bir çatı altında (Hürriyet-i İtilaf) toplanmışlar, üstelik etkin bir kampanya ile İttihad ve Terakki iktidarına son vermesini de bilmişlerdir. Ocak 1913 deki "Babıâli" baskınından sonra 1913 Ekimine kadar tek parti iktidarı gündemdedir. Savaştan yenilgiyle çıkılıp da, silah bırakışımı imza-

gibi yükselmekte. Hatta sonunda 183'ü bulduğu gazetelerin haberlerinden öğrenildi. Doğru Yol, SODEP ve Yeni Doğuş Partilerine yönelik vetolar üzerinde durulması gerekenler.

Doğru Yol'un dört kurucusu dışındakilerin bütünü MGK tarafından, kurucu olması sakıncalı görülerek çizilmiştir. Bu sayı SODEP te 13 ve Yeni Doğuş'ta 38 dir. Partilerin tüzel kişilikleri devam ettiği için beş gün içerisinde çizilen kurucuların yerine yenilerini tesbit edip İçişleri Bakanlığına vermeleri gerekecek. Böylece Temmuz 20'ye kadar uzanan ve hatta onu da aşan yeni bir bekleme süresi daha başlayacak. Kurulan her yeni parti için durum farklı değil. Yani bir nevi oluşum-bekleme salınımı sözkonusu siyasal yaşamda.

Kurucu olmaları sakıncalı görülenler arasın-

...nin neşeyle sürdürüyoruz. Ne diyelim "Hayırlı tatiller olsun"

(Oluşum ve bekleme sarkacının acımasızca salınacağı bir yaza giriyoruz. Bu yazın sonunda bütünüyle hüsrana uğramamanın tek yolu bir kerecik olsun aydınsal yaz uykusuna yatmamaktır.)

MAGAZİN BASINI VE OKUYUCUDAKİ UMURSAMAZLIK

Günaydın Gazetesi gazetelerin gerçekleşen satış miktarını aylık olarak yayınlamakta. Mayıs ayı sayılarına baktığımızda ilk sıraları Günaydın, Tan, Hürriyet ve Bulvar gazetelerinin aldığını görüyoruz. Özellikle Tan gazetesini sa-

artık. Yıllarca Ankara'da yaşayanlar için nasıl da yadırganan bir durumdur bu. Oysa kentte günlük soluklar bile politikanın heyecanı ile alınırdı. Şimdilerde öyle mi ya...

bazı şeyleri düşündüğü de varsayılan yığınların Tan ve çevresinde koşullandırılması 1983 Türkiyesi'nin en önemli sorunudur. Daha önce sözünü ettiğimiz oluşum- bekleme sarkacı böylesine koşullandırılmış bir ortamda salınıyor. Şimdi gelin de Selim İleri'nin sözlerini bir kere daha anımsamayın: "Akşam yaklaştıkça yüreğime kasvet çörekleniyor. Sanki ağır ağır bir şeyi öldürüyorduk".

HABEROLA

Varna'da sinema günleri ve bir festivalin anatomisi –3–

Festival filmleri

Varna'daki festivalin amblemi

ÂLİM ŞERİF ONARAN

MASAKO OLAYI

Elini çamurlu suda oynarken çiviye çizdiren, bu nedenle tetanos kapan 6-7 yaşlarındaki bir Japon kızının öyküsü...

Miyoshi Alilesi, orta halli, mutlu bir yaşam içindedir. Kocası dışarıda çalışırken, Bn. Kunié, evde, vitray çalışmaları yapar. Bir gün kızları Masako'nun yemek yememesi, çarpık yürümesi dikkatlerini çeker. Baba çocuğu azarlar Götürüldüğü doktor,çocuğun önemli bir rahatsızlığı bulunmadığını söyler. Ama Masako, o gece ansızın, anababasını çığlıklarla uyandırır. Çocuk kasılmalarla kıvranmakta, ısırdığı dili ağzını kan içinde bırakmış bulunmaktadır. O gece gittikleri hastanenin acil servisi bir şey yapamaz. Ertesi sabah Üniversite hastanesinde ilk muayeneleri yapılır. Tetanos kuşkusu uyandığından bu konunun uzmanı kadın doktor Nosé işi ele alır. Hastalığın tetanos olduğu kesinlikle anlaşılır. Ölümcül hastalıktır bu: İlk haftasındaölüm olasılığı % 90, ikinci haftasında % 70, üçüncü hafta % 35'tir... Üç haftayı atlatırlarsa, yapılan serumlar ve bakımla çocuk iyileşecektir. Ancak ışığa ve sese karşı fazla allerjisi olacağından, bunlara da dikkat edilmesi gerekmektedir.

Böylece ana-baba çocuğun başından ayrılmadan günler, geceler geçer. Çocuk bir türlü iyileşememekte; zaman zaman çok kötüleşmektedir. Bir keresinde de ölümlerden döner. Dr. Nosé sabırlı, nazik ve ilgilidir.

Sonunda anne bu yorgunluğa ve üzgünlüğe dayanamaz. Komşuları alır onu, eve götürürler. Babaanne ilkin salonda, sonra da hasta odasında oğluna destek olur.

Kadın biraz dinlenip yeniden hastaneye geldiğinde evvelce çocuğun başından kestiği bir tutamla, kendi başından kestiği bir tutam saçı kurdeleyle bağlı, kocasına verir; ve hem kendisinin, hem de çocuğun öleceğine inandığını belirtir. Aslında doktorların tüm güvencelerine ve onlara da serum uygulamalarına karşın karı-koca da tetanos oldukları endişesi içindedirler.

Doktorlar çocukta fazla bir ümit göremezler; ancak tedaviye devam ederler. Bir gece baba, çocuğun ayak ucunda şöyle konuşur: "Bu kadar acı çekmene rağmen, iyi olmazsan; sana çok acıyacak ve seni çok seveceğim. Öyle ki bu sevgiye hiçbir gölge düşmemesi ya da başka sevginin onunla birlikte yaşamaması için, bir başka çocuğum olmasını da istemem."

Üç haftalık süre acılarla tamamlanır. Sonunda çocuk iyi olur ve aç olduğunu, kendisine çukulata getirmelerini ister.

Bu zor rolü küçük Japon oyuncusu Tzuneiko Vatesse başarıyla oynamış; seyircinin tüm ilgisini film boyunca kendi üzerine çekebilmiştir. İnsanın onu seyrederken yüreği parçalanmaktadır. Kameramanın ustalığı da film boyunca insanı şaşırtmakta ve etkinliğini sürdürmektedir. Baş çekimleriyle çocuğun ıstırapları, şaşkına dönen anababanın acılı, doktorların ve asistanların gergin yüzleri başarıyla canlandırılmaktadır. "Flash back"lerin ve kâbus sahnelerinin verilişi de ustaca bir kurgu ve estetik değerlemeler çerçevesinde oluşmaktadır.

YAŞANAN AN

Bu Danimarka filminde eczanede çalışan iki çocuğu ve kocası ile mutlu bir yaşam süren bir kadının, günün birinde göğsünde bir ağrı duyması ve bir pütür oluşmasıyla kanser kuşkusuna düşmesi; kocasına bir türlü açılamaması ve televizyon düşkünü iki kaygusuz çocuğun da kendi âlemlerinde yaşamasının öyküsünü verir.

Bu arada bir fotoğrafçı olan erkek, atölyesinde çalışırken; karısının, bir erkekle nikâhsız yaşamakta olan ve onun ilgisizliği ve ihanetlerinden bıkan bir arkadaşını dinler;

"Masako Olayı" Japonya, 1981

mutsuz kadını öperek teselli eder; sonra da birlikte yatarlar. Erkek bu durumu karısına anlatmak isterse de başaramaz. O sırada karısının da mutsuzluğunu ve kanserden kuşkulandığını öğrenir.

Muayeneler sonunda kadının gerçekten kanser olduğu ve bir göğsünün alınması gerektiği anlaşılır. Bu, önce kadını yıkarsa da kocasının takma bir göğüsle bile kendisini seveceğine güvenerek teselli bulur. Öte yandan kadın, kadınsı bir sezgiyle kocasının, arkadaşıyla yattığını anlar ve bunu erkeğe itiraf ettirir. Bunun üzerine kadın olarak artık kendisini doyuramayacağı için artık istediğiyle yatabileceğini söyler ona... Ancak en iyi arkadaşıyla bunu yaptığı için kırılır kocasına... Erkek ona, bunu hastalığını öğrenmeden önce ve sırf bir insanlık görevi olarak yaptığını söyleyerek onu inandırır.

Ameliyattan sonra hastalığının ne olduğunu soran çocuklarına durumu anlatır kadın... Ve bir gün ölebileceğini söyler. Daha önceleri bir gün kırda ölüp güneşte kurumuş bir kurbağayı ana-babasına gösteren küçük oğlana, babası, onu gömerse üstünde güzel bir çiçek açabileceğini söylemiştir. Annesinin de ölebileceğini anlayan kızçocuğu bunu anımsar ve annesine, "Senin toprağında hangi çiçek açacak" diye sorar. "Bunu bilmeliyim ve onda seni tanımalıyım" der. Annesi "Papatya açar herhalde" diye yanıtlar onu.

Zamanla kadının hastalığı yenilenir. Bu kez saçları dökülmeye başlar. Buna da üzülür kadın... Bir peruk takar. Kocası onu hâlâ sevmektedir. Karısının arkadaşına da **"Öleceğini anladıktan sonra onu daha çok seviyorum"** der.

Bir gün kırda bir ağacın altında sevişirlerken, peruk kadının başından sıyrılarak yere düşer. Kadın üzülür, yeniden sevilmeyeceği korkusuna kapılır. Oysa erkek buna aldırmadan daha büyük bir sevgiyle sarılır ona... Ama "mukadder gün" gelir çatar. Kadın ölür. **"Crématoire"**de yakılır. Külünü bir çömleğe koyup bir kaç kişi, sade bir merasimle gömerler. Çocuklar rüzgârda titreşen papatyalarda bulurlar onu...

Astrid Henning-Jansen, bu filmde kansere tutulmuş genç bir kadının ruhsal değişimlerini çok güzel vermiş; kadının yaşadığı ev, bahçe ve kırsal yöreler, değişik dekorlarıyla canlandırıldığı gibi; sonuncu plânda papatyalarla kaplı bir açıklıktaki görünüm âdeta yaşamın güzelliğinin ölüme üstün geldiğini belirtmiştir.

Böylesi bir konunun melodrama dönüşmeden verilmesi, filmin en başarılı yanıdır.

(Devam edecek)

Tiyatro ve sinema sanatçısı Mürüvvet Sim öldü

Bir süre önce İlk Yardım Hastanesinde böbrek ameliyatı geçiren MürrüvvetSim, mide kanaması sonucu öldü.

1929 yılında Tekirdağ'da doğan sanatçı, tiyatro yaşamına Raşit Rıza Topluluğu'nda başladı. Devlet ve Şehir Tiyatrolarının yanında özel tiyatrolarda da çalışan Mürüvvet Sim çok sayıda filmde rol aldı. Son olarak Yapı ve Kredi Bankası Çocuk Tiyatrosunda sanatçı ve yönetmen olarak görev yapıyordu.

54 yaşında ölen sanatçı evli ve iki çocuk annesiydi.

İzmirli genç karikatürcüler sergi açtı

İzmirli genç karikatürcüler, İzmir Resim Heykel Müzesinde **İnsanlara Mahsus** konulu bir sergi açtılar. Cem Koç, Mustafa Yıldız, İbrahim Tuncer, Sadık Pala, İbrahim Uslu, Metin Açıkgöz, Kemal Buluş, Ercan Baysal, Cemal İlkbahar, Turan İyigün adlı genç karikatürcüler, ilk fırsatta İzmir Karikatürcüler Derneği'ni oluşturmak için her hafta cumartesi günü saat 14.00'de Resim ve Heykel Müzesinde bir araya geliyorlar. Sergi yaz boyunca çeşitli yörelerde sürdürülecek.